STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12517

IDILYEN UN BILDER

Moses Stavsky

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

ISBN:0-657-12517-2

61-217

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
National Yiddish Book Center

http://archive.org/details/nybc212517

ISIDOR HURWITZ
LIBRARY
OF THE
J. C. R. S.

7/c60

משה סטאווסקי.

אִידִילִיעֶן אוּן בִּילְדֶער

(אַ זאַמלונג)

ISIDOR HURWITZ
LIBRARY
OF THE
J. C. R. S.

פערלאַג „וועלט-ביבליאָטעק"
ווארשא
תרס"ט.

אינהאלט:

לבן הארמי . . . . 3—28

די געלע הוּהן . . . . 29—36

אַ פּאָר פּאָלק . . . . 37—47

פֿרייטאָג צוּ נאַכֿטס . . . . 48—52

די באָבע און דער זיידע . . . . 53—66

מילך 67 74

אַ בהמה . . . . 75—80

1318

11-27-13

Типографія „Гацефира" Панская 40.

.3.0

לָבָן הָאֲרַמִּי.

(זכרונות פֿון אײנעם, וואָס האָט געהאַט אַ טאַטען אַ בעל־עגלה).

ISIDOR [illegible] LIBRARY

עס איז געווען אַ קאַלטער און אַ נאַסער נאָך־סוכּותדיגע הימלען זעהען אויס פֿאַרוויינט, טריב און מוטנע, אַז מען וואָלט איבער זיי אַנ׳אַלטע ברודיגע רעדנע איבערציגען. און אַ דראָבּנער רעגעלע קראָפּעט, זימזעט אַזוי שטיל, ווי אַ לאַנגווײַליגע איינטאָניגע מעלאָדיע, טאָג ווי נאַכט. קיינער געדיינקט ניט ווען ער האָט אָנגעהויבען און פֿרעג — גלייבּט קיינער ניט, אַז ער זאָל אַמאָל אויפֿהערען, ווי עס וואָלט ערגעץ וואו, דאָרט... אַנ׳אַלט שינדעל־דאַך, מיט אַמאָל אָנגעהויבען נעצען, אויגען געעפֿענט און עס גיסט...

קורצע, חמורנע און פֿאַרגענעצטע טעג. עס דערלעבּט גאָר ניט זיך אויס צו לײַטערען, איז שוין מנחה צײַט. דערנאָך איז הימעל און ערד און פֿינסטערניש אין איין שטיק. און אַ בּלאָטע, אַ וועג אַ מלאך המות, קומט מען אַ היים מיט אַ גאַנץ פֿערד, מעג מען גומל בענשען. פֿאָהרט מען פֿרייטאָג ערגעץ פֿון שטאָדט אַרויס קאָן מען שוין זיכער זיין, אַז מ׳וועט האַלטען שבת ערגעץ אין וועג, אין דעם ערשטען בעסטען דאָרף, וואָס גאָט וועט צושיקען, מקבל שבת זיין ביי אַ פּויער אין אַ חאַטקע — אָבּדרעהענדיג זיך מיט׳ן פּנים פֿון דער איקאָנע מיט דעם רויט לעמפּיל, און

מאַכֿעֶן קדוש אויף ברויט מיִט מיִלך. איִן דעֶרהײם איִז אַ פֿעֶרשטעֶרטעֶר שבת, עֶס געֶהעֶן אויס די כּוחות, מעֶן דעֶרלעֶבט שוין קוים דעֶם נאָך-הבדלה. —

איִן גאַס כאַפּט מעֶן זיִך אָן אַ זײַט, קלעֶטעֶרט מעֶן אויף ווענד מעֶן האַלט זיִך אָן בײַ אַנ'אָשאַק פֿון אַ פֿעֶנסטעֶר, אָן אַ פּלײַט פֿון אַ גאָרטעֶן, מעֶן רײַסט פֿון עֶרגעֶץ אָב אַ ברעֶטיִל, מ'זוכֿט אויף אַ שטײן, עֶס ווערעֶן קלאַדקעֶס, און מ'קומט אַדורך. פֿאַר קלײנוואַרג איִז דאָס אַ שפּיִל. קנעֶטעֶן זײ, טאַנצעֶן איִן דעֶר בלאָטעֶ, קריִגעֶן בלאָטעֶ אָנגעֶשוואָלעֶנעֶ העֶנטלעֶך, נעֶזלעֶך, מיִט אויערעֶן ווי בוריִקעֶס. און אַז עֶס קומט שוועֶר, מעֶן קאָן די שטיִוועֶלעֶך ניִט אַרויסנעֶמעֶן, הויבט מעֶן אָן צו װײנעֶן, און מ'װײנט אַזוי לאַנג, ביִז עֶס געֶהט ווער אַדורך, אָדעֶר מעֶן דעֶרהעֶרט וואו איִן אַ שטוב, קומט מעֶן צו לויפֿעֶן און מ'העֶלפֿט אַרויס.

אַ בעל-עגלה געֶהט בײַ'ן זײַט לײדיִגעֶן וואָגעֶן און שפּאַרט אונטעֶר. טרעֶפֿט זיִך אַ וואַסעֶריִל שפּריִנגט עֶר אַרויף מיִט אײן פֿוס אויף אַ שפּיִץ פֿון אַ פֿעֶדעֶרשטעֶן אַקס, גיִעט דעֶם פֿעֶרד קוראַזש — אַ פּאָר גוטעֶ בײַטשעֶן. הײ, הײ, וויאָ, וויאָ... און כאַפּט זיִך אַריִבעֶר...

נאָך סוכּות ביִן איִך צו אַ נײַעֶם תּלמוד-תּורה-מלמד אָנגעֶקומעֶן, וועֶלכֿעֶר האָט געֶקנעֶלט אויפֿעֶן שוהל-הויף איִן דעֶר אונטעֶרשטעֶר שטיִבעֶל פֿון אַלטעֶן בית המדרש — געֶלעֶרנט האָט מעֶן עשרים-וארבע — אויף דעֶר נאַכֿט זעֶנעֶן מיִר נאָך ניִט געֶזעֶסעֶן, דאָס איִז געֶוועֶן אַ היִבשעֶר מהלך פֿון אונז, עֶס אַדורך דעֶם גאַנצעֶן מאַרק, און דורך מאיִר'ס גאַס, איִן דעֶר בלאָטעֶ האָט מעֶן געֶקאָנט אַ קדוש יועֶרעֶן...

אַז עֶס פֿלעֶגט עֶטוואָס צוטריִקעֶנעֶן, כאַפּעֶן אַ פֿרעֶסטיִל, פֿלעֶגט דעֶר טאַטעֶ זיִך אַריִבעֶרקומעֶן, אָדעֶר פֿאָהרעֶנדיִג מיִט דעֶר פֿוהר אַראָבכאַפּעֶן זיִך איִן אונז ברעֶנגעֶן אַ הײם.

ווען איִך ביִן פֿאַרנאַכט אַ הײם געֶקומעֶן, האָב איִך נעֶבעֶן שטוב איִן דעֶם גרויעֶן צוויִשעֶן טאָג און נאַכֿט, בעֶמעֶרקט אַ קלײן, מאָגעֶר, געֶפֿלעֶקט לאָשאַקעֶל. עֶר איִז געֶוועֶן אויף אַ שטריִקעֶל בײַ'ן האַלז צוגעֶבונדעֶן צום סלופּ, פֿון דעֶר צוואָרפֿעֶנעֶר סוכּה, מיִט אַ קורצעֶ, רײטליִכֿעֶ גזשיִבקעֶ, ווי מײדיִליש-קלײנעֶ צעֶפּעֶלעֶך, אַ קורץ עֶטוואָס בעֶוואַקסעֶן ווײדיִל, בעֶהאַלטעֶן, אײַנגעֶ-

טולעט אונטער זיך. דער קאָפּ אַראָבגעלאָזען, ווי ער וואָלט דאָרטען אונטען עטוואָס געזוכט, צונויף־געקאָרטשעט און טרייסעלט זיך אין גאַנצען ווי אַ בלאַט... איך האָב איהם גוט בעטראַכט, געדרעהט, געגלעט, געפֿיהרט מיט דער האַנד איבער דעם נאַסען רוקען, געשלאָסען אין דער פֿינסטער קאַנטשאַפּט און אַרײַן אין שטוב...

אין שטוב איז שוין געוועזען שטאַרק דונקעל, נאָר וועגען אָנצינדען אַ לאָמפּ, זעהט אויס, האָט מען נאָך ניט געקלערט. די מאַמע איז געזעסען נעבען דער קאַלטער הרובע, געשיילט קאַרטאָפֿעל אויף וועטשערע, געוועזען אין כעס, געשוויגען און זיך געקרימט. צו זעהן איהר איז געוועזען שווער; נאָר עס האָט זיך געפֿיהלט אין דעם שיילען, אַז זי איז אין כעס. — אין דעם פֿערנעבעלטען שטילען בין מנחה־למעריב האָט עפּעס אַ גרויעס—שווערעס אַרומגעשוועבט. דער טאַטע שווייגט, רעדט ניט אַ וואָרט, ווי ער וואָלט זיך פֿאַר וועמען פֿערבעהאַלטען. דערנאָך זאָגט ער שטילערהייד אשרי, שטעלט זיך שמנה־עשרה, פֿאַרקלערט זיך, און בלייבט אַזוי שטעהן שטיל, פֿאַרגאַפֿט ווי געלעהמט, אַזוי אַז מ׳קאָן זיך אין גאַנצען גאָר פֿערגעסען, אַז ער געפֿינט זיך אין שטוב.

מיר ווינקען זיך איבער צווישען זיך, חאַפּען אַ קוק אויף דער מאַמען, צום גאַס, אַ וואונק צום לאָשאַק, צוריק אויף דער מאַמען, און מאַכען אַ שווייג...

די מאַמע רעדט אויך גאָרניט, ווי זי וואָלט אַליין אין צימער געוועזען, אָדער זי האָט שטייף די ליפּען פֿאַרביסען, עס זאָל זיך פֿון מויל ניט וואָס אַרויסרייסען, שיילט זי שנעל די קאַרטאָפֿעל. עס הערט זיך נאָר אַ פֿלייסיג שניידען מיט׳ן מעסער, אַ פּלוסקע פֿון דער קאַרטאָפֿעל אין טאָפּ וואַסער, און ווידער דאָס סיקען פֿון מעסער, שיילענדיג אַ נייע קאַרטאָפֿעל. —

דער טאַטע איז פֿאָרזיכטיג, אויף די שפּיץ פֿינגער. פֿון דער מזרח־וואַנד אין מיטען שטוב אַרײַן, שמונה־עשרה אויסגעגאַנגען, ווי ער וואָלט מיט אַמאָל פֿון סופֿיט אין צימער אַרײַנגעפֿאַלען, און איז שטעהן געבליבען. די מאַמע ווי זי וואָלט פּלוצלונג איהם אין שטוב דערפֿיהלט, האָט זיך מעהר ניט געקאָנט אײַנהאַלטען, און ווי זי וואָלט אין דער שטילער פֿינסטערקייט עפּעס אַרײַנגענאָסען... „אַ מציאה געפּאַקט — זיינע מסחרים, ס האָט געפֿעהלט נאָך אַ פּגירה אין שטאַל, האָט שוין לאַנג מיט מרדכי מאַנטיל קיין

גֶעשֶׁעפְֿטֶען גֶעהַאט . ווֶעט פַֿאַרעסֶען דאָס פֶֿערד מִיט דֶער בְּהֵמָה״..

— אִין ווִידֶער אִיז שְׁטִיל ...

דֶער טַאטֶע הָאט נִיט בַּאַלד גֶעעֶנְטפֶֿערְט , שְׁטִילֶערְהֵייד גֶעזָאגְט „וַיֹאמֶר־דָוִד ...״ „עָלֵינוּ״, ווִי עֶר ווָאלְט זִיךְ אִיבֶּערְלֶעגְט ווָאס זָאל עֶר זָאגֶען, אוּן אֶפְשַׁר הָאט עֶר גֶעמֵיינְט גְלַאט פַֿאַר־רַייבֶּען דָאס מִיט שְׁווַייגֶען . דֶערְנָאךְ הָאט עֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּען ווֵייךְ, פֿאָרְזִיכְֿטִיג: דוּ ווֵייסְט דָאךְ נִיט ווָאס פַֿאַר אַ פֶֿערְד דָאס ווֶעט זַיין, בֶּעטְרַאכְֿט נָאר דִי קְנֶעכֶֿעל , דִי בְּרוּסְט — נוּ אִיךְ קָאן נִיט . אִיךְ ווֵייס אַלֵיין נִיט , אִיךְ הָאבּ אִיהְם אִין מַארְק דֶערְזֶעהֶען בִּין אִיךְ אַ פַֿארְקָאכְֿטֶער גֶעווָארֶען . „זֵיי״ ווֵייסֶען ווָאס אַ פֶֿערְד אִיז? מְלַמְּדִים קָאנֶען זֵיי זַיין . קִינְדֶער דַארְף מֶען זֵיי גֶעבֶּען ... נוּ. זָאג אַלֵיין , לָאזְט מֶען אַזֶעלְכֶֿעס פַֿארְקוֹיפֶֿען אוֹיף דֶער פֶֿעל? ... ווָאס הַארְט דִיר; זָאל עֶר זִיךְ ווַאלְגֶערֶען, אוֹיף קֶעסְט ווֶעט מֶען אִיהְם נִיט אָנְדִינְגֶען, דִי שֶׁעפְּלֶען ווָאס דַיין בְּהֵמָה דִי יחס'נטע שְׁטֶעלְט אָבּ — מ'ווַארְפְֿט אַרוֹיס אוּן מ'הָאדֶעווֶעט אַ ווֶעלְט מִיט חזירים — ווֶעט פַֿאַר אִיהְם גֶענוּג זַיין ...

מִיר הָאבֶּען דֶעם טַאטֶענְס חֶשְׁבּוֹנוֹת נִיט פַֿערְשְׁטַאנֶען , דֶער מַאמֶען גָארְנִיט גֶעווָאלְט פֶֿערְשְׁטֶעהֶען . אוּנְז הָאט דִי גַאנְצֶע גֶעשִׁיכְֿטֶע עֶפֶּעס מָאדְנֶע הֲנָאָה גֶעטְהוּן . אַ קְלֵיין לָאשַׁאקֶעל, אוּנְזֶערְם אַנ'אֵייגֶענֶעם — בַּיי אוּנְז אִין שְׁטַאל , אוּן אַזַא שֵׁענֶער — ווַייס מִיט שְׁווַארְץ . מִיר הָאבֶּען זִיךְ אַלֶע אוֹיף דֶער בַּאנְק, ווָאס בַּיים פֶֿענְסְטֶער צוּשְׁטֶעלְט , אַרוֹיסְגֶעקוּקְט דוּרְךְ דֶער פַֿארְנֶעבֶּעלְטֶער שׁוֹיבּ אִין גַאס אַרַיין . עֶס אִיז שׁוֹין נַאכְֿט , אוּן אִין דֶעם גְרוֹיֶען נֶעבֶּעל טְרֵייסֶעלְט זִיךְ אַ קְלֵיין , מָאגֶער , לִיעבּ נַפְשׁ'ל . קְלַאפֶּען מִיר אוּנְטֶער אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען מִיט דֶעם עֶלֶענְבּוֹיגֶען , שְׁמֶעלְצֶען זִיךְ שְׁטִילֶערְהֵייד פַֿאַר שִׂמְחָה: זֶעהְסְט ס'רַא קֶעפֶּעלֶע , ס'רַא דִינִינְקֶע פִֿיסֶעלֶעךְ , אוּן דִי אוֹיגֶען אַזוֹי גְרוֹיס אוּן גְרָאָה ווִי בַּיי יוֹסֵף מֵאִיר מַיין אַלְטֶען רֶבִּי ...

דֶער טַאטֶע הָאט פַֿערְבּוֹיגֶען דֶעם מַעֲרִיב , אוּן בַּאַלְד זִיךְ גֶענוּמֶען מַאכֶֿען פַֿאַר אִיהְם אַנ'אָרְט אִין שְׁטַאל , מַשִּׂיג גְבוּל גֶעווֶען אַ בִּיסֶעל דֶער בְּהֵמָה , דֶעם פֶֿערְד . אוּן עֶר אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אוּנְזֶערְס .

דִי מַאמֶע הָאט נָאךְ אַבִּיסֶעל גֶעבְּרוּמְט אוּנְטֶערֶען נָאז דֶערְנָאךְ הָאט זִי אָבְּגֶעווִישְׁט דִי לִיפֶּען אוּן גֶעמַאכְֿט אַ שְׁווַייג . זִי הָאט

פֿעֶרשטאַנעֶן , אַז זִי וועֶט זִיך צוּפֿיִל איַינעֶסעֶן , וועֶט דעֶר טאַטעֶ פֿוּן דִי אָגלאָבליעֶס אַרויסשפּרִינגעֶן . . . און אַלץ וועֶט דעֶרנאָך אויסגעֶהן צוּ אִיהר קאָפּ ...

אַז עֶר אִיז געֶוואָרעֶן אוּנזעֶרעֶר טאַקעֶ אויף אַנ'אמת , (אִין אָנהייַבּ האָט זִיך אוּנז נִיט געֶגלייַבּט , עֶפּעֶס האָט אִין אוּנז געֶשראָקעֶן : ווער וויים , טאָמעֶר ...) האָט מעֶן אָנגעֶהויבּעֶן קלעֶרעֶן וואָס פֿאַר אַ נאָמעֶן מ'קאָן אִיהם געֶבּעֶן . עֶפּעֶס אַ שעֶנעֶם , אַ פּאַסעֶנדעֶן נאָמעֶן ... יעֶדעֶר האָט עֶפּעֶס אַנדעֶרש פֿאָרגעֶלייגט — דעֶר בּרוּדעֶר זעֶלִיג (עֶר האָט שוין געֶהאַלטעֶן בּיַי חומש מִיט רש"י) האָט אַרויסגעֶדרוּנגעֶן , אַז אַזוי ווִי עֶר זאָל געֶזוּנד זיַין , אִיז געֶפּלעֶקט, און לבן הארמִי האָט אָבּגעֶנאַרט דעֶם זיידעֶן יעקב אבינו . מִיט געֶפּלעֶקטעֶ, סעֶרעֶ , רויטעֶ און בּרוינעֶ שאָף, אִיז דעֶרִיבּעֶר דאַרף מעֶן אִיהם אַ נאָמעֶן געֶבּעֶן לָבָן הָאֲרַמִּי .

— לבן הארמי ! האָבּעֶן אַלעֶ אויפֿגעֶחאַפּט .— אָי, לבן הארמי .
אַ שעֶנעֶר נאָמעֶן טאַקעֶ פֿוּן חומש — — — דעֶם טאַטעֶן אִיז עֶר אויך געֶפֿעֶלעֶן. דִי ווִינטעֶרדִיגעֶ סדרות. פֿלעֶגט דעֶר טאַטעֶ ווִיסעֶן כמעט אויף אויסעֶן-ווייַנִיג. אַלעֶ מעשׂות : דִי זִיבּעֶן מלכִים מִיט'ן מלך סדום , אִין לאַנד אִיז געֶוועֶן אַ הוּנגעֶר , אַבּרם (אַזוי האָט עֶר נאָך דאַן געֶהייסעֶן) אִיז אַנטלאָפֿעֶן קיין מצרים , האָט דעֶר מוּטעֶר שׂרה בּעֶהאַלטעֶן אִין אַ „קאַסטעֶן", געֶמאַכט אַ בּאַגאַזש ... יצחק האָט געֶבּעֶנשט יעקב'ן אָנשטאָרט עשׂו'ן —אָבּגעֶנאַרט דעֶם אַלטעֶן שפּאַק... יעקב אִיז אַנטלאָפֿעֶן , לבן האָט אִיהם שוין אויפֿגעֶנוּמעֶן , זִיך געֶקוּשט , — אַ גאַנצעֶר גאַסט — „האָט געֶהאַט אַלטעֶ מייַדעֶן" ... האָט אִיהם פֿעֶרבּיִטעֶן לאָה פֿאַר רחל'ן — צִיגייַנעֶרשעֶ שטִיק . . . דעֶרנאָך האָט עֶר אִיהם געֶוואָלט מאַכעֶן אַ מחק אִין דִי שעֶפּסעֶן , וועֶלכעֶ עֶר האָט נעֶבּאַך כּשר פֿעֶרדִינט — פֿוּ , אָט אַזוי טוּהט מעֶן אַנ'אייגעֶנעֶם אַנ'עֶלעֶנדעֶן אִין דעֶר פֿרעֶמד ? חֶבֿרה , שטעֶנדִיג אִיז געֶוועֶן שווִינדעֶל . . . און נאָך און נאָך אַזעֶלכעֶ מעשׂות .

אִין דִי לאַנגעֶ ווִינטעֶרדִיגעֶ פֿריַיטאָג-צוּנאַכטס'ן . פֿלעֶגט דעֶר טאַטעֶ נאָכעֶן עֶסעֶן אַבּיִסעֶל אִיבּעֶרדרִימלעֶן, דעֶרנאָך אויפֿשטעֶהן . אויסריַיבּעֶן דִי אויגעֶן און געֶהן אִין אוּנזעֶר — דִי קצב'שעֶ — שוּהל'כעֶל . הערעֶן דעֶם רבּי , אלעזר דעֶם מלמד , חומש זאָגעֶן ...

אַז עֶר האָט דעֶרהעֶרט לבן האַרמי, האָבּעֶן זיִך איִהם געֶשטעֶלט טרעֶרעֶן איִן דיִ אויגעֶן. עֶר האָט זיִך געֶוויִס אָן עֶפּעֶס דעֶרמאָנט. נוּ, פוּן מײַנעֶטוועֶגעֶן, זאָל זײַן לבן האַרמיִ... און איִבּעֶר'ן גאַנצעֶן פּניִם האָט זיִך אַ צוּפריִדעֶנעֶר, לײַכטעֶר שמײכעֶל צוּגאָסעֶן — ווען עֶר זאָל זיִך ניִט שעֶמעֶן. וואָלט עֶר געֶחאַפּט און אוּנז אַלעֶמעֶן פאַר פרײַד אויסגעֶקוּשט ...

פוּן יעֶנעֶם טאָג האָט זיִך אָנגעֶהויבּעֶן אַ סדרה לבן-האַרמי. לבן הארמי געֶגעֶסעֶן, לבן האַרמי געֶטרוּנקעֶן, לבן אַרמי — לבן אַרמי.

— וועה איִז מיִר, וויִ אָן מויט פאַרגעֶסעֶן, פוּן איִן דעֶרפריִה, שטעֶהט לבן אָהן אַ טרוּנק! —... אַלעֶ מיִנוּט בּרעֶנגט מעֶן איִהם עֶפּעֶס אַנדעֶרש: דעֶר אַ שטיִקעֶל בּרויט, אַבּיִסעֶל געֶקעֶכטס, קרוּפּניִק, בּאָרשט, אַ שטיִקעֶל בּײגעֶל פוּן מיִט-זיִך. יעֶדעֶר האָט איִהם געֶגלעֶט, געֶבּאַרשט, געֶקעֶמט. און עֶר האָט זיִך אַזוי צוּגעֶוויינט צוּ אוּנז, אַז עֶר פלעֶגט עֶסעֶן פוּן האַנד. פריִהעֶר שמעֶקעֶן, בּעֶטראַכטעֶן, איִבּעֶרקלײבּעֶן מיִט דיִ ליִפּעֶן, פּראָפּ... פּלאָפּ... פּלאָפּ... וויִ עֶר וואָלט וועֶרעֶמדיִגעֶן אַרבּעֶס געֶקליִבּעֶן, דעֶרנאָך אַ חאַפּ אַרײַן, פאַר זשמוּרעֶט מיִט אײן אײגעֶ'ל, און עֶר קײַט שוין ...

מיִר האָבּעֶן איִהם אַלעֶ שטאַרק ליִעֶבּ געֶקריִעֶגעֶן; וואו אַ לײדיִגעֶ מיִנוּט, האָט מעֶן פעֶרבּראַכט איִן שטאַל, זיִך געֶשפּיִלט, געֶשמוּעֶסט מיִט איִהם וויִ מיִט אוּנזעֶר'ס אַ גלײַכעֶן. מיִר זעֶנעֶן געֶוואָרעֶן אַזוי צוּגעֶבּוּנדעֶן צוּ איִהם, דעֶר עיִקר דעֶר טאַטעֶ. עֶר שטעֶהט נאָר אויף איִן דעֶר פריִה, גיִעֶט עֶר אַרײַבּ איִבּעֶר דיִ אויגעֶן, און נאָך פאַר נעֶגעֶל-וואַסעֶר — עֶר איִז שוין איִן שטאַל. מיִר דאַכט זיִך, אַז ווען עֶר זאָל זיִך ניִט שעֶמעֶן און עֶס זאָל זיִך ווענדעֶן אָן איִהם, וואָלט עֶר איִן בּעֶנשעֶן בּײַ „אותי ואת אשתי ואת זרעי" צוּ געֶשטעֶלט. „ואת לבן האַרמי", זאָל זיִך האַלטעֶן און געֶזוּנד זײַן ...

אין גאַס האָט מען אָנגעהויבען פֿיעל רעדען וועגען איהם; לײַט האָבען געזאָגט, אַז בײַ אונז אין שטאַל וואַקסט אַן עשירות, אַ ק"ן רובּלדיגער פֿערד... אַנדערע האָבען ניט פֿערגונען, געשאָלטען; „אַ מזל! געקויפֿט אַ פגירה, פֿאַר אַ האַלבען רובּל, און וועט אויסהאָדעווען מיט אַ גאָרניט — אַ שאָלעכטס פֿון אַ קאַרטאָפֿעל, אַ לעפֿיל קרופּניק — און עס וועט אויסוואַקסען אַ פֿאַרמעג מיט געלד!"

געזעהן האָט איהם דעם גאַנצען ווינטער קײנער ניט. דער טאַטע האָט אין שטאַל קײנעם ניט אַרײַנגעלאָזען, געהיטען דעם טויער — אַרײַנגעגאַנגען און באַלד נאָך זיך צוגעמאַכט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט פֿאַר אַ צוג־ווינט'ל. נאָר עס האָט זיך געפֿיהלט, אַז דאָרט — אינעווייניג איז אַ טיעפֿער סוד באַהאַלטען, ווײַל ער איז פֿאַר אונז, אַזוי נאָהנט און טײַער. און ניט וועלענדיג פֿלעגט דער סוד דורך די ווענד פֿון שטאַל אַ דורך־דרינגען, און אין גאַס אַרײַן... און פֿערבײַגעהענדיג פֿערקלענערט מען אונגערען דעם טראָט. מען הערט זיך צו צום שטאַל. די שטומע ווענד רוימען עפּעס אײַן, דערצעהלען, זאָגען וואָס. קײנער פֿערשטעהט ניט די שפּראַך, און דער סוד ווערט נאָך טיעפֿער, געהײמער, נײַגעריגער, ווער ווייס וואָס דאָרט, אויף יענער זײַט, טוהט זיך?...

אויף זומער איז ער שוין געווען אַ היבּש פֿערד'ל. אַ שענע אָנגעוואַקסענע גזיבּקע, און דער ווײדיל, עטוואָס געגרײַזעלט, דערלאַנגט אַוש ביז אונטער די קניע... אַז מ'האָט איהם דעם ערשטען מאָל אַרויסגעלאָזען אין דרויסען אין אַ וואַרעמען ליכטיגען פֿריהלינגס טאָג, איז געווען אַזאַ שמחה, פּונקט ווי בעת רבקה'לע האָט אָנגעהויבען אַרומלויפֿען מיט די קלײַנע, קרומע פֿיסעלעך...

ער האָט געמאַכט אָנשטעלען, געשטיפּט, פֿערריסען דעם עק, און זיך געגעבען אַ ציה אויס איבער'ן גאַס מיטען בויך צו דער ערד, אָט אָט מײנסטו, זעצט ער זיך... און אַ וועק העט ווײַט ווײַט... באַלד קומט ער צוריק, קוקט זיך אַרום, באַטראַכט אַלעס מיט אַ לײַכטען און פֿרײַען בליק, וואַרפֿט זיך איבער מיט'ן טאַטען מיט אַ וואונק, ווי ער וואָלט פֿרעגען, האַ? וואָס? מ'

קָאָן? ... אוּן בְּעקוּמֶענדִיג אַ גְעוואוּנשֶׁענֶעם ענטפֶער, הָאט עֶר זִיךְ ווִידֶער אַ לָאָז גֶעטהָאן, גֶעוואָרפֶען, גֶעפּוּצט מִיט דֶעם קֶעפּעלֶע, פְרַייא גֶעהִירזשֶעט. ווִי עֶר וואָלט גֶעמֵיינט צוּ זָאגֶען: קוּמט! זֶעהט! ס'רַא לִיכְטִיגֶע ווֶעלט אִין דְרוֹיסֶען ... אַזוֹי לִיכְטִיג, לוּפְטִיג, זַאפְטִיג אוּן פְרַייא — פְרַייא —.

דֶער טַאטֶע הָאט גֶעשְׁמָאלְצֶען. אַרַיינגֶעקלַאפְּט אִין פֶענסטֶער: „בַּיילֶע, בַּיילֶע! גִיכֶער קוּק נָאר אַרוֹיס, ווֶעסט הנאָה הָאבֶּען“, אוּן גֶעשְׁמֵייכֶעלְט אַזוֹי בְּרֵייט עֶפֶענֶענדִיג דָאס מוֹיל, אוּן דָאס גַאנצֶע גֶעזִיכְט הָאט אִיהם גֶעשַׁיינְט פַאר פְרֵייד.

קִינד אוּן קֵייט הָאט לבן נָאךְ זִיךְ אִין גַאס אַרוֹיסגֶערוּפֶען. אַלֶע זֶענֶען אַרוֹיס, זַיין בַּייז וואוּנדֶער זֶעהן. יֶעדֶער הָאט עֶפֶּעס אַנדֶערְשׁ גֶעזָאגְט, גֶעגֶעסֶען אִיהם מִיט דִי אוֹיגֶען, אוּן וואָס זֵייא הָאבֶען אִין הַארצֶען גֶעוואוּנשֶׁען ... הָאט זֵייא גֶעמֶעגְט חָאטְשׁ דִי הֶעלְפְט גֶעשֶׁעהן ...

בַּעלי-עגלות הָאבֶען אִיהם בֶּעטְרַאכְט, גֶעמָאסְטֶען מִיט'ן אוֹיג, זִיךְ גֶע'מֲבִינ'ט, פָארָאוֹיס גֶעזָאגְט, גֶעפַייפְט אוּן צוּגֶעחִיאשְׁצֶעט מִיט דִי בַּיי צֶען ...

אוּן לבן, פּוּנקְט ווִי עֶר וואָלט ווֶעלֶען עֶרְשְׁט דִי גַאנצֶע ווֶעלט אַיינֶעשְׁלִינגֶען, אַלֶעס אִיז אִיהם ווֵיינִיג. ווִי עֶר וואָלט מִיט אַמָאל פְלִיגֶעל בֶּעקוּמֶען, אוּן עֶר ווִיל פְלִיהֶען, שְׁוועֶבֶען, מִיט דִי קָאפִּיטֶעס דִי עֶרד נִישְׁט אָנרִיהרֶען. אוּן דָאס גַאנצֶע קוּנדְרֵייסֶערַיי אוּן ווִילדְקַייט, וואָס דֶער יוּנגֶער, פְלִינקֶער אוּן שְׁלַאנקֶער קֶערפֶּער הָאט דֶעם גַאנצֶען ווִינטֶער אִין זִיךְ פֶערבָּארגֶען, הָאט זִיךְ עֶרְשְׁט מִיט אֵיינְמָאל אַרוֹיסגֶערִיסֶען אוּן דִי גְרֶענֶעצֶען אַרִיבֶּער.

גֶעעֶנדִיגְט הָאט זִיךְ דָאס אַבִּיסֶעל קָאמִישׁ אוּן טְרוֹיעֶרִיג.

לַייפֶענדִיג, הָאט עֶר מִיט דִי צֵייהן אַרָאבְּגֶעהַאפְּט פוּן פֶעשֶׁע בַּיילֶעס פְלֵייט אַ קלֵיין קִינדֶער-קִישֶׁעלֶע, ווֶעלְכֶע זִי הָאט אוֹיפְגֶעהַאנגֶען צוּם טְרִיקֶענֶען, גֶעוואָרפֶען מִיט דֶעם קָאפּ, הִין אוּן צוּרִיק, אַרוֹיף אוּן אַרָאבּ, ווִי עֶר וואָלט אִימֶעצֶען אַרוֹיסגֶערוּפֶען: הֵייא! דוּ יָאלד! וואָס הָאסטוּ זִיךְ דָארְט בֶּעהַאלְטֶען? קוּם אַרוֹיס ווֶעלֶען מִיר זֶעהן ווֶער פוּן אוּנז אִיז שְׁטַארְקֶער ... בַּאלד אִיז אִין קִישֶׁעלֶע אַ לָאךְ גֶעווָארֶען, אוּן דִי פֶעדֶערַען הָאבֶען זִיךְ אַזוֹי לַייכְט אוּן פְרַייא, אִיבֶּער'ן גַאס צוּטְרָאגֶען. הָאבֶען אִיהם אִיבֶּערגֶעיָאגְט, אִין דֶער הוֹיךְ צוּלָאפֶען! — ווִי זֵייא וואָלטֶען זִיךְ מִיט אִיהם אִין אַ

שטיף אַרייַנגעלאָזען — אַ נו, ווער וועט וועמען איבעריאָגען ...

אין גאַס איז געוואָרען אַ טומעל. פּעשע בײלע ברעכט די הענד, מאַכט גוואַלדען און שעלט שטילערהייד ... אין גאַס וויל מען איהם פֿערהאַלטען, פֿערשטעלט מען איהם די וועג, צושפּרייט מען די פּאָלעס – טפר, טפר, טפר, מ'לאָזט איהם פֿאַר'ן נאָז אַדורך — און מ'האַלט זיך ביי די זייטען לאַכענדיג.

און אַז מ'האָט זיך גוט אָנגעמאָרדעוועט, און ער האָט די גאַנצע פֿעדער'ן געהאַט אויסגעזעהט — איז געלונגען איהם אַרייַנצוקריגען אין שטאַל ...

פֿון דעם טאָג איז ער ווי מיט אַמאָל אויסגעוואַקסען, שוין כמעט אַ פֿערד ... די קינדער האָבען אָנגעהויבען זיין פֿאָרזיכטיג: געבען אַ שטיקעל בייגעל, קוקען איהם גלייך אין די אויגען און זאַפּען באַלד צו די האַנד. דער טאַטע האָט איהם אָנגעטהון אַ צייַמיל, וואָס ער האָט אַליין אויפֿגענייט פֿון אַלטע לאַבעדריקעס, און אָנגעהויבען פֿיהרען איהם צום ברונעם אָנטרינקען. ווי ער וואָלט זאָגען: איך האָב שוין מעהר קיין כח נישט צו שלעפּען וואַסער פֿאַר דיר אין שטאַל, דו ביסט ניט קליין אַליין אַ דורכשפּאַצירען זיך צום ברונעם... און לבן פֿלעגט, קאָקעט פֿערדרייַסען דעם קאָפּ, זיך אַרומקוקען אין אַלע זייַטען, בעטראַכטען וואָס אַרום טוהט זיך, זיך געבען אַ שטעל דיבאָם: אויף די פּאָר הינטערשטע פֿיס, ווי ער וואָלט געקלערט, אַ נו ... אויף אַ שציקאַוואָסט, ווער איז העכער? דערנאָך גראָבט ער מיט אַ פֿעדערשטע פֿוס די ערד, וואָס אַרום ברונעם, שפּריצט אַרויף אַ קליין פֿערגרינט לוזשקע, וועלכע טריקענט קיינמאָל ניט אויס, פֿאַרשפּריצט דעם טאַטען פֿון קאָפּ ביז די פֿיס. טרינקענדיג גריזעט ער דעם עמער, די דושקע, מיט די ווייַסע און שטאַרקע צייַן, גיעט איהם אַ הייב אויף אין דער הויך, אַ טרייסיל אין דער לופֿט און אַ וואָרף אַ הין אַזש אויף יענעם זייַט ברונעם, אַז עס בלייַבען פֿון איהם נאָר די קלעפּקעס.

דער טאַטע אַז ער קומט אין שטוב, נאָך דעם ווי ער האָט לבנ'ן אין שטאַל געבראַכט, אויף זיין אָרט צוגעבונדען, ווישט ער אַרום מיט'ן האַנדטוך דעם פּנים, די זאַכען און קאָן זיך ניט

אײַנהאַלטען. דערצעלט מיט פערגעניגען: — דו ווײַסט, לבן האָט אױסגעטרונקען אַ גאַנץ עמער און נאָך אַביסיל. — „זאָל איהם זײַן צו געזונד", ענדיגט די מאַמע.

פון טאָג צו טאָג, איז ער געוואָרען גרעסער, שטאַרקער און שענער. אין שטעדטיל האָט מען אָנגעהויבען פיעל רײַדען וועגען איהם. מבינים האָבען געזאָגט, אַז ער וועט אַרײַן אין די גדולות. אַ לאַנגער שלאַנקער קערפּער — אַ שיף־פאָרטיגער רוקען, הויכע און צאַרטע פיס. די ברײַטע געטאָקטע לעבעדיגע האַלז מיט דעם קלײַנעם פירקאַנטיגען קעפּעלע. געווען שטיפעריש, ריִרעוודיג, אומגערולדיג און פול מיט לעבען. וועלוועלע יצחק'ס האָט פאָראויס געזאָגט ווי לאַנג און ווי הויך ער וועט אויסוואַקסען, אפילו וואָס פאַר אַ טראָט ער וועט האָבען, און וואָס פאַר אַ נאָמען די פּריצים רופען אַזאַ האַלז, אַזאַ קעפּעלע. דאָס איז אַ פּריצים פערד...

אײַנמאָל אין אַ שענעם ליכטיגען נאָך שבועות פריה־מאָרגען, איז צו אונזער שטוב דער אַלטער גראַף צוגעפאָהרען. אַ נרײַז גראָהער אַלטער מיט ווײַסע באַקען־בערד — אַ גרויסער ליבהאָבער פון פערד. און זיצענדיג אויף דער ברישקע האָט ער דעם טאַטען פון שטוב אַרויסגערופען: איך האָב געהערט, — זאָגט ער — אַז דו האָסט אַ גוט פערד, וויל איך אַקוק טהון...

ניט געאײַלט, מיט קלײַנע לאַנגזאַמע טריט איז דער טאַטע צום שטאַל אַוועק. ווי ער וואָלט זיך איבערלײַגט: וואָס? חײַזען איהם? — און אפשר ניט...

אָרער גלאַט, ער אײַלט זיך ניט: איך האָב צײַט, אַז דו ווילסט קאָנסטו צוואַרטען. נישקשה מ'מעג אויף איהם וואַרטען אַביסעל. ער האָט ברײַט געעפענט דעם טויער, גענומען לבנ'ן מיט בײַדע הענד און אַרויסגעפיהרט אויפ'ן הויף...

דער גראַף איז פון ברישקע אַראָבגעשפרונגען, איהם אַנטקעגען געלאָפען, ווי ער וואָלט אַנ'אַלטען גוטען פרײַנד, נאָך אַ סך יאָהרען, פּלוצלונג אומגעריכט ערגעץ וויאו געטראָפען; האָט מיט דער האַנד פון אויבען אַראָב איבער דער פלײַצע אַ דורכגעפיהרט, מיט בײַדע הענד דעם עק אַ ציה געטהון, דערנאָך דאָס

קעפּעלע בעטראַכט, אין די אויגען אַריינגעקוקט, דעם האַלז אַרומגענומען און ליעבליך געגלעט, געפּאַטשט, ווי עס וואָלט אַ פאַרבלאָנדזשעט קינד, וועלכען מ'איז שוין מיעד געוואָרען זוכענדיג, זיך צו איהם צוריקגעקעהרט. און ער נעהמט איהם אַרום, גלעט איהם, און שטראָפט איהם: קינד מיינס, געוואָלט פערגעסען אָן אַלטען; אָן אַ צובראָכענעם שאַרבען, אין גאַנצען פון די געדאַנקען אַרויסגעלאָזען, אַך, דו שטיפער...

דער טאַטע קוקט איהם אָן, רחמילט זיך, און האָט די אויגען נים וואו אַהין צו טהון, ווי ער וואָלט זאָגען: ליעבער גאָט איך בין דיין חסר נים ווערט, צו פיעל גענאָר האָסטו געטהון מיט דיין קנעכט...

דער נראַף איז פון לבנ'ן אַביסיל אָבגעגאַנגען, ווי ער וואָלט זיך וועלען אין איהם איינשפּינלען, איז צוריק צוגעקומען, ענטציקט געווערעהט מיט דער קאָפּ. דערנאָך האָט ער זיך געווענדעט צום טאַטען: ווילסט איהם אפשר פערקויפען? קאָן איך דיר אָבצייל'ען פאַר איהם צוויי יעקאַטערינעס.

ער האָט דעם טאַטען מיעף אָנגעקוקט און איז געבליבען וואַרטען...

דער טאַטע איז געוואָרען צעטומעלט, בלייך, די הענד האָבען איהם אָנגעהויבען ציטערן, אַז ער האָט קוים דאָס ציימיל איינגעהאַלטען — דאָס וואָ"ט צוויי יעקאַטערינעס האָט איהם איבערראַשט, פון די געדאַנקען אַראָבגעשלאָגען.

דער יצר־הרע שטופּט: פערקויף, פערקויף, האַלט נים אַזעלכע פערד אין שטאַל. אַ יוד טאָר נים. דו קאָנסט פאַר דעם געלד דריי־פיער פערד קויפען מיט געשפּאַנען, וועסט שטיינער'ס צו נעהמען. אָננעמען דעם פּאָדראַד צו שטעלען זאַמד מיט שטיינער צום שאָסיי, אין אַ פּאָר יאָהר ווערסטו אַ נגיד, קומסט צו געלד, זעהסט, אַז דיר שיקעוועט זיך דעם בעל־עגלה'שען פעלציל אַראָבוואַרפען, און ווערען אַ מענש, אַ בעל־הבית מיט לייטען גלייך, נאָט ווייס וואָס מאָרגען וועט זיין. אַלע ווייסען, אַז דו האָסט אַזאַ פערד אין שטאַל. שונאים בייסען זי די פינגער אָב, לייט האָבען אַזעלכע גרויסע אויגען, זאָל זיי נאָר אַרויסקריכען, מזועט איהם מיט די אויגען אויפעסען...

און דער גוטער מלאך רעדט אַזוי ווייך און הערצליך: פער־

קױף ניִט ! אַ רחמנות , נאָך אַזױ יונג , דיִ מיִלך אױף דיִ ליִפּעֶן , װעֶר װײס װאוהין עֶר פֿאַלט אַרײַן , און דיִ שטאַל װעט זײַן לײַדיִג... װעֶסט זיִך קײן אָרט געֶפֿיִנעֶן , דיִ גאַל זיִך אױסעֶסעֶן , אַזאַ ציִערונג פֿעֶרטריִבעֶן פֿון שטאַל .

װיִלסט איִהם דוקא פֿעֶרקױפֿעֶן , נו גוט , װעֶסט דאָך ניִט פֿעֶרשפּעֶטיִגעֶן , אַ פֿעֶרד װעֶרט דאָך עֶרשט טײַעֶרעֶר ניִט װעֶלװעֶלעֶר . אַ גרױסעֶ זאַך . האָסט ניִט געֶזעֶהן , אַז מ׳נעֶהמט פֿאַר אַ פֿעֶרד דרײַ־פֿיִער און פֿיִנף הונדעֶרט — װאָס , זאָג אַלײן , ניִט אמת ? —

לבן איִז צושראָקעֶן פֿון דעֶם גרױסעֶן עולם . װאָס האָט זיִך אַרומגעֶקליִבעֶן , הױדעֶט , רײַבט זיִך , קאָפּעֶט מיִט דיִ פֿיִס , שטעֶלט אָן דיִ אױעֶרעֶן , װיִ עֶר װאָלט זיִך צו עפּעֶס צוגעֶהעֶרט . קוקט שטרעֶנג און בײז אַרום זיִך — בעֶמעֶרקט דעֶם טאַטעֶן װיִ עֶר שטעֶהט דעֶם קאָפּ אַראָבגעֶלאָזעֶן , גראָבט איִן איִהם טיִעף דיִ בליִקעֶן אײַן , פונקט װיִ עֶר זעֶהט איִהם צום עֶרשטעֶן מאָל , אָדעֶר עֶר װיִל איִהם פֿרעֶגעֶן : האַ , װאָס ? דאָס איִז דיִ גאַנצעֶ ליִעבעֶ ? פֿאַר צװײ יעֶקאַטעֶריִנעֶס איִז בײַ דיִר רעֶכט דעֶר טײַװעֶל װײס װעֶמעֶן אַװעֶק צו געֶבעֶן .

דעֶר טאַטעֶ האָט זיִך געֶמאַכט מיִט , אױפֿגעֶהױבעֶן דעֶם קאָפּ , און װיִ עֶר װאָלט פֿון דעֶר עֶרד װעֶרמעֶר אָנגעֶשעֶפּט האָט עֶר אַרױסגעֶזאָגט .

נײן ! איִך װעֶל איִהם ניִט פֿעֶרקױפֿעֶן , זאָל עֶר געֶזונד זײַן און זאָל עֶר זיִך װאַלגעֶר׳ן . אַנ׳אָרט און עֶסעֶן װעֶט זיִך נאָך פֿאַר איִהם געֶפֿיִנעֶן ...

מיִט אַ מאָל איִז עֶר אונז געֶװאָרעֶן פֿיִעל טײַעֶרעֶר — ליִעב און נאָהעֶנט װיִ אַנ׳אױג איִן קאָפּ . דעֶר טאַטעֶ האָט אױפֿגעֶהעֶרט נעֶכטיִגעֶן איִן שטוב , אױף גיִך אָבגעֶגעֶסעֶן דיִ װיעֶטשעֶרעֶ און אַװעֶק שלאָפֿעֶן איִן שטאַל . זיִך פֿעֶררײַגעֶלט פֿון איִנעֶװײניִג מיִט אַ ריִגעֶל , פֿעֶרלײגט אַ שטאַרקעֶ , אײַזעֶרנעֶ קײט .

אױף בײַ טאָג , װען עֶר דאַרף פֿון דעֶר הײם אָבפֿאָהרעֶן , האָט עֶר געֶקױפֿט אַ גרױסעֶן עֶנגליִשעֶן שלאָס פֿאַר אַכט גיִלדעֶן און איִהם אױפֿגעֶהאַנגעֶן אױף דעֶם שטאַל , און באַלד נאָך מיִטאָג , װיִ דיִ זון הױבט נאָר אָן אַראָב צו זעֶצעֶן זיִך ציִהט איִהם שױן ,

ווערט ער אומרוהיג און ער אײַלט זיך ביז פֿאַרנאַכט אָנצוציִהען אַ היים .

אויף בײַנאַכט פֿאָהרט ער פֿון שטוב ניט אַרויס , מ'זאָל איהם אַפֿילו אָבגילטען . טאָמער קומט ווער רינגען די פֿוהר אויף בײַנאַכט . דאַכט זיך איהם , אַז דאָס איז אַן'אָנגעשטעלטע זאַך , חברה ווילען איהם פֿון דערהיים אַרויסנאַרען ...

עסען פֿלעגט ער איהם געבען אַליין . האָט קיינעם ניט צוגעלאָזען ; די בעסטע גראַנדזאָווע היי , אין דער פֿריה און אויף דערנאַכט ; בײַטאָג אַ האַלב טאָפּ האָבער מיט סיצקע — גוט אַ דורכגעמישט , פֿאָרזיכטיג דורך די פֿינגער אַ דורכגעזיפּט — עס זאָל זיך דאָרט וואָס ניט געפֿינען , צו דער צײַט און דער מינוט , ווי אַ טײַערען חולה די רפֿואות ...

און געפֿיהלט האָט מען זיך עפּעס אַזוי פֿעסט און שטאָלץ : דו פֿערמאָגסט דאָך ניט מײַן מיסט — וואָס מײַן לבן . אָהן עין הרע , איז ווערט קויף איך דאָך אַזעלכע דרײַ-פֿיער שפּאַנען . ווי דײַנע מיט פֿערד און וואָגען לייטער , חאָמאָנטען , אוזוועס — אַפֿילו מיט די זאַטיצקעס ..

אויף איבער אַ יאָהר נאָך פּסח , האָט מען אָנגעהויבען לערנען לבנ'ן אין שפּאַן . עס איז בײַ אונז געווען אַזאַ שמחה , ווי ס'וואָלט אַ יונגער אַ בר-מצוה געוואָרען , און זאָגט די אמת'ע דרשה , אָדער מ'האָט דערלעבט מיט אַ טאָכטער תנאים שרײַבען ...

בעל-עגלות פֿון שטעדטיל זענען צונויפֿגעקומען , געהאָלפֿען איהם אָנטהון , אײַנשפּאַנען , געלערנט , געוויזען , גע'עצה'ט . נאָר ניט געשלאָגען , עס הויבט זיך ניט די האַנד . לבנ'ן שלאָגט מען ניט — געגלעט , געלאַשצעט , געשמועסט , אײַנגערעדט . נאָכגעגעבען אַלע משוגעת'ן , קאַפּריזען — ווי אַ משוגע'ן צײַטעריג קינד , און אַז ער איז געווען אײַנגעשפּאַנט אין גרויסען בעל-עגלה'שען וואָגען , געשטיפּט , געדרעהט זיך אין די אָגלאָבלעס , האָט ער אַזוי מאָדנע אויסגעזעהן , ווי אַ בילד-שענע גרעפֿין האָט פּלוצלונג פֿון דער העלער הויט אַ ספּאָדניצע אָנגעטהון און אַ גרויסע פּײערשע פּאַטשײַלע אויף דעם קאָפּ אַרויפֿגענומען ...

דעם גאַנצען זומער האָט מען איהם געלערנט . אַמאָל , אין

אַ גוּטער וועֶג, צוּגעֶפֿאָהרעֶן אִין אַדאָרף נאָך אַבִּינדטל הײַ, צוּגעֶשפּאַנט צוּם אָרטצִיק, צוּ דעֶר אַלטעֶר, גרויסעֶר שקאַפּעֶ. ווי להבדיל, מ׳נאַרט אַרײַן אַ קִינד אִין חדר אויף אַ שעה צוויי בִּיז מִיטאָג, בִּיסלעֶכווײַז. געֶוווינט עֶס זִיך אײַן, אוּן עֶס געֶהט..

אַז עֶס אִיז געֶקוּמעֶן צוּ ווִינטעֶר, אויף אַלץ אִיז געֶוואָרעֶן אַזאַ יקרות, צוויי פֿעֶרד האַלטעֶן אִיז אוּנמעֶגלִיך. האָט דעֶר טאַטעֶ נִיט געֶוואוּסט וואָס צוּ טהוּן. פֿעֶרקויפֿעֶן? — רײַסט דאָס האַרץ, אַזאַ שעֶנהײַט, אוּן אַזוי פִֿיעל כּוֹחוֹת אַרײַנגעֶלעֶגט אִין דעֶם. לאָזעֶן אִיהם? ווי נעֶהמט מעֶן אַזעֶלכֿעֶס אִין גרויסעֶן וואָגעֶן אַרײַן: צוּ די בּלאָטעֶס מִיט די רעֶגעֶנס...

דעֶר סוֹף אִיז געֶוועֶן אַז מ׳האָט לבנ׳ן אָבּגעֶשטעֶלט. דעֶר אַלטעֶר שקאַפּעֶ האָט דעֶר טאַטעֶ פֿעֶרקויפֿט פֿאַר 12 רוּבּל. (זי האָט שוין נִיט געֶהאַט קײַן בּרעֶקִיל פֿוּס) — האָט פֿאַר די געֶלד אַרויפֿגעֶלײגט אויפֿעֶן בּוידעֶם צוויי גוּטעֶ פֿוּהרעֶן גראַנדראָווע הײַ — אוּן אויף אַנ׳אמת געֶנוּמעֶן לבנ׳ן אִין וואָגעֶן אַרײַן — — — ...

אַז דעֶר טאַטעֶ פֿלעֶגט זִיך זעֶצעֶן עֶרגעֶץ פֿאָהרעֶן מִיט עֶמִיצעֶן, פֿלעֶגט אִיהם בּאַלד בּעֶפֿאַלעֶן אַ מאָדנעֶר חשק, יעֶנעֶר זאָל וויסעֶן, מִיט וואָס פֿאַר אַ פֿעֶרד עֶר פֿאָהרט, אוּן בּײַ דעֶר עֶרשטעֶר געֶלעֶגעֶנהײַט מאַכט עֶר: אִיהר ווייסט? אָט דעֶר העֶזִיל אִיז דאָך נאָך קײַן דרײַ יאָהר נִיט אַלט; נאָך פֿאַריאָהרעֶן האָט מעֶן מִיר געֶוואָלט פֿאַר אִיהם צוויי הוּנדעֶרטעֶר אָבּצײַלעֶן, ווי אִיהר זעֶהט מִיר אַ יוּדעֶן, אוּן עֶר זאָל מִיר אַזוי געֶזוּנד זײַן. ווי עֶר וואָלט וועֶלעֶן זאָגעֶן: וואָס בִּין אִיך עֶפּעֶס אַ שמײַסעֶר יוּנג, אִיך פֿעֶרקויף נִיט די נשמה פֿאַר אַבִּיסעֶל האָבּראָק, פֿאַר אַ שוואָרעֶן פֿוּן וואָגעֶן...

שבֿנִים אִין גאַס זעֶנעֶן געֶבּלִיעֶבּעֶן צוּפֿרִיעדעֶן וואָס לבן אִיז בּײַ אוּנז, אוּן דעֶר טאַטעֶ פֿאָהרט מִיט אִיהם. ווי עֶר וואָלט יעֶדעֶן אַ שאָד געֶוועֶן, שווער זִיך צוּ שײַדעֶן מִיט אִיהם. אוּן גלאַט טוּהט יעֶדעֶן הנאָה, אַז אַ יוּד פֿאָהרט מִיט קײַן עַין הרע אַ שעֶנעֶם פֿעֶרד...

פֿוּן דעֶר נאַטוּר אִיז לבן געֶוועֶן אַ רוּהִיגעֶר, אָפֿט אַ פֿעֶרקלעֶרטעֶר. שטעֶלט אָן די אויעֶרעֶן. פֿעֶרגאַפֿט זִיך אויף עֶפּעֶס, ווי עֶר וואָלט זִיך וועֶלעֶן אָן וואָס דעֶרמאָנעֶן...

אַ גלײַכֿער און אַ לאַנגער טראָט, אײַן פֿוּס אין דער אַנדערער, נעהמט ער פֿון אָרט גלײַך. פֿרײַער אַביסעל זיך צוריקגעזעצט, זיך אָנגענומען מיט קוראַזש, מיט אימפּעט, אַ גאָס אָן געגעבען די בײַדע אויגען, אַ נעהם פּאָראויס און אַוועק ווי ניט איהם מײַנט מען. האָט מען געקאָנט אָנוואַליען אין די לײַטערם דעם טײַוועל אין דער קאַפּאָטע, ס'רא דאַגה האָט ער, ווילסט וויאַלען-וויאַליע — — — האָט קײנמאָל ניט גענומען אָן אַזײַט, נישט אַרוים פֿון קאָליע, נישט געמאַכֿט קײן הַעֲוויות, קונצען; נישט געוואוסט פֿון רײַסען, קאָפּען, בּרעכֿען, סנאַסטען — — איז געגאַנגען ווי אַנ'אַלט פֿערד — — נאָר אַ קאַפּריזנער, אַ האָנאָראָווער, ער לאָזט זײַנס ניט אַ דורך ... אַ הויך וואָרט, אַהאַ, סטאָפּ — ! ער שטעהט שוין, ריהרט זיך ניט פֿון אָרט חאָטש ברען איהם. ביז מען מוז אַראָב פֿון וואָגען, איהם אַ גלעט טהון, אײַנרעדען, איבערבעטען. צולאַסצען איהם, ערשט דערמאָלט געהט ער אַוועק, חאַפּט יעדעם מאָל אַ קוק אין וואָגען, ווי אײַנער זאָגט — זעהסט! מיט גוטען מאַכֿט מען מעהר ווי מיט בײַזען ...

קײַן בײַטש האָט ער קײנמאָל ניט אָנגעזעהן. ער ווײס ניט דעם טעם דערפֿון. לבֿן האָט בטבֿע פֿײַנד בײַטשען ... און אײַנשפּאַנען פֿלעגט איהם מוזען שטענדיג דער טאַטע, קײַן פֿרעמדען לאָזט ער ניט צו ...

חבֿרה האָבען איהם געוואָלט אַמאָל אַרײַננאַרען, האָט וועלוועלע-יצחק'ס גענומען און אָנגעטהון דעם טאַטענס לײַבעל, די היטעל, אויפֿגעשטעלט דעם קאָלנער, אָבגעבראָכֿען אַ שטיק פֿון דער שבת'דיגער חלה און איז צו איהם צוגעגאַנגען — לבֿן האָט געגעסען, זיך צו געחאַפּט צו דער חלה, זיך געלאָזען אָנטהון דעם חאָמאָנט, די שלײַיהעם, אַרײַנפֿיהרען אין די אָגלאָבלעס און גענומען שפּאַנען ...

אַז ער האָט געהאַט אויפֿגעגעסען די חלה האָט ער זיך אומגעקוקט און בעמערקט, אַז דאָס איז אַ פֿרעמדער. האָט ער געגעבען אַ פֿאַרלײג די אויערען צו דער פּלײַצע צו, פֿערזשמורעט בײַז די אויגען ... אַ חאַפּ געטהון מיט די שטאַרקע צײַן פֿאַר אײן אַרבל, איהם אָבגעפּליקט — און אַ לויף אַרוים געגעבען פֿון שפּאַן ...

אִין דעֶם יאָהר האָט זִיךְ אָנגעֶהוֹיבּעֶן דעֶר מיאַטעֶזש — דאָס גאַנצעֶ שטעֶדטִיל אִיז געֶוועֶן אִין אַײן שרעֶק, יעֶדעֶן טאָג געֶזעֶהן דעֶם טוֹירט פֿאַר דִי אוֹיגעֶן, געֶשטאָרבּעֶן און תחית־המתים אוֹיפֿגעֶשטאַנעֶן.

בּײַם גראַף פֿלעֶגעֶן יעֶדעֶ נאַכֿט זײַן פּאָליאַקעֶן, אָננעֶמעֶן הײַ, האָבּעֶר, עֶסעֶן, דִי בּעֶסטעֶ פֿעֶרד און בּרִיטשקעֶס — און אַוועֶק...

דעֶרנאָך וועֶרט אַ טוּמעֶל: „דִי רוּסעֶן געֶהעֶן!" און בּאַלד ווײַזט זִיךְ פֿוּן וואַלד אַרוֹיס אַ ראָטעֶ זעֶלנעֶר, פֿעֶרמאַטעֶרט, פֿעֶרקאָרזשעֶט. פֿרעֶגעֶן דעֶם עֶרשטעֶן וועֶמעֶן זײ טרעֶפֿעֶן אִין מאַרק — קוּדאַ?... דעֶר עוֹלם קוועֶטשט מִיט דִי פּלײַצעֶס, מ'הוֹיבּט גאָרנִיט אָן צוּ ווִיסעֶן... אָדעֶר מ'מאַכט זִיךְ נִיט פֿעֶרשטעֶהן. רײד צוּ אִיהם, עֶנטפֿעֶרט עֶר בּײדעֶם... אַ נִיט. אִיז פֿעֶרבּײַ דאָס שטעֶדטִיל, בּאַלד קוּמט אָן דעֶר „רוֹיטעֶר־האָן"... און אַוועֶק אַלעֶ מִיט דִי טאָרבּעֶס...

אַנדעֶרעֶ זעֶנעֶן גלִיקלִיךְ געֶוואָרעֶן. אוֹיף חיים דעֶם שמִיד האָט מעֶן געֶזאָגט, אַז עֶר פֿעֶררִיכֿט דִי פּאָליאַקעֶן זײעֶר געֶוועֶהר שִיט עֶר רעֶנדלעֶך אִין פֿלעֶשעֶר און פֿעֶרגראָבּט דאָס אִין גאָרטעֶן.

מרדכי דעֶם געֶהעֶר האָט מעֶן עֶרגעֶץ געֶפּאַקט מִיט אַ בּרִיעֶף, וואָס אַ פּרִיץ האָט אִיהם מִיטגעֶגעֶבּעֶן, ווײס מעֶן עד היום נִיט, וואוּ זײַן געֶבּײן אִיז אַ הִין געֶקוּמעֶן -- — — בּײַ סִימעֶן דעֶם סטאַרשִינאַ, האָבּעֶן דִי פּאָליאַקעֶן געֶוואָלט דִי דרײַ־יעֶהרִיגעֶ שוֹרעֶבּיצעֶ צוּנעֶמעֶן, האָט עֶר זִיךְ געֶקרִימט — געֶזאָגט האָט עֶר גאָרנִיט „ האָבּעֶן זײ אִיהם אַרוֹיסגעֶנוּמעֶן פֿוּן שטוּבּ אִין גאָרטעֶן אַרײַן, צוּגעֶפֿיהרט און אוֹיפֿגעֶהאַנגעֶן אוֹיף אַ יוּנגעֶן עֶפּעֶל־בּוֹים, צוּגעֶנוּמעֶן דִי שוֹרעֶבּצעֶ און אַוועֶק...

אַז דִי זעֶלנעֶר קוּמעֶן, רוּהעֶן זײ זִיךְ אַבּיסעֶל אוֹיס, חאַפּעֶן פֿוּהרעֶן און יאָגעֶן־נאָך, אִין דעֶר זײַט וואָס עֶס ווײַזט זײ וועֶר אָן. מאַנכֿעֶס מאָל בּלײַבּעֶן זײ נעֶכֿטִיגעֶן. צוּשטעֶלט זײ ליב דעֶר סאָטסקִי אִין יעֶדעֶן שטוּבּ צוויי־דרײַ — מאַכעֶן זײ סקאַנדאַלעֶן. מײדלעֶך און יוּנגעֶ ווײַבּלעֶך וועֶרעֶן נִיט, טרִיקעֶנעֶן מִיט אַמאָל אוֹיס. ווערעֶן זײ אַלײן בּעלי־הבּתִים, עֶסעֶן אוֹיף וואוּ עֶס אִיז דאָ אַבּיסעֶל וואַרעֶנעֶס, מאַלעֶנאָוועֶן סאָק, ווִישניאַק, אַ טרוּקעֶנעֶ בּאַר. און פֿרײַטִיג צוּנאַכֿטס עֶפֿעֶנט מעֶן אוֹיף דִי טשאָלנטעֶן. אִין דעֶר

פָּריה שמַײסט מען אָב אַ פּאָר יודען און מ׳לאָזט זיך אין וועגאַרײַן ...

אַז זײַ דאַרפֿען אַוועק פֿון שטאָרט, נעהמען זײַ פֿוהרען וויפֿיעל מען טרעפֿט אין גאַס. ווײַטער געהען זײַ פֿון שטוב צו שטוב, צו בעלי־עגלות, מילנער, בעלי הבתים, וואָס האָבען פֿערד; הײַסען אײַנשפּאַנען, זעצען זיך אָן וויפֿיעל דער וואָגען קאָן אָנ׳נעהמען, בוכען אין פּלײַצע, פּאַהאַנײַ!!!

אויפֿען וועג טרעפֿט מען אַ דורכפֿאָהרער, אַ בעל־עגלה, אַ פּויער, קעהרט מען אַלעס פֿון וואָגען אַרויס, מען זעצט זיך אָן און מ׳הײַסט פֿאָהרען ...

ווער עס האָט אַ יונגען, אַ גאַנצען פֿערד בעהאַלט איהם; ווער אויפֿען בוידעם, אין אַלקער, ווער עס פֿאָהרט אָב מיט איהם ערגעץ וואו אויף אַ פּאָר שעה ... און אין די שטאַלען בלײַבען אַלטע קאַליקעס, וואָס האָבען שוין לאַנג אָן די פֿיס פֿערגעסען ...

לבנ׳ן האָט דער טאַטע קײנמאָל ניט געפּרובט בעהאַלטען. אַז זײַ דערזעהען איהם לעבט די גאַנצע ראָטע אויף, יעדער קוקט איהם אַרום, לײַגט אַרויף אַ האַנד, גלעט איהם, פּאַטשט איהם, אַלע ווײַזען אַרויס ענטציקונג: זעהסט וואָס עס האָט זיך פֿערוואַלגערט בײַ אַ יודען, דאָס וועט זײַן פֿאַר דעם נאַטשאַלניק אין בריטשקע אַרײַן ...

נאָר אַז עס קומט צום שפּאַנען, הויבט זיך ניט אָן. ער לאָזט זיך ניט צורירען, רײַסט, פּליקט שטיקער פֿלײַש אַרויס. פֿערלײַגט די אויערען, ווי ער וואָלט מײַנען צו זאָגען: וואָס ווילט איהר פֿון מיר? לאָזט מיר צורוה, מײַן דאגה, איך מיש מיך ניט אין פּאָליטיק...

דער טאַטע זאָגט: איהר זעהט ניט? דאָס איז דאָך אַ הענטשקע, אַ מאַלאָקאָסאָס; נאָך ניט געלערנט אין שפּאַן. די שקאַפּע האָט זיך אָחוואַטצעט, און ערשט נעכטען געפּלאַצט..

זײַ זעהען אַז עס איז ניטאָ וואָס צו מאַכען, לאָזען זײַ איהם אָב. ער גיעט זיך אַציה אוים אין דער גאַנצער לענג איבער׳ן גאַס, פֿערריסען דעם עק, אַ שנײַד אַ דורך די לופֿט מיט אַ פֿײַף, ווי אַ פֿײַל וואָלט אַ דורכגעפֿלויגען און גלײַך אין שטאַל אַרײַן, אָפּשטעלענדיג נאָך זיך אין דעם זאַמד — ברײַטע, טיעפֿע קאָפּיטעצײַכענס — — —

אין גאַס איז מען צופֿרידען. מ'קוקט איהם נאָך, מ'בעגלייט איהם מיט אַ הוראַ! לבן האַרמי אַ מענש, ער לאָזט זיך ניט אַרײַננאַרען ...

צו חנוכּה האָט אָנגעהױבען װערען גליטשיג. נעהמט דער טאַטע אַראָב אַ מאָס פֿון די קאָפּיטעס, בעשטעלט פּאָדקאָװעס אױף שרײַפֿלעך, מ'זאָל ניט דאַרפֿען אַלע מאָל רײַסען און טשװעקעס קלאַפּען, און אַװעק מיט איהם צו בערלען אין קוזניע איהם אָבשמידען ...

איז זיך מיישב לבן, און לאָזט זיך ניט צו ריהרען. אַ פֿוס, זאָגט ער, איז אַ פֿיס און שמידען לאָז איך זיך ניט. ניט מיט געטען, ניט מיט בײזען. חאַפּט זיך בײַסען, רײַסט זיך, חראַפּעט, זעצט מיט די פֿיס. און װען עס געלינגט זײ שױן איהם אָנ-חאַפּען בײַ אַ פֿוס, און דער טאַטע מיט בערלען נעמען זיך שטאַרק אָן מיט אַלע הענד אַרום איהר, — הױבט ער אָן לאַנגזאַם צו פֿיהרען מיט דעם פֿוס הין און צוריק, װי ער װאָלט װעלען עפּעס פֿענאַנדערטרײַסלען; דער טאַטע מיט בערלען לאָזען ניט אָב, האַלטען שטאַרק און לױפֿען נאָך מיט דער פֿוס, ביז ער גיעט מיט אַמאָל אַ ציה, אַ רײַס אַרױס, און ער בלײַבט אומגעשמידט — — —

װען עס קומט מ'דאַרף איהם אײַנשפּאַנען, װערט עפּעס אַזױ שװער. דאָס האַרץ הײבט אָן צו דריקען אַנ'אונדײַטליכע שרעק, אַנ'אומעט. עס ציטער'ן די הענד, אַז מ'קאָן די אוזװעס ניט פֿערלײגען, און שװײַגענדיג קוקט מען זיך איבער צװישען זיך, און אַלע מיט לבנ'ן, װי מ'װאָלט פֿרעגען אײנער דעם צװײטען. הא ... װאָס? פֿאַהרען? ...

און אַלע קוקען אױף לבנ'ן, װי מ'װאָלט זיך װעלען געזעגענען מיט איהם. זאָל חאָטש זײַן אָנבליק בלײַבען, װער װײס צי דאָס איז ניט דאָס לעצטע מאָל — — —

און ביז דער טאַטע קומט פֿון װעג, געהען די כּוחות אױס; מען שטעלט זיך פֿאָר שרעקליכע בילדער, עס חאַפּט אַ ציטער: גאָט װײס, װאָס דאָרט האָט זיך געמאַכט אין װעג. מ'שטעלט זיך אין פֿענסטער, מ'חאַפּט זיך אַרױס פֿאַר דער טיהר אין גאַס אַרײַן, פֿון װאַנען ער דאַרף אָנקומען; מ'הערט זיך צו אין גאַס. פֿילײַכט

בּוֹד'עט זיך ווײַער, דערצעהלט מען עפּעס—יעדע מינוט איז אַ יאָהר ...

דערנאָך האָט מען זיך צוגעוואוינט, און לבן געהט ניט געשמידט בּעסער ווי אַנדערע פֿערד געשמידט. פֿערקהערט, עס טוט נאָך הנאה: קיין עין הרע אַ פֿערד אַ גבּור, אַ שטאַרקער טראָט — מ'דאַרף איהם גאָרניט שמידען.

אַז דער טאַטע איז אויפֿגעראַמט, בּעריהמט ער זיך: איהר ווייסט? לבנ'ס פֿוס האָט דאָך נאָך קיין פּאָדקאָווע ניט פֿערזוכט...

ער איז געוואָרען אַלעמען אַזוי נאָהענט הײמיש, טײַער, יעדען האָט עפּעס הנאה געטהון, אַלע האָבען געשמייכעלט אויף איהם קוקענדיג. און טאָמער איז איהם עפּעס אָבגעגאַנגען, האָבען אַלע מיטגעפֿיהלט, זיך נאָכגעפֿרעגט, געבּראָכען די הענד.

ניט איין קאַפּיטעל תהלים האָבּ איך שטילערהייד מיט האַרץ געזאָגט, און בּשעת מעשה אין זיך געטראַכט: עס זאָל זײַן לרפואה שלמה לבן האַרמי ער זאָל געזונד זײַן, און זיך לאַנג האַלטען ...

דעם ווינטער בּין איך שוין אָנגעקומען צום קאַרגען מלמד, דער גרעסטער מלמד אין תלמוד־תּורה; געלערנט אַ בּלאַט גמרא מיט תוספות. און אין דער הײם האָבּ איך שוין געקאָנט גוט פֿאָהרען מיט דער פֿוהר, געוואוסט און נאָכגעגעבען לבנ'ן אַלע זײַנע משוגע'ת'ן, געריטען אויף איהם אונטערשפּרײַטענדיג דעם וואַטאָווען פֿוטער'ל, צוגעפֿיהרט איהם צום וואָגען אָדער צו אַ פּלײַט, זיך אַרויפֿגעחאַפּט און זיך שטאַרק אָנגעהאַלטען אין דער גריווע, אָדער אַרומגעהאַלזט איהם מיט בּײדע הענד, זיך אומציהענדיג אײַנגאַנצען אויף זײַן קאַרק...

געלערענט זיך אײַנשפּאַנען, אַרומגעדרעהט די אַסיפּאַנע אַרום האַנד, פֿערריסען די פֿוס צום חאָמענט, זיך איבּערגעקעהרט. אויפֿגעשטאַנען און גענומען פֿון דאָס נײַ — — — —

און זיצענדיג אין חדר איז ער מיר ניט אַרויס פֿון די געדאַנקען. אָט שטעהט ער מיר פֿאַר די אויגען מיט דער ליסענע אויף דעם פּנים, מיט דעם גרויסען ווײַסען פֿלעק אויפֿען בּויך, אויף דער פֿערדערשטער רעכטער לאָפּיטקע, דער לאַנגער שיפּפּערמיגער רוקען, די געטאָקטע טעלער־פֿערמיגע קאָפּיטעס. דאָס קלײנע לעבּעדיג־ריהרעוודיג קעפּעל, דאָס אַלין טומעלט, מישט מיר

דיִ געדאַנקען; רייסט מיִר אַוועק פֿון לערנען. איך פֿערגעס יוא מ'האַלט, איך בין דאָ ניטאָ. איך בין ווייט פֿון דאַנען פֿון דער גמרא, פֿון רבי'ן. ערגעץ דאָרט!... אין שטאַל נעבען לבנ'ן ביי'ן וואָגען מיט דעם געשפּאַן...

צוויי וואָכען פֿאַר פסח האָב איך אויפֿגעהערט צו געהן אין חדר, נאָך שבועות האָב איך געדאַרפֿט ווערען בר־מצוה, און אויף נאָך פסח האָט זיך דער טאַטע געקליִבען מיר אָבגעבען צו אַ סטאָליאַר...

איך האָב זיך געזעגענט מיט דעם קאַרגען מלמד, מיט'ן חדר, מיט דער גמרא כתובות אויף אייביג, אייביג...

צוזאַמען מיט דעם טאַטען בין איך געפֿאָהרען אויף די יאָדעם, אָנגעטריבען, געהאַלטען די לייצעס. וויאָ, לבן הארמי! און לבן געהט, פֿאָלגט ווי אַ גרויסער מענשען. אַז דו ווילסט איך זאָל געהן, נו זאָל זיין אַזוי, מיר איז אַלעם איינס — — — און אַז ער פֿלעגט אַ הוסט טהון, זאָג איך איהם: אַ געזונד אין דיר, אַ קראַפּט אין דיינע ביינער, פּונקט ווי דער אַלטער לייבוש, נאָר הערצליכער, געטרייער; מיט אַזאַ הייליגער, קינדערשער ליעבע, ווי להבדיל, המפּיל, קריאַת־שמע פֿאַר'ן שלאָף.

פֿאַר יום טוב האָט דער טאַטע געהאַט אַ סך אַרבייט און גוט פֿערדינט, האָט ער פֿאַר זיך אַ פּאָר שטיוועל בעשטעלט, די קינדער קאָרטענע גאַרניטערלעך און היטעלעך; די מאַמע איז געוועזען שטאַרק פֿערטהון אין שטוב, געוואַשען, געריִמט אויף יום טוב; דער טיש מיט די ביינק זענען אויף דער גאַס געלעגען. די שטוב פֿריש אויסגעקאַלכט. שטאַרק אָנ'געבלאָה'ט; אויף דעם פּאָל, פֿון וועלכען מ'האָט ערשט פֿאַר אַ גאַנץ יאָהר די בלאָטע אָבגעקראַצט, איז געלעגען אַ באַרג צומיאַטעטע שטרוי פֿון וואָגען, אויף וועלכע די קינדער האָבען זיך געוואַלגערט, קאָזילקעס געמאַכט. געגעסען האָט מען נעבען טיהר אויף דער דיישע. ווייטער האָט מען מיט דעם חמץ ניט געשמעקט...

— דו ווייסט וואָס? זאָגט צו מיר דער טאַטע (ער פֿלעגט זיך שוין מיט מיר עצה'נען, געהאַלטען פֿאַר אַ גאַנצען בר דעת) מ'דאַרף לבנ'ען אויף יום טוב אַ ביסעל אויספּוצען, זאָל ער אויך וויסען

פֿון אַ יום טוב. מ׳דאַרף איהם, זאָגט ער, די קאָפּיטעס אַרומרײַניגען, זײ האָבּען דאָך קײן פּנים ניט — זעהען אויס ווי צוגאָסענע פּאַמפּישקעס... אַ וואונדער: אַ פֿערד ווײס ניט וואָס אַ פּאַדקאָווע איז — — —

מיר האָט אין האַרצען בּאַלד אַ טצאָחקע געטהון, ווי עס וואָלט זיך דאָרטען עפּעס אָבּגעריסען. גאָט ווײס, וואָס מ׳קאָן זיך אָנמאַכען, איהם אויספּוצען, ער זעהט אויס דעם פֿאַר יום טוב אַזוי שען, מ׳האָט זיך שוין די צינגער פֿון אַקען אויסגערעדט... לײַט האָבּען אַזעלכע גרויסע אויגען זאָל זײ נאָר אַרויסקריכען, און די ערשטע כּפּרה איז דער פֿערד...

צוריק האָט זיך מיר פֿאָרגעשטעלט: לבן! מיט דער ליסענע אויף דעם פּנים, מיט דעם סערען גנבישען קוק, וועט זײַן אויף יום טוב רײן אויסגעבּאַרשט, צוגעגלײַכט דעם ווײדעל, די גזויבּע פֿערפֿלאָכטען אין צעפּעלעך מיט רויטע בּלאָהע סטענגעס, די קאָפּיטעס אַרומגעשניצט, אַרומגעפֿײַלט, רונד, ווי געטאָקט...

און יום טוב נאָכען עסען. אין דרויסען וועט וואַרעמען די פּכחדיגע זון. די לופֿט איז פֿריש, זאַפּטיג און אָטהעמט מיט פֿריהלינג, די גאַסען זענען טרוקען, רײן אויסגעקעהרט, אויסגעשאָטען מיט געלען זאַמד. קינדער שפּילען זיך, לויפֿען אַרום אין די נײַע יום טוב גאַרניטערלעך, גרויסע יודען, ווײַבּער אין נײַע בּלוזעס שפּאַצירען פֿאַר די הײַזער, בּעטראַכטען דעם פּלויט וואָס אַרום געֶרטיל, וועלכען מ׳דאַרף בּאַלד נאָך יום טוב פֿערזײַען.

בּײַ לײַזער דעם שוסטער זענען שוין ציבּעלעך אויפֿגעגאַנגען (ער איז שטענדיג פֿון די פֿריהיגע). קוקען זײ פֿון גערטיל אַרויס צו די קינדערלעך, ווי זײ וואָלטען שטילערהײד זײ געוואָהרענט: „קינדער!... אַז מ׳עסט אונז אָהן בּרײט דאַרף מען מאַכען „בּ׳רא פּרי האדמה״...

מעסצאַנעס פֿון אַרויף עק גאַס האָבּען אָקסען אין סאַכעס, פֿערד מיט בּאַראָנעס אײַנגעשפּאַנט און זענען אויף די פֿעלדער אַרויס — — —

טיהאָן האָט דער יונגער גניאַדער שקאַפּע אײַנגעשפּאַנט, וועלכע האָט ערשט מיט אַכט־טאָג צוריק אַ ליסען־לאָשאַקעל געבּאָרען, האָט איהר אַ פֿוטער מיסט אָנגעלײגט — און פֿאָהרט דורך דער גאַס — און דער קלײן לאָשעק מיט דעם גלעקעלע אויף דעם

האַלז, האָט אין גאַס מיט די יודישע קינדער קענטשאַפּט געשלאָסען, חאַפּט מיט זיי אַ שטיף — מישען זיך אוים און פליהען אַלע אין איינעם ...

און איך וועל געהן אין נייעם גאַרניטור, אין קעשענע אַ ביסעל זאַלץ... וועל זיך מאַכען ניט וויסענדיג, ווי איך מיין גאָרניט, אַריינגעגנב'ט זיך אין שטאַל, פּאָוואַליִנקע אָבגעבונדען לבנ'ן, גענומען איהם פאַר'ן צײַמעל מיט איין האַנד פאַר ד ר מאָרדע און אַ פיהר אַרוים אין דרויסען, דורך דער גאַנצער גאַס, אומישנע צו אברהמ'קע דעם מילנערס ברונעם איהם אָנצוטרינקען, נאַט! קוקט ..

לבן וועט זיך צוחאַפּען צום טרינקען, איין עמער, אַ צווייטען, דער שאַראַוועל סקריפּעט, ווי ער וואָלט דער גאַנצער וועלט אָנגעזאָגט: יודען! שאַט — לבן הארמי טרינקט ...

ער הערט אויף, רוהט זיך אָב, קוקט זיך אַרום, בעטראַכט די גאַס, די קינדער וואָס זענען אָנגעלאָפען, די יום-טוב'דיגע ריינע הימלען; זעהט אַדורך דאָס וואַסער, מיט די ווייסע שטאַרקע און יונגע ציין — שאָקעלט צו מיט איין אויער, פערקלערט זיך און נעהמט ווידער טרינקען.

איך וועל איהם גלעטען, פיהרען איבער איהם מיט דער האַנד, זאָלען אַלע זעהן, אַז איך האָב קיין מורא ניט, צופּייפען, רעדען צו איהם — און פיהרען איהם צוריק פאָרזיכטיג, ער זאָל מיר דעם נייעם גאַרניטור ניט פערסלינען, און אַז ער וועט אַ הוסט געבען, וועל איך זאָגען: אַ געזונד אין דיר, אַ קרעפּט אין דיינע ביינער ...

אַ טאָג פאַר ערב פסח פאַרנאַכט. דער טאַטע איז פון וועגגעקומען האָט אויסגעשפּאַנט, אַוועקגעשטעלט דעם וואָגען אויף זיין אָרט, אויפגעהאַנגען דעם חאָמאָנט, די שלעהעם אין שטאַל אויפ'ן פלעקיל, וואָס איז אַריינגעקלאַפּט אין וואַנד, געגעבען אַ וואונק אויף מיר, און מיר זענען אַ וועק מיט לבנ'ן צו בערלען אין קוזניע...

פריהער האָט ער געפּרובט מיט גוטען, געגלעט, געלאַסצעט,

געדעכענט: אפשר האָט ער פערגעסען אָן משוגעת און וועט געבען אַ פּוס. — דערנאָך האָט ער גענומען אַ פּאָסטראָנעק, איהם דורכגענומען דורך דער מויל איבער׳ן קאָפּ, שטייף צו געבונדען, און איבערגעדרעהט עטליכע מאָל מיט אַ פלעקעל, דאָס גאַנצע מויל איז געוואָרען צוזאַמענגעדריקט, אין די ווינקלען האָט זיך בלוט בעוויזען, און ער שטעהט, ריהרט זיך ניט. ווי ניט איהם מיינט מען, ווי ער וואָלט דאָ גאָרניט געוועזען, אָדער ער וואָלט זאָגען: אַז איך זאָג ניין — וועט שוין זיין „ניין". קאָנט איהר מיר אַפילו געבען מיט עפּעס איבער׳ן קאָפּ, איך וועל קיין פּוס ניט געבען...

דערנאָך האָט מען איהם אַריינגענומען אין אַ סטאַנאָק, פון פיער שטאַרקע סלופּעס, פערצאָהמט איהם מיט פלעקלעך, וועלבע זענען צוגעמאַכט צום סטאַנאָק, הויך, שטייף פעררייסען דעם קאָפּ און פעסט איינגעבונדען. ער האָט צושראָקען פערוואונדערט געקוקט, זיך איינגעהערט, שטייף אָנגעשטעלט די אויערען, ווי ער וואָלט פרעגען: וואָס וועט דאָ זיין? פאַר וואָס מוטשעט מען מיר אַזוי? ...

מ׳האָט פערוואָרפען אַ פּעטלע אויף אַ הינטערשטער פוס, אַריבערגענומען איהר איבער אַ פלעקעל און גענומען ריינינגען...

לבן האָט זיך צוגעהערט צום קראַצען פון דעם שאָב־מעסער, פון דער פעל; אָנגעשטרענגט אומגעדרעהט דעם קאָפּ, פערקרימט די אויגען, ביז די רויטקייט וואָס אין די ווינקלען, און בייז אָנגעקוקט...

פלוצלונג האָט ער זיך אַ שטאַרקען ריס געגעבען, אַ שפרונג געטהון, אַ זעץ מיט די פיס אין סטאַנאָק, אַ מגושם׳דיגער קלאַפּ, אויסגעמישט מיט אַ ווילדען רעווערײַ — אַלע זיינע פון שרעק אָבגעשפרונגען און אַנידערגעפאַלען — — —

אַז מ׳איז צו זיך געקומען, האָט מען געזעהן — לבן איז געזעסען ווי אַ הונד אויף די הינטערשטע פיס. זיך געשטיקט אויף דער שטריק, געהאָרחעלט, און אַרויסגעשטעקט דעם צונג. באַלד האָט איהם וועער מיט אַ האַק די שטריק איבערגעשניטען — ער האָט אָבגעטעהמט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען, און זי אין דער רעכטער זייט צום בויך פערדרעהט; איז געבליבען זיצען ווי פריהער, האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט — — — —

דִי רֶעכְטֶע הִינטֶערשטֶע פוּס אִיז געֶוועֶן אויבּעֶן אִיבּעֶר דעֶר קנִיע אִיבּעֶרגעֶבּראָכֶען .

אַז דעֶר טאַטעֶ אִיז עֶטוואָס צוּ זִיךְ געֶקוּמעֶן אִיז עַר צוּגעֶלאָפֶען , געֶנוּמעֶן דִי פִּוּס אִין האַנד , בּעֶטראַכְט , שטײַף געֶקרִיצט מִיט דִי צײן , געֶקוּקט אויף לבנ׳ן , לבן אויף אִיהם , ווִי אײנעֶר וואָלט דעֶם צווײטען געֶפרעֶגט : נוּ , וואָס ? האָסט עֶפּעֶס נאָךְ צוּ זאָגעֶן ? ...

דעֶר טאַטעֶ האָט אַ וואָרף געֶגעֶבּעֶן דעֶר צוואַנג , וואָס עֶר האָט אִיהר בִּיז אַהעֶר פֿעֶרגעֶסעֶן פוּן האַנד אַרוּיסלאָזעֶן , זִיךְ געֶחאַפּט מִיט בּײדעֶ העֶנד פֿאַר דעֶר קאָפּ , ווִי עֶס וואָלט אִיהם ווֶער אוּמגעֶרִיכט פוּן הִינטעֶן מִיט עֶפּעֶס דעֶם קאָפּ געֶפּלעֶט , אוּן אויף אַלעֶ פִּים אַוועֶק אַ הײם ...

בּעֶרִיל דעֶר שמִיד האָט זִיךְ קוּים אויפגעֶשטעֶלט . אִיז געֶבּלִיבּעֶן שטעֶהן פוּן דעֶר ווײטעֶנס , האָט נִיט געֶקאָנט זִיךְ פֿוּן אָרט רִיהרעֶן , געֶטרײסעֶלט זִיךְ ווִי אַ בּלאַט , ווִי עֶס וואָלט אויף אִיהם אַ קדחות אָנגעֶפאַלעֶן ...

אוּן אִיךְ האָבּ אִיהם געֶגלעֶט , געֶהאַלוּט , געֶקוּשט , געֶווײנט — לבן ... לבן הארמי ...

. . . .

אִין דעֶר מִינוּט אִיז דִי ידיעה דעֶר גאַנצעֶר גאַס אַדוּרךְ : לבן הארמי האָט אַ פוּס אויסגעֶבּראָכֶען ...

אַלעֶ האָבּעֶן אויף אוּנזעֶר שטוּב געֶקוּקט , ווִי דאָרט וואָלט אַ טײַערעֶר , דעֶר טײַערסטעֶר טױטעֶר געֶלעֶגעֶן ... דעֶר קאָפּ פוּן שטוּב , אוּן מ׳האָט אִיהם נאָךְ נִיט צוּ געֶנוּמעֶן — אָדעֶר זײ וואָלטעֶן וועֶלעֶן זעֶהן וואָס וועֶט דִי שטוּב טהוּן ... וואָס קאָן דִי שטוּב זאָגעֶן אויף דעֶם ...

אַרוּם קוּזנעֶ האָט זִיךְ דאָס גאַנצעֶ שטעֶדטעֶל צעֶנויפגעֶקלִיבּעֶן . אַ גוּט אויג . בּײזעֶ מײַלעֶר , האָבּעֶן אִיהם אויפגעֶגעֶסעֶן — אַ יוּד אַ בּעל־עגלה פֿאָהרט נִיט מִיט אַזעֶלכֶע פֿעֶרד . .

אִין דרויסען האָט מִיט פֿרִיהלִינג געשמעקט. אַ וואונדערשענע ערב פּסח'דִיגע אויסגעשטערנטע קִיהלע נאַכט; אַ גרויסע פֿרִישע נייַגעבּאָרענע ערב יום־טוב'דִיגע לבנה, אִיז אִיבּער בּלאָהע, ריינע אויסגעצוואָגענע הִימלען געשוואומען, זִיך בּעהאַלטען יעדעס מאָל אונטער אַ וואָלקענד'ל, און ווִידער אַרויס, ווִי זִי וואָלט מִיט זִיך אַליין געשפִּילט...

וואַרפֿט אַנ'אויג אויף דער מִיעדער איינגעשלאָפֿען שטעדטִיל, אויף דִי בִּיסעל יודִישע אָרעמקייט, וואָס וואַלגערט זִיך פֿאַר דִי הייזער אויף מאָרגען צום כּשר'ן, ווִי זִי וואָלט זִיך דאָ אויף דער וואַרטע געשטעלט און הִיט עס זאָל זיי חלילה קיינער קיין שלעכטס נִיט טהון...

אַ לִיעב דרום־ווִינטעל האָט דִי בּיימלעך געווִיעגט, געגלעט, און האָט פֿון ערגעץ דִי בּשורה געבּראַכט: „הנצנים נראו בּארץ". דער פֿרִיהלִינג אִיז שוין דאָ. דער ווִיהאַן גרִינט שוין, דִי לאָנקעס ווערען זִיך בּאַלד מִיט פּאַשע אָנקליידען, און אִין כּשוף'דִיגע זומערדִיגע שטִילע נעכט ווערט מען מִיט דִי פֿערד אויף „נאָצלעג" אַרויספֿאָהרען...

דער שנע האָט זִיך פֿאַר דעם גרוס דערשראָקען און אִין זִיך אַליין אָנגעהויבען שמעלצען, אִיבּער דִי גאַסען אִין דִי קאָלעס פֿון דִי רעדער האָבּען זִיך שמאָלע רִינשטאָקלעך געגאָסען, געפּלוסקעט מִיט אַ ווייסען שוים פֿון אויבּען; אויפֿען וועג מִיט זִיך אַ הויפֿען היי פֿערהאַפּט, בּולבּעס געמאַכט, זִיך ערגעץ וואו אָן אַ שטיין פֿערטשעפּעט, אִיהם אויסגעמִיטען, געפֿונען אַנ'אַנדער וועג, און אַוועק ווייטער אַראָבּ, צום „ווִיהאַן" צו, מִיט אַ לייכטען גערויש, און מִיט אַ שטִיל שטִיל נִג'נדִיל ווִי עס וואָלט ווער פֿון שלאָף געזונגען...

דִי ערב פּסח'דִיגע מִידקייט האָט דִי גאַס אִין אִיהרע אָרעמס אַרייַנגענומען און זִי איינגעשלעפֿערט. דִי פֿייערלעך האָבּען אָנגעהויבען בּאַלד נאָך בּעור־חמץ אויסלעשען, און דִי קלאָרע גרויסע לבנה האָט זִיך אִין שטומע, שוואַרצע שויבּען געשפִּיגעלט...

בּיי אונז האָט נאָך אַ קליין לעמפּעלע געבּרענט. דער טאַטע מִיט דער מאַמען זענען אויף דער ערד געזעסען, און געשווִיגען. דִי קִינדער זענען אָהן וועטשערע אויף דעם שטרוי איינגעשלאָפֿען...

איך בִּין פֿאַר'ן טהִיר געשטאַנען, געצִיטערט פֿון דעם פֿרִי־

שׁעֶן קִיהלֶען פְֿרִיהלִינגס־אָװענד , זִיךְ צוּ דער װאַנד געטוּלעט , אוּן געוואַרט בִּיז מ'װעט „אִיהם" אַ דוּרכְבְּפִיהרען ...

בַּאַלד האָט זִיךְ אַנ'אײַנגעגעסענע סקריפּערײַ פֿוּן אַ לאַנג נִיט געשמִירטען װאָגען דערהערט . דערנאָךְ האָט זִיךְ פֿוּן יענער זײַט קרעטשמע , לִיטמאַנס װײַסער פֿערד געװִיזען , נאָךְ אִיהם אַ קלײַן װעגעלע אָהן לײַטערס , אוּן אוֹיף דעם װעגעלע אִיז לבן געלעגען אוֹיף אַ זײַט , שטאַרק מִיט שטרִיק אָנגעבּוּנדען ...

אָט זענען זײַ פֿאַר דער שטוּב . דער טאַטע מִיט דער מאַמען האָבען דאָס פֿאָהרען דערהערט , אוּן האָבען זִיךְ אִין פֿענסטער געשטעלט ...

לבן האָט זִיךְ פֿוּן װאָגען געריסען. צוּם שטוּב זִיךְ געצױגען, געװאָרפֿען מִיט דעם קאָפּ , געהִירזעט, גערוּפֿען . אוּן װען ער האָט געזעהן , אַז מ'פֿאָהרט װײַטער, האָט ער דעם קאָפּ צוּ אוּנז אױסגעדרעהט , פֿערװאוּנדערט אוֹיף דער שטוּב געקוּקט , אוּן מִיט אַנ' אוּנמִיעלטעגען שטוּמען בּלִיק האָט ער זִיךְ װי געבּעטען: פֿאַר װאָס לאָזט אִיהר מִיר אַלײן ? קוּמט אַרױס ! װאָס זִיצט אִיהר אִין שטוּב ?

לאַנג, לאַנג האָב אִיךְ אִיהם נאָכגעקוּקט . דאָס װעגעלע האָט װי פֿרײַער געסקרִיפּעט , געצױגען זײַן װײלד מנוּשׂם'דִיג מעלאָדיע , װי עס װאָלט מִיט מעסערס געקראַצט .

אָט האָבען זײַ זִיךְ אוּנטער'ן גלח'ס שטוּב צוּם לאַנקע פֿערקעהרט , אוּן מִיר האָט זִיךְ געדאַכט , אַז אִיךְ האָב דעם לעצטען בּלִיק זײַנעם געזעהען : בּלײַבּט געזוּנד , לעבּט גלִיקלִיךְ ... אוּן בּאַלד אִיז ער פֿערשװאוּנדען פֿוּן אױג ...

נאָךְ אַ בִּיסעל האָט זִיךְ דאָס סקרִיפּען פֿוּן לִיטמאַנס װעגעלע אִין דער נאַכט געטראָגען — אַזױ טרױעריג . יתוֹם'דִיג , עלענד אוּן האַרצרײַסענד . אוּן ערגעץ װאוּ אִין דער צװײטער זײַט , פֿוּן דער גױ'אִישער גאַס האָט זִיךְ אַ הוּנד צעװאָיעט , אִין אַ יעטערלִיכען הִינטִישׁ חלִיפֿען זִיךְ צוּגאָסען ; האָט זִיךְ צוּזאַמען מִיט דעם סקרִיפּען פֿוּן װאָגען אױסגעמִישט , אוּן אִין דערנאַכט פֿערשװאוּנדען ...

. . . .

דִי גֶעלֶע הוּן .

(ערצעלונג.)

אַ שטאַרקע שנאה האָט זיך נעטראָגען בּײַ זלמן דעם סטאָליאַר אין שטוב צו דער געלער הון מיט די ראָבע פּליגעל, װעלכע לאָה גיטיל האָט נאָך מיט אַ יאָהר צוריק געקויפט בײַ אַ האָדלינער גויה פאַר פינף און פופציג גראָשען...

לאָה גיטיל פלעגט נאָר שעלטען די גויה, די מכשפה. עס דאַכט איהר, אַז זי איז נעװען אַנ'אַלטע קלעמפּע: אָהן צײן, מיט אײנגעפאַלענע באַקען, מיט אַ שפּיציג מאָרדע'לע... — איז דאָס בײַ איהר אַ הענטעלע — זי האָט איהר נעמעגט קירצער װערען!...

און זלמן דער סטאָליאַר איז אַ מענש ניט קײן צוואָרפענער. און אַ גילדען, פופציג גראָשען געהען בײַ איהם ניט צופום, — פלעגט ער שװערען אויף יודישקײט. אַז װען ער זאָל זיך קאָנען מאַכען אַ האַרץ, װאָלט ער געחאַפּט אַ לײַסט, אַ זעג, אַ האַק, אַ העבעל, געװאָרפען, געפלעט איהר דעם קאָפּ, — און פּטור געװאָרען... אַזאַ שנאה האָט מען געפיהלט צו איהר.

פײַנד האָט מען זי געהאַט נאָר דערפאַר, װאָס זי איז אַ מזיק. אַ שװאַרץ יאָהר. אַ טײַװעל, זאָל מען אָבגעהיט װערען. די שטיב האָט זי קײנמאָל ניט אָנגעזעהן. װער שטוב, װאָס שטוב.

אַז לאָה גיטיל האָט זי געבראַכט פֿון מאַרק, באַלד ווי זי האָט זי געקויפֿט, דאָס איז געוועֶן אין אָנהייב זומער, — האָט זי זי אָבגעבונדען, און ווי איהר שטיינער איז, אַרומגענעהט אַרום דעם רעכטען פֿיסעל אַ שטיקעל רויטע סיץ, אָבגעפֿאַרבט אַ פֿליגעל מיט אַביסעל בלאָהעכטס פֿון גרעט אויף אַ סימן, און אַרומגעדרעהט זיבען מאָל אַרום פֿיסיל פֿון טיש און דערביי געזאָגט: „אַזוי ווי דער טיש שטעהט און רירט זיך ניט פֿון אָרט — אַזוי זאָלסט דו זיין צוגעבונדען צו דער שטוב“... צוברעקעלט פֿאַר איהר אַ שטיקעל ברויט און זי אָבגעלאָזען איבער דער שטוב. אַ פּאָר טעג איז זי געווען, דערנאָך האָט ווער געעפֿענט אַ פֿענסטער, האָט זי זיך אַ חאַפּ אַרויס געגעבען, און פֿון יענעם טאָג — אַ פֿרייער פֿויגעל. איז מיט איהר פֿול די גאַנצע וועלט. וואו ערגעץ אַ גאָרטען — צושאַרט זי די בעבלעך, ציבעלעס, פּיקט־אויס די אוגערקעס, האָט מען שוין אין גאַס זיך אָבגעריסען אין האַרצען שרייענדיג: „אַ קייש.. קייש... קייש“... אָנגעוואָרען די כחות, זיך אַרומיאָגענדיג מיט איהר, נאָכוואַרפֿענדיג איהר אַלע שטיינער וואָס מ׳געפֿינט פֿאַר׳ן אויג — ווינשט מען אַ נכפּה „אַזאַ הון!“ — און די בעלי־הבּתים, וואָס האַלטען אַזעלכע הינער...

ווען זי קומט אַמאָל פֿאַר דער שטוב, זוכט זי אויף אַ ברעקעל, האַפּט זי, וואָס מ׳וואַרפֿט פֿאַר איהר, אַ ניט — טרעפֿט זי אויף דער פּריזבע אַ קינד זיצען מיט אַ שיסעלע קרופּניק אָדער אַ שטיקעל בעשמירט ברויט אין האַנד — חאַפּט זי אַרויס פֿון שיסעלע אַ קאַרטאָפֿעל, אַ פּיק פֿון דעם ברויט, וואָס אין הענטעל. דאָס קינד פֿערגעהט זיך — מאַכט געוואַלדען אין הימעל אַריין, און זי איז שוין ניטאָ...

וואו זי נעכטיגט, האָט קיינמאָל קיינער ניט געוואוסט. אַלע מאָל אַ ניי אָרט. אַ בוים, אַ פּלויט, אַ דאַך, אַ בוידעם...

קיינמאָל האָט מען ניט געקאָנט דערגעהן, וואו זי לעגט זיך, און וואו זי טוט אַהין די אייער. אָפֿט געפֿינט מען אין גאָרטען שאָלעכטס פֿון אַן איי — שניידט ביי׳ם האַרצען: נעחוים האָט זי דאָס אַליין אויסגעטרונקען...

און ווינטער, ווען רוהיגע הינער זענען אין שטוב אין דער וואַרעם, האָבען עסען און טרינקען, לעגען זיך יעדע אויף איהר אָרט, — נעכטיגט זי אין דרויסען ערגעץ, דער טייוועל ווייס, אַ

וואו, אין אין די גרויסע פֿרעסט, זאַוויערוכעס, אַז עס איז אַנ׳עבֿרה אַ משוגענעם הונד אין גאַס אַרויסטרײַבען, שפּאַצירט זי אַרום דרײַסט אויף דעם גליטש — טאָפּעט זיך אין שנײַ, ווי ניט זי מײַנט מען... קומט אין דערפֿריה פֿאַר דער שטוב, אַ דורכגעטלײַעטע, מיט אַנ׳אָבגעפֿרוירען שוואַרץ קעמעל, ציטערט פֿאַר קעלט, שטעלט זיך פֿאַר דער טיר, — וואַרפֿט מען איהר עפּעס אַרויס, חאַפּט זי דאָס אויף שנעל אויף, וואַרגט זיך שלינגענדיג, קוקט זיך בעז און פֿאָרזיכטיג אַרום, צי קײנער פֿערגנבֿ׳עט זיך ניט זי צו חאַפּען...

נאַרט מען זי אַמאָל אַרײַן אין שטוב, הויבט זי אָן פֿליהען איבער קעפּ, פֿליקט־אַראָב אַ היטעל, אַ טשיפּעק; דראַפּעט־אויס די אויגען; חאַפּט זיך אַרויף אויף די פּאָליצע, וואַרפֿט־אַראָב אַ טאָפּ, אַ טעלער; שלאָגט־אויס אים ווינטער אַ פּאָר שויבען — און זי איז שוין אין דרויסען...

אָפּטמאָל, זומער פֿאַרנאַכט נאָך דער אַרבײַט, פֿערגלוסט זיך זלמנ׳ען אויף אַ טשיקאַוועסט איהר נאָכשפּירען, וואו נעכטיגט זי?... זוכט ער זי אויף און הײבט איהר אָן נאָכגעהן פֿוסטריט. פֿערגנבֿ׳עט זיך ערגעץ הינטער אַ שטאַל, חאַפּט אַ קוק מיט אַנ׳אויג... איז זי אָבער אַ קלוגע זאַך — דערפֿיהלט זי באַלד, אַז מ׳געהט איהר נאָך. הויבט זי זיך אויף און שפּרינגט אַריבער משה דעם רופֿא׳ס פּלויט און איז שוין אין גאָרטען. קריכט ער איהר נאָך, בעהאַלט זי זיך צווישען די בײַטען. ער לאָזט זי ניט אָב פֿון אויג, בעמערקט, וואו עס רוישט דאָס גרינס, און געהט זי נאָך. עס ווערט שוין טונקעל. עס איז שוין מנחה־צײַט. ער דרײַבט־איבער די הענד מיט אַביסעל זאַמד, זאָגט קטרת, אשרי, — און זי פֿיהרט איהם גאַס־אײַן, גאַס־אויס, דורך גערטנער איבער פּלויטען, הינטער־געסלעך, שטאַלען, מיסט־קאַסטענס. דערווײַל בעמערקט ער שטערען אויף דעם הימעל, לאָזט ער זי אָב, גיט אַ שפּײַ... לויפֿט אַוועק אין בית־המדרש דאַווענען מעריב מיט דעם עולם און שטעהט אָב צוויי שמונה־עשרה׳ס...

מאַנכֶעס מאָל, נאָך אַ גאַנצען אָבענד זוכֶען, נעפִינט מען זי ערגעץ אויף אַ בוידעם אָדער אַבוים זיצען. קריכט אַרויף אַ קונדרס און נעמט זי אַראָב. זי מאַכט אַזעלכֶע געוואַלדען איבער דער גאַס אין דער נאַכט אַריין, ווי מ'וואָלט זי געהרג'עט. אויף איהר ווילד געשריי חאַפּט מען זיך אַרויס פון די הייזער נאַקעטע, טויט-איבערגעשראָקענע, און אַז מ'דערוויסט זיך, וואָס דאָ איז, בטל'ט מען אויס צו איהר קאָפּ, הענד און פיס, און מ'געהט צוריק שלאָפען.

אויפ'ן וועג טראָגען איהר אַלע, יעדער לעגט-צו אַ האַנר: „חיי מיר. ביי דיר וועט זי זיך דאָך אַרויסרייסען. דו ווייסט דאָך ניט, ווי מ'האַלט אַ הון"...

פערשפּאַרט מען זי אין שטייג, וואָס אונטער דער הרובע, ביז זי דאַרף זיך לעגען...

זעצט מען זי אַרויף אויף דעם בעט, מ'לעגט אונטער אַ פּאָקלאַד, און מ'דעקט-צו מיט אַ זיפּ — אויף דער זיפּ לעגט מען אָן אַ שווערע זאַך, אַ האַק-מעסער, אַ טייטש-חומש, אַ העבעל פון ווערקשטאַט. אַלע שטעהען און וואַרטען: חאָטש איין איי וויל מען פון איהר דערלעבען... דערווייל האַלט זיך ווער ניט איין: עס וויל זיך אַ קוק טון, צי שוין...

גיט זי זיך אַ חאַפּ-אַרויס. גלייך צום שויב, און אַלע נאָך איהר.

ווערט אַ געלויף: זלמן. לאה גיטיל. די קינדער. דאָס האַנד-יונגעל, פרעמדע קינדער פון גאַס. קומט ווער ענטקעגען, וויל ער זי פערהאַלטען, צושפּרייט ער די הענד. צומאַכט די פּאָלעס. — שפּרינגט זי איהם איבער'ן קאָפּ אַריבער און לויפט ווייטער...

מ'לויפט, מ'איז שוין מיד, עס פערפעלט אָטעם. אַלע סאָפּען האַ, האַ. האַ, האַ... זי איז ווי שכור... די אויגען איבערגעקערט, צושפּרייט די פליגעל. האַלט אָפען דאָס מויל, אַרויסגעשטעלט דאָס צינגעל — ניטאָ קיין לופט...

אָט-אָט זעצט זי זיך, אָט פאַלט זי אַנידער, אָט האַלט זי שוין זלמן מיט דער האַנד. אָט שפּאַרט ער זי צו צו דער וואַנד — אַלע קוקען אויף איין פינטעל, עס וויל זיך פון מויל אַרויסרייסען, „געחאַפּט!" — זי גיט זיך אַ גליטש אַרויס, און ער ציהט זיך אויס אין דער גאַנצער לענג אויף דער ערד...

אָט איז זי שוין בײַ׳ם גלח׳ס גאָרטען, אָט חאַפּט זי זיך אַדורך דעם פּלויט, דאָרט בלײַבּט זי שוין:

דער גלח וואָלט פֿאַר דעם גאָרטען, גע׳ממית׳ט, הינר האָט ער מזיקים, און דאָס איי איז פֿערפֿאַלען...

. . . .

פֿיל מאָל קומט מען צו אַ בּעשלוס — אַז דאָס איז ניט קיין הון פֿאַר אַ שטוב, מ׳וועט זי פֿערקויפֿען, פּטור ווערען און אַ סוף! איז זי אָבּער שטענדיג גרינג, מאָגער. הויט און בּיינער — אַ „שוליאַק״... עס איז נאָך ניט געוועזען דער פֿאַל, מ׳זאָל פֿאַר איהר קאָנען קריגען דעם קרן, — אַ גילדען, פֿערציג גראָשען וואָלט מען אפשר פֿאַר איהר יאָ געקריגען, איז בּיז עס קומט צו׳ם פֿערקויפֿען, געהט דערווײַל דער כּעס אָב, — ווערט דער חשבּון אַנ׳דערש: „אַ צוגעוואוינטע הון... פֿון דער צעהנטער גאַס קומט זי צו דער שטוב, לאָזט זיך ניט אויפֿחאַפּען פֿון קיינעם... לעגט זיך אַלע טאָג (אַזוי האָט מען געמיינט)... אָבּגעקאָרמעט אַ יאָהר צײַט, און נעם פֿערקויף זי מיט היזק״...

אַ טאָג אַכט נאָך פּורים נעמט זי פּלוצלונג, פֿון דער העלער הויט און ווערט פֿערפֿאַלען. בּאַלד האָט מען זיך ניט אַרומגעזעהן. נאָר אַז עס איז אַוועק עטליכע טעג, און זי איז ניטאָ, האָט מען זיך געשטויסען, אַז דאָ מוז עפּעס זײַן...

זלמן האָט זיך געמאַכט האַרץ, מצדיק געוועזען דעם דין און געזאָגט: „אַ שענע, ריינע כּפּרה... פֿערשפּאָרען קאָרמענען אַנ׳אומזיסטע עסערקע״... לאה גיטל׳ען טוט וועה דאָס האַרץ אויף דעם שאָדען... פּונקט פֿאַר פּסח. ווען מ׳דאַרף אַנ׳איי האָבּען, נעמט אַ הון פֿון דער העלער הויט און ווערט פֿערפֿאַלען! און זי וואָלט שווערען, אַז די הון האָט זיך ערשט אָנגעהויבּען לעגען. זי פּלעגט די לעצטע צײַט נאָר אַרומגעהן און זינגען...

האָט זי אַוועקגעוואָרפֿען אַלע אַרבּייט, און געהט אַרום איבּער די גאַסען, קוקט זיך צו צו הינער, רופֿט „פּוט, פּוט, פּוט״... פֿרעגט זיך נאָך בּײַ שכנים, בּײַ בּעקאַנטע פֿון פֿרעמדע גאַסען, צי האָט ניט עמיץ געזעהן אַ הון אַ געלע מיט ראַבּע פֿליגעלעך, מיט אַנ׳אָבּגעהאַקטען עק. און מאַמער בּעמערקט זיך ערגעץ וואו אַנ׳

ענליכֿע, לאָזט זי איהר ניט אָב פֿון אויג, ביז זי מוז ריכֿטיג זיך דערוויסען וועמענס זי איז און ווי לאַנג מ'האָט איהר...

און זלמן איז דאָך צופֿרידען און עס אַרט איהם גאָרניט, איז ווען ער געהט אין בית המדרש און צוריק, קוקט ער זיך צו אויפֿ'ן וועג. פֿערגעהט אויף אַ הויף פֿערקוקט אין אַ שטאַל: אפֿשר טרעפֿט ער איהר ערגעץ ...

אויפֿ'ן פֿינפֿטען טאָג, גאָר אומגעריכֿט, מ'האָט זיך שוין באַלד מיאש געווען, די פֿיס אָנגעוואָרען זוכֿענדיג, — איז זי פּלוצלונג געקומען. אָנגעבלאָזען, אָנגעשטעלט די פֿעדערן, צולאָזט די פֿליגעל, קוואָקעט, שטעלט זיך פֿאַר דער טיר און בעט, מ'זאָל איהר געבען עסען ...

אין גאַס גיט מען איבער איינער דעם אַנדער'ן: „די הון האָט זיך געפֿונען", און מ'לאַכֿט ...

לאה גיטיל וואַרפֿט איהר באַלד עסען (זי וויל ניט די אייער זאָלען זיך פֿערקילען), און שעלט: האָט נאָך געפֿעלט האָרוליע אויף מיין קאָפּ ...

זי האָט שנעל אָבגעגעסען — און ניטאָ ...

דערנאָך האָט זי אָנגעהויבען קומען יעדען צווייטען, דריטען טאָג. אין דרויסען האָט שוין געשמעקט מיט ערב פּסח, הינער האָט מען שוין אין גאַס געלאָזען, קלויבען זיי עפּעס פֿון אונטער דעם צוגעגאַנגענעם שנעע, שאַרען זיך אין דעם מיסט פֿאַר דער שטוב, און קאָקעטירען צו אַ שכנס אַ האָן ...

זי קוקט ניט אין זייער גבול. ווי זי וואָלט זיי גאָרניט געקענט. שטעלט זיך פֿאַר דער טיר, רופֿט אַרויס פֿון שטוב, גיט מען איהר עפּעס, חאַפּט זי אויף שנעל, און בלייבט נישט ...

ערב פּסח נאָך האַלבען טאָג האָט זיך פּלוצלונג פֿון גלח'ס גאָרטען די געלע הון בעוויזען און מיט איהר אַ גאַנצע מחנה רונדזע, ווייכֿע, געלינקע, פּוכֿיגע הינדעלעך מיט בעוויאַקסענע פֿיסעלעך, — און נאָך זיי פֿון דער גאַנצער גאַס די קינדער מיט אַ קוויטשעריי, אַ געלעכֿטער, ביז אין שטוב אַריין ...

באַלד זענען זײ אַ דורך דער אָפֿענער טיר מיט אַ שטורם גלײַך אין צימער אַרײַן, און די געלע האָט די גאַנצע שטוב מיט קוואָקערײַ אָנגעפֿילט, ווי זי וואָלט וועלען זאָגען: „זעהט, ניט אומזיסט בין איך דרײַ וואָכען אויסגעדאַרט געוואָרען“...

לאה גיטל'ען האָט אָנגעהויבען פֿון די הענד פֿאַלען. זי ווײס, אַז זײ זענען טויט-הונגעריג, וואַרפֿט זי זײ וואָס עס קומט איהר אין האַנד — אַ ביסעל מצה-מעל, אַ מאַנדעל, אַ צימרינג פֿון שטײַסעל. געכאַפּט און אָבגעבראָטען אַנ'איי מיט אַ בלוטס-טראָפּען, צוברעקעלט און אויסגעשאָטען פֿאַר זײ אויף דער פּאָדלאָגע — פֿערלעגט די הענד, קוקט און שמעלצט. די הון צוברעקעלט דאָס אויף קלײנע מאָנעלעך. צושאַרט מיט די פֿיס און רופֿט צוזאַמען אַלע קינדער: „פּול—פּול—פּול“...

די קלײנע דערהערען דעם רוף, קומען באַלד צולויפֿען, קוקען אויף איהר און טון איהר פּונקט נאָך — צושאַרען מיט די פֿיסעלעך, יעדעס בעזונדער פֿאַר זיך...

דערנאָך לערנט זי זײ עסען, ווײַזט זי זײ אַ טאָן און הויבטאָן פּיקען אין דער פּאָדלאָגע, זײ כאַפּען באַלד אויף דעם טאָן, לערנען איהם אײַן, צוגיסען זיך איבער דער שטוב אין אַ פּיק-פּיק-מעלאָדיע, אַלע אינאײנעם פֿרײַנדליך, הילכיג-פֿלײַסיג, שטאַרקער ביז זײ ווערען אָנגעגעסען...

די גרויסע, אַז זי האָט זײ נאָר אַ וועג געוויזען, שטעהט זי באַלד אָב, פֿערגינט זיך ניט מעהר צו עסען, און קוקט זיך אײַן מיט אַזאַ צאַרטער, ווײכער מוטער-ליבע.

זלמנ'ען טוט די זאַך הנאה — ער ווײסט ניט, וואָס ער זאָל יעצט פֿון שמחה פֿריהער טהון, צעלט ער זײ — און האָט אַלע מאָל אַ טעות, דאַכט זיך פֿונפֿצעהן צי פֿירצעהן... שײַנט אינגאַנצען און בעט זיך בײַ איהר: „זעה, לאה גיטיל. גיב זײ עפּעס... אָבער איך האָב געוואוסט, אַז זי וועט קומען. דער טײַוועל וועט ניט פֿערלוירען געהן“...

אויף דער נאַכט, ווען מ'איז בײַ זלמן דעם סטאָליאַר אין שטוב געזעסען אַרום טיש און אָבגעריבט דעם סדר, איז פּונקט געגענאיבער, אונטער'ן בעט, אויף אַ פֿריש ביסעל היי די געלע הון געזעסען. ברייט צולאָזען די פֿליגעל, אונטער וועלכע עס האָבען זיך אַלע הינדעלעך געטוליעט, געוואַרעמט, גענורעט זיך איינע צו די אַנדערע און שטיל, שטיל געפּיפּצעט. אָפֿט שטעלט וועלכעס דאָס קעפּעלע אַרויס, בעטראַכט גאָט'ס נײַע וועלט, און בעהאַלט זיך צוריק.

און ווען בײַ'ם טיש איז שטיל געוואָרען — אַלע זענען מיר איינגעשלאָפֿען — האָט זיך פֿון אונטער'ן בעט געטראָגען אַ שטילע, ווייכע, זיסע יום־טוב־מעלאָדיע פֿון פֿינף־פֿירטעל טוץ רייניע, אומשולדיגע, קליינע פּיסקלעך, אַזוי ווי וואַרעמע, קלאָרע בוים־איל־טראָפּענס, זיך צוגאָסען און אָנגעפֿילט זלמן דעם סטאָליאַר'ס שטוב...

* * *

אַפָּאר־פָּאלְק.

(ערצעלונג.)

מרדכי דער בעל־עגלה איז שוין אויף דער עלטער, צוויי מענשען — ער און ביילה...

די קינדער — דריי טעכטער — זענען שוין לאַנג אויסגעגעבען און וואָהנען אין דער פרעמד. פריהער האָט מען גע„דיענט“, אנגעזאַמעלט געלט, אַנ'אויסשטייער, געפונען זיך זייער גלייכען — טאַטע מאַמע לרצון, און התונה געהאַט, אַלע פּאַר בעלי־עגלות. אַ פּרנסה ניט זעהר קיין גרינגע און אפשר אויך ניט קיין שענע, נאָר מרדכי שעמט זיך נישט מיט איהר. מ'קאָן אומעטום זיין אַנ'ערליכער מאַן. און די פּרנסה האָט ער גערירש'נט פון טאַטען, זיידען און עלטער־זיידען — זאָל זי אויך בלייבען ביי זיינע קינדער. זיי זענען ערליכע לייט און פערדינען אַ כּשר'ן רובל...

פון דער יונגסטער, זיסיל, האָט ער באמת פערגניגען, זי איז אַ ווילע פון שטענדיג. דאָס בעסטע קינד. איהר מאַן איז אויך פיינער פון די עלטערע. איז ניט קיין גראָבער יונג, קוקט אַריין אין אַ ספר, פערשטעהט אַ פּרק משניות. זיי וואָהנען נישט ווייט, אין דער אויעזדנע־שטאָדט. ווען ער פאָהרט אַ דורך טרעט ער אָב ביי זיי. קיין עין הרע, שטיקלעך בעלי־בתּים: אַ פּאָר פערד, אַ פאַיעטאָן, אַ בהמה, עטליכע קינדער...

אָפּטמאָל, אין אַ חול־המועד שפּאַנט דער איידעם איין די פּאָר פערד אין פאַיעטאָן מיט די רעסאָרען, טהוט זיך אָן יום־טובדיג, זעצט אַרויף זיסלען מיט די קינדער און גיט אַ פאָהר אַריין אין שטעדטיל זיי צו בעזוכען, מיט אַ טומעל, אַז מ'חאַפּט זיך אַרויס פון אַלע הייזער.

בּײַ זײַ זענען די טעג טײַערער פֿאַר דעם יום־טוב. מרדכי קוקט און קװעלט. ער קאָן זיך ניט אָנזעטיגען. אַ שטאַרקע פּאָר פֿערד, אַ ודאַי פֿון צװײַ מאות. דער גרױסער אין די אָגלאָבליעס, איז אַ שטיק, אַ גידול. אַ לענג, אַ גאַנצע מאַבינע. די קינדער זענען ריין יום־טוב'דיג אָנגעטהון. זעהען גוט אױס...

בּײַ בּײלה'ן שטעלען זיך טרערען אין די אױגען. רבונו של עולם! נאָך מײַן קאָפּ זאָלען זײַ בלײַבען.

ער בּעריהמט זיך, שטאָלצירט שטענדיג מיט זײַנע קינדער. זײַ װאָהנען אין גרױסע שטעדט צװישען מענשען. אָפּטמאָל, אין א שמועס, בּעציהט ער זיך אױף זײַ. די קינדער שרײַבען אַזױ און אַזױ, די טאָכטער איז געװען אױף יום־טוב, האָט זי דערצעהלט דאָס און דאָס, געגען אַזעלכע ראיות שװײַגען אַלע — בלײַבּט נישט מעהר װאָס צו זאָגען.

אין נאַטור זענען זײַ מענשען רוהיגע, שטילע — ליעבען אַ רוהיג לעבען. מרדכי איז נישט קײן יאָגער־לױפֿער, איז נישט פֿערקאָכט, פֿערבּרענט נאָך דעם רובל. רײַסט נישט אײַן קײן װעלטען. װיפֿיל איהם איז אָנגעחתמ'ט װעט פֿון זײַן האַנד נישט אַװעק, און װאָס גאָט שיקט צו — איז אַ דאַנק זײַן נאָמען...

װיפֿיעל דאַרפֿען צװײ מענשען?...

שטענדיג זוכט ער ערגעץ אַ נאָהענטע יאַזדע. דאָס רוב חאַפּט ער זיך צו מיט אַ פּאַסאַזשיר צום בּאַהן. ער װיל פֿון דערהײם נישט װײַט פֿערשלאָגען. אַ פּאָר שעה אַרױסגעפֿאָהרען און באַלד צוריק. אין װעג האָט ער נישט דעם עסען, דעם אױסרוה װאָס אין דערהײם.

בּײלה קען שױן איהם, װײס זײַן געשמאַק, װאָס ער ליבּט און װאָס נישט, װאָס ער מעג עסען און װאָס ער טאָר נישט. אין דערפֿריה אַ גלעזעל ציקאָריע מיט אַ שטיקעל קיכעל, צו מיטאָג אַ שטיקעלע פֿלײש. זײ עסען צוזאַמען, ער זיצט אין בּעט, זי אױף אַ טאַבּורעטקע. זי צושנײַדט דאָס פֿלײש אױף בּרעקלאַך, קלײַבּט פֿאַר איהם אױס דאָס בּעסערע, און װינשט: עס זאָל איהם װאָהל בּעקומען...

זײַער דירה איז בּײַ יחזקאל דעם שמיד אין אַנ'אַלקיר. דאָרט װאָהנען זײַ שױן פֿון יאָהרען לאַנג. זײַ האָבּען זיך אַזױ צו גע־װאָהנט מיט דער שטוב, מיט דעם אַלקיר, װי דאָס װאָלט גע־

ווען זייער אייגענס. איין חסרון נאָר וואָס זיי האָבען קיין שטאַל ניִשט און מוזען האַלטען דאָס פֿערד אין דער פֿרעמד. אַלע מאָל ערגעץ אַנדערש, און פֿרעמדע בהמות זאָלען ביי איהם די היי אויפֿעסען.

ווען ער דאַרף ערגעץ אַרויספֿאָהרען, לאָזט זי איהם ניִשט פֿון שטוב, ביז ער האָט עפּעס „איבערגעריבען". זי קוקט ווי ער עסט, קוועלט אָן, שמעלצט זיך און ווערט זאַט ווי זי וואָלט אַליין געגעסען, דערנאָך העלפֿט זי איהם אָנטהון דעם פּעלץ, שפּילעט צו, גאַרטעלט איהם אַרום, שטעקט איהם אַריין אין קעשענע אַ שטיקעל קיבּיל, וואָס איז געבליבען פֿון שבת — זי האַלט זיך נאָך — און ער איז שוין אַזוי שוואַך. אויסגעמוטשעט: ווייניג איז ער אויסגעפֿאָהרען אין זיין לעבען...

ווען מ'דאַרף דאָס פֿערד איינשפּאַנען, געהען זיי ביידע, פֿיהרען אַרויס דעם וואָגען פֿון שטאַל, טהוען אָן דער שקאַפּע, רופֿען איהר ביים נאָמען, רעדען מיט איהר אויף גוי'ש. זי איז שוין מיט זיי איינגעוואָהנט, פֿערשטעהט די שפּראַך — איז שוין ביי זיי אַ היבש ביסעל יאָהרען, זיסיל איז נאָך אַ קינד געוועזען — געהט אַריין אין די אָגלאָבליעס, ציהט אויס דעם קאָפּ צום שפּאַנען, ווי זי וואָלט גלייך מיט זיי פֿערשטאַנען: עס וועט ניִשט העלפֿען, מ'מוז פֿאָהרען...

ביילה זעהט, אויב עס איז קאַלט, ער זאָל באַלד אָנטהון דעם פּלאַשץ — די שלעכטע וועטערן שאָדען איהם באַלד — זי נעהמט אַראָב די פֿאַטשיילע פֿון קאָפּ און בינדט איהם אַרום אויפֿ'ן האַלז. ער זאָגט: „ביילה, זיי געזונד" און זי ענטפֿערט. „פֿאָהר געזונד, קום געזונד — זוים זיך ניִשט, איך וואַרט אויף דיר מיט דעם מיטאָג". שטילערהייד: „ליבער גאָט עס זאָל חלילה אין וועג מיט איהם ניִשט וואָס טרעפֿען. טאַטע זיסער! ביידע אין איין טאָג" — — — זי בעגלייט איהם אַ שטיקעל, שטעהט און קוקט ביז ער פֿערדרעהט זיך מיט דעם וואָגען פֿאַר'ן ראָג — אין דער צווייטער גאַס, און איז ניטאָ...

פֿאַרנאַכט ווען ער דאַרף קומען פֿון באַהן ווייס זי שוין די צייט — הייבט זי אָן איהם אויסקוקען, ווערט זי אומרוהיג — שטעלט זיך אין פֿענסטער, חאַפּט זיך אַרויס פֿאַר דער טהיר, טהוט אָן די גרויסע פֿאַטשיילע און לויפֿט אַוועק אין מאַרק אַ קוק

טהון צו דער קאָבּרינער גאַס , צי עס פֿאָהרען שוין בּעלי־עגלות פֿון בּאהן .

אָט קומט ער אָן . פֿון דער ווײַטענס דערקענט זי די שקאַפּע, דעם גאַנג איהרען , זײַן זיצען אין וואָגען אײַנגעוויקעלט אין פּלאַשץ — זי וואַרט בּיז ער לאָזט אַראָב די פּאַסאַזשירען און פֿאָהרט אַהיים . זי געהט בּײַ'ם זײַט צוהאַלטענדיג זיך בּײַ'ם לײַטער . ווען עס איז אַ בּלאָטע אין גאַס , זעצט זי זיך אין וואָגען , פֿרעגט זיך אויס , וואָס ער מאַכט , ווי ער פֿיהלט זיך , צי האָט ער נישט פֿערגעסען דאָס שטיקעל קיבּעל איבּערקײַען , וויפֿיל האָט ער פֿערדינט — בּיז צום שטאַל .

שפּאַנען זיי אויס דעם פֿערד , פֿיהרען אַרײַן דעם וואָגען : היי און האָבּער איז צוגעגרייט פֿון בּײַטאָג — דאָס איז שוין איהר אַרבּייט — און געהען אין שטוב — — —

דער אַלקעריל איז ריין צוגעקליבּען . קליין , און שמעקט מיט וואַרעם , זי נעהמט אַרויס פֿון אויבען אַ קליין טעפּעלע מיט דעם מיטאָג — אַלטע מענשען , וויפֿיעל דאַרפֿען זיי — צינדען אָן דאָס לעמפּעל און זעצען זיך צום טיש .

נאָכ'ן עסען געהט ער אין בּית־המדרש דאַווענען מנחה און הערען אַ אידיש וואָרט בּיז איבּער מעריב , זי זוכט אויף עפּעס צו טהון , פֿערריכטען צי צירעוועז . הערט זיך אײַן אַלע מאָל צום גאַס , צי ער געהט שוין און דערלעבּט קוים איהם דערזעהן— אײַן אומעט פֿאַלט אויף איהר אָן ווען זי בּלײַבּט אַליין אין שטוב ...

אויף בּײַנאַכט פֿאָהרט ער ערגעץ נישט . מ'זאָל איהם אפֿילו די שטוב מיט גאָלד אָנשיטען .

נישטאָ ! שוין אַוועק די יאָהרען ...

ער דערזעהט שוין אויך נישט אין וועג , און ווען ער שלאָפֿט אַ נאַכט נישט אין דער היים , פֿיהלט ער זיך דערנאָך אַ גאַנצע וואָך צובּראָכען , און קאָן צו זיך נישט קומען — דעם מנחה און מעריב וועט ער פֿאַר קיין פּרײַז אין דער וועלט נישט פֿערקויפֿען . מ'דאַרף שוין אין זינען האָבּען , זיך עפּעס צו גרײַטען אין „וועג״ אַרײַן . נישט אײבּיג לעבּט דער מענש ...

דעם לעצטען יאָהר איִז מרדכי איִנגאַנצען אַראָב.

עס איִז געוואָרען איִהם ניִט צו דערקענען, ער פֿיִהלט, אַז ער ווערט פֿון טאָג צו טאָג שוואַכער, ווען ניִט די האָבער, וואָס מ'דאַרף אַלע טאָג פֿאַר'ן פֿערד, וואָלט ער זיִך פֿאַרגונען אויסצורוהען אַ פּאָר וואָכען — פֿאַר זיִך וואָלט זיִך נאָך געפֿונען: די קיִנדער וואַרפֿען אויך אַ מאָל עפּעס אַרײַן.

עס איִז געווען אַ פֿוילער סוף־כסלו טאָג, אויף דער נאַכט האָט געזאָלט זײַן די ערשטע ליִכט'ל. מרדכי'ן איִז אַפּילו איִן געדאַנק ניִשט געווען אײַנצושפּאַנען. דערווײַל האָט זיִך איִן דערפֿריִה געמאַכט אַ גוטע יאַזדע מיִט אַ פּריִץ. ניִשט ווײַט איִן אַ הויף, איִן גאַנצען אַ פּאָר וויאָרסט, איִז איִהם געווען אַ שאָד אַרויסצולאָזען, די צײַטען זענען שלעכט — בעסער אַ קאָפּיִקע פֿון גאָטס האַנד, איידער אַ רובל פֿון אַ מענשען.

ער וועט געוויִס צוריִק זײַן אַרום האַלבען טאָג, שפּעטסטענס — אַ פּאָר שעה פֿאַר מיִטאָג.

ווען זיי זענען אַרויסגעגאַנגען אײַנשפּאַנען האָט געזיִמזעט אַ דראָבנער און קאַלטער רעגעלע. איִן דער לופֿט איִז אַ געדריִכטער טומאַן געהאַנגען — אַלעס איִז געווען, ווי איִן אַ וואָלקען אײַנגעטוליעט.

די שקאַפּע איִז קוים פֿון שטאַל, עפּעס איִז זי פֿויל — און וואַקעלט זיִך, די זײַטען אײַנגעפֿאַלען...

עס נעהמט אָן בײַם האַרצען. איִן אַזאַ פֿוילע קעלט, איִן אַזאַ גזלנ'דיִגע וועג, צו טרײַבען אַ פֿערד — אַנ'אַלט אויסגעמוטשעט פֿערד — פֿאַר אַפּאָר גיִלדען. ער פֿיִהלט זיִך אַלײן אויך עפּעס ניִשט איִן גאַנצען, ווען בײלה וואָלט דאָס וויִסען, זי וואָלט איִהם ניִשט געלאָזען פֿאָהרען. נאָר ער מאַכט זיִך האַרץ, שפּאַנט דאָס פֿערד, איִך ווייס, אַ געשעפֿט, צו וואָס זאָל ער איִהר אָנטהון עגמת־נפש...

איִהר געפֿעהלט ניִט דער גאַנצער עסק. אַ נוס רעגען און אַ שלעכטע וועג — מ'קאָן פֿון שטאָדט ניִט אַרויספֿאָהרען, עס דאַכט זיִך איִהר, אַז ער איִז אויך עפּעס ניִט, ווי עס דאַרף צו זײַן. נאָר זי וויִל איִהם דעם מוט ניִט צושלאָגען. לאָזט זי איִהם...

זי האָט איִהם אָנגעטהון, גוט פֿאַרוויִקעלט, אײַנגעבונדען, האָט איִהם עפּעס איִן קעשענע אַרײַנגעשטעקט. און אַז ער איִז אָב־

געֶפָאָהרעֶן, האָט זיִ לאַנג איִהם נאָכגעֶקוּקט מיִט אַזאַ ליִעבּעֶ און מיִטלײַד: אויף דיִ עֶלטעֶרעֶ יאָהרעֶן, מיִט אַ שוואַך געֶזונד, האָט זיִך שוין געֶמעֶגט אַביִסעֶל אויסרוּהעֶן.

און זײַעֶנדיִג בּעֶגלײַט מיִט אַ שטיִלעֶר בּרכה, איִז עֶר פֶערשוואוּנדעֶן איִן נעֶבּעֶל...

איִן שטאָדט איִז נאָך צוּ דעֶרלײַדעֶן. וואוּ ניִט וואוּ זעֶנעֶן אָנגעֶוואָרפֶעֶן שטיִקלעֶך ציִגעֶל, לעֶהם — נאָך פוּן דעֶר גרויסעֶר שרפה — נאָר אוּנטעֶרן שטאָדט האָט זיִך אָנגעֶהויבּעֶן דיִ אמת'עֶ וועֶג. פראָסט דעֶרטרוּנקעֶן צוּ ווערעֶן. דאָס פֶעֶרד קוים וואָס עֶר שלעֶפּט אַרוּם אַ פוּס, אַלעֶ מאָל שטעֶלט עֶר זיִך אָב, סאַפּעֶט, דיִ זײַטעֶן הויבּעֶן זיִך, פאָכעֶן, וויִ אַ שמיִדיִשעֶר-זאַק און שלעֶפּט זיִך ווײַטעֶר...

אַרוּם איִז טוידט, אַלעֶס איִז אָבגעֶשטאָרבּעֶן, פּוּסטעֶ שוואַרצעֶ פֶעלדעֶר, טרויעֶריִגעֶ, האָבּעֶן זיִך איִן אַ געֶדריִכטעֶן טוּמאַן אײַנגעֶוויִקעֶלט, גלײַך וויִ דיִ בּײַמעֶר האָבּעֶן אויסגעֶטהוּן, אַראָבגעֶוואָרפֶעֶן פוּן זיִך זײַעֶר ציִערוּנג, ריִכטעֶן אָב אבלות, זעֶהעֶן אויס וויִ פֶערוואָגעֶלטעֶ יתומים-קיִנדעֶר, ציִטעֶרן פאַר קעֶלט, וויינעֶן נאָך יעֶר מאַמעֶ און לאָזעֶן זיִך ניִט אײַן-נעֶהמעֶן...

און אויבּעֶן בּײַ דיִ האַרטעֶ בּלײַעֶנעֶ היִמלעֶן האָט זיִך אויך אַ רחמנות דעֶרוועֶקט. גיִסעֶן זײַ מיִט טרעֶהרעֶן, אַלץ שטאַרבּט אָב, וועֶרט פאָוויאַלעֶט.

דעֶר פּריִץ האָט זיִך איִן זײַן גרויסעֶן פּוּטעֶר אײַנגעֶוויִקעֶלט, זיִך אויף דעֶם שטרוי אויסגעֶצויגעֶן, דאָס געֶזיִכט איִבּעֶרגעֶדעֶקט, ליִגט, ריִהרט זיִך ניִשט, וויִ גאָר ניִט קײַן לעֶבּעֶדיִגעֶר.

מרדכי'ן דריִקט דאָס האַרץ אויף דאָס פֶעֶרד, דעֶר טײַוועֶל האָט איִהם אָנגעֶטראָגעֶן, עֶר זאָל איִן אַזאַ וועֶטעֶר פוּן דעֶרהײַם אַרויספאָהרעֶן, עֶר וויִל פוּן וואָגעֶן אַראָב, עֶס זאָל עֶטוואָס גריִנגעֶר ווערעֶן, עֶר פיִהלט: עֶס טהוּט איִהם אַלץ ווערַה, עֶר קאָן מיִט קײַן גליִד ניִט ריִהרעֶן...

ווען זײַ זעֶנעֶן איִן הויף געֶקוּמעֶן — האָט זיִך שוין דעֶר פאַרנאַכט אָנגעֶהויבּעֶן אָנרוּקעֶן. דעֶר פּריִץ איִז פוּן וואָגעֶן אַראָב, האָט זיִך אויסגעֶגלײַכט, דיִ בּײַנעֶר אויכגעֶצויגעֶן. פוי, דאָס איִז געֶוועֶן אַוועֶג... עֶר קוּקט מיִטלײַדיִג אויף מרדכי'ן, אויף דעֶר אויסגעֶמוּטשעֶטעֶר שקאַפּעֶ, צוּריִק אויף מרדכי'ן.

עֶר בֶּעצָאהלט אִיהם ווִי מ'אִיז מוּשוה גֶעוואָרֶען — לֶעגט נאָך צוּ אויף בִּיער אוּן אַרײַן אִין שטוּב...

אִין הויף הײבּט מען אָן מרדכי'ן אײַנרײדען עֶר זאָל אַבִּיסעל אָבּרוּהען, צוּ פֿאַשען דאָס פֿערד. עֶר קוּקט אויף אִיהר. עֶס פֿערחאַפּט אִיהם בײַם האַרצען, זִי זעהט אוֹיס ווִי אַ שכּורה, טרײסעלט זִיך, דִי זײַטען אײַנגעפֿאַלען, דער קאָפּ אַראָבּ געלאָזען הענגט בִּיז צוּ דער ערד.

עֶר דערמאָנט זִיך אָן דער הײם, בּײלה!.. זִי ווֶעט זִיך קײן אָרט געפִֿינען, זִי ווֶעט פֿוּן זִינען אַראָבּ... אוּן הײַנט אִיז חנוכּה, דִי ערשטע לִיכט'ל. עֶר לאָזט זִיך גאָרנִיט רעדען, פֿאַרקירעוועט דאָס פֿערד אוּן וואָגען, זאָגט אַ גוּטע נאַכט אוּן פֿאָהרט צוּרִיק...

אִין דרויסען האָט דִי נאַכט אָנגעהויבּען צוּ פֿאַלען, אוּן דִי לוּפֿט ווערט אַלץ פִֿינסטערער אוּן געדִיכטער, ווִי עֶס וואָלטען זִיך אײנע נאָך דִי אַנדערע פֿעסער געדִיכטע פִֿינסטערקײט אַרײַנגעגאָסען אוּן אִיהר אָנגעפִֿילט.

דאָס פֿערד צִיהט, שלעפּט זִיך, קוים וואָס עֶס שטעלט אַ פֿוּס, דערנאָך הויבּען אָן קוּמען ווִיבּויען אײנע נאָך דִי אַנדערע, יעדעס מאָל מִיט אײן אַנדער ראָד אִין אַ גרוּבּ. דאָס פֿערד שטעלט זִיך, חאַפּט דעם אָטהעם, רוּהט זִיך אָבּ, צִיהט אַרויס, אוּן שלעפּט ווײַטער.

אוּן דער טאָג אִיז אַוועק, ערד מִיט הִימעל ווערען אִין אײן שווערע בּלײַענע שטִיק צוּזאַמענגעגאָסען, עֶס אִיז נאַכט אוּן פִֿינסטער.

דעם וועג זעהט עֶר שוין נִישט, עֶר לאָזט אָבּ דִי לײַצעס. זאָל דאָס פֿערד אַלײן געהן:

דִי גרִיבּער הײבּען אָן ווערען אַלץ אָפֿטער אוּן אָפֿטער. אָט וואַרפֿט אִיהם פֿוּן וואָגען אַרויס. דאָס פִֿינסטערנִיש געדִיכט, חאָטש טאַפּ אָן מִיט דער האַנד. אַ ווִיבּוי נאָך אַ ווִיבּוי — אוּן דער וואָגען האָט זִיך געשטעלט...

עֶר קרִיכט אַראָבּ, מִיט דעם אַלטען דאַרען רוּקען הויבּט עֶר אוּנטער דעם זײַט וואָגען, מִיט דעם לעצטען כּח גִיעט עֶר דער שקאַפּע אײַן אִימפּעט, אַ פּאָר גוּטע בּײַטשען, הוּ-וויאַ! וויאַ! אוּן אִיז מִיט מזל אַרויס — — — —

עֶר דראַפּעֶט זיִך צוריִק אויף דעֶם וואָגעֶן און מ׳פֿאָהרט ווייַטעֶר ...

וואוּהיִן? ... ווייס עֶר אַלייִן ניִשט. — עֶר האָט שוין איִנגאַנצעֶן פֿעֶרלאָרעֶן דעֶם חשבון, וואו זיי קאָנעֶן עֶרשט זייַן, — עֶר פֿעֶרלאָזט זיִך אויף גאָט, און אויף דעֶר שקאַפּיִץ להבדיל, דעֶם וועֶג אַהיים וועֶט זי מן הסתם טרעֶפֿעֶן.

און בייַן האַרצעֶן איִז עֶפּעֶס לייִדיִג, פּוסט, עֶס ציִהט צום חלש׳ן, פֿון דעֶם קיִבעֶל וואָס איִן טאַש האָט עֶר פֿעֶרגעֶסעֶן, ניִשט געֶוועֶן דעֶר קאָפּ דאַצו, עֶרשט איִז ניִשט קיין צייַט פֿון עֶסעֶן. עֶרשט איִז שוין צייַט צו דאַוונעֶן מעריב, בעֶנשעֶן חנוכה־ליִכטלעֶך. מנחה האָט עֶר געֶדאַוועֶנט איִן וואָגעֶן — אַ בעל־עגלה׳שעֶר דאַוונעֶן ...

און דאָרט האָבעֶן זיִך אַלעֶ יודעֶן צוזאַמעֶנגעֶקליִבעֶן, אַ גאַנצעֶר עולם — מ׳דאַוועֶנט מנחה און מעריב — מ׳הערט בעֶנשעֶן חנוכה־ליִכטלעֶך, איִדעֶן זעֶנעֶן נאָהנט צוזאַמעֶן, עֶס איִז אַזוי וואַרעֶם, ליִכטיִג און היימיִש — נאָר עֶר אַלייִן איִז פֿעֶרשאָלטעֶן, פֿעֶרוואָרפֿעֶן ערגעֶץ איִן דעֶר נאַכט, צוויִשעֶן היִמעֶל און בלאָטעֶ, פֿעֶרגעֶסעֶן פֿון גאָט און פֿון יודעֶן ...

און וואָס פֿאַר אַ שרעֶקליִכעֶ נאַכט דאָס איִז. שרים פֿיִהרעֶן איִהם הייַנט. דעֶר שטן האָט איִהם אָנגעֶרעֶדט צו פֿאָהרעֶן. ווער ווייס, וואָס דאָס איִז געֶוועֶן פֿאַר אַ פּריִץ ...

און עֶס פֿאַלט איִהם איין, אַז עֶר מוז זייַן פֿון יעֶנעֶ חברה, עֶר האָט מיִט איִהם די גאַנצעֶ צייַט אַ וואָרט ניִט געֶרעֶדט, עֶר האָט אַפּילו זייַן פּנים ניִשט געֶזעֶהן ...

עֶר הייבט אָן איִן וואָגעֶן צו טאַפּעֶן, פֿיִלייַכט געֶפֿיִנט זיִך אַ ברעֶקעֶל אייַזעֶן, וואָלט עֶר דאָס איִן קעֶשעֶנעֶ געֶנומעֶן, דעֶרפֿאַר ציִטעֶר׳ן „זיי“. נאָר יוי אויף צו להכעיס ניִשטאָ, גאָרניִשט. תּמיד וואַלגעֶרט זיִך איִן וואָגעֶן אַ שטיִקעֶל פּאָדקאָווע, אַ צוויאָק, אַ ריִנג ...

עֶר בעֶטראַכט, טאַפּט די ציצית — צעֶהלט אַדורך די פּעֶדים — איִן איינעֶר איִז נאָר זיִבעֶן ... עֶר ווערט בייז אויף זיִך אַלייִן: אַן׳אַלטעֶר בעל־עגלה און פֿאָהרט אַרוים איִן וועֶג ווי אַ איִנגעֶל ...

אָט שטעֶלט זיִך איִהם פֿאָר די הײַם, זי שטעֶהט פֿאַר די אויגעֶן: בײַלה ... לויפֿט אַרום ווי אַ משוגעֶ׳נעֶ, עֶר האָט געֶזאָלט קומעֶן נאָך בייַטאָג און עֶרשט איִז שוין שפּעֶט איִן אָוועֶנד. זי קוקט איִן פֿעֶנסטעֶר, חאַפּט זיִך אַרויס איִן גאַס, קוסט אַרייַן און לויפֿט

ווידער. אין אַלע פֿענסטער איז ליכֿטיג. די הײַליגע ליכֿטלעך דרינגען אַרײַן, שנײַדען אַדורך די דיקע נאַכֿט=פֿינסטערקײַט — נאָר בײַ איהר איז פֿינסטער, ווי בײַ גוים.

עס פֿאַרשלאָגט איהם דער אָטהעם. אַ היץ זעצט איהם אין פנים. אין קאָפּ טומעלט, דרעהט זיך אַלעס ווי אַ ווינדמיהל. דער וועג איז לאַנג, שלעפּט זיך, נעהמט נאָר קײַן ענדע — און אַ פֿינסטערקײַט אַ דיקע און אַ שווערע. אַלעס אַרום איז אויסגעשטאָרבען, נישט צו זעהן קײַן לעבעדיגען נפֿש. נישט עס געהט ווער, נישט מ'הערט ווערען פֿאָהרען, נישטאָ קײַן ישוב, נישט עס לײַכֿט זיך וואו, נישט מ'הערט פֿון ערגעץ אַ הונד בילען...

עס הערט זיך נאָר דאָס סאָפּען פֿון פֿערד, וואָס אַרבײַט שוין מיט די לעצטע כּחות, אַ זימזען פֿון דעם רעגעלע, אַ פֿײַפֿײַרײַ פֿון ווינד, אַ קנעטען אין דער בלאָטע פֿון דעם פֿערד'ס פֿיס און דאָס קלאַפּען פֿון זײַן אײַגען האַרץ — — — — —

און די צײַט ציהט זיך, זעהט אויס אַזוי לאַנג. — גאַנצע יאָהרען, דוכֿט איהם, זענען שוין אַדורך, ער שטרענגט זיך אָן. ער וואָלט וועלען וויסען, וואו זײַ געפֿינען זיך ערגעץ, ער קוקט טיעף אין דער פֿינסטער פֿון וואָגען אַראָב, אפשר איז דאָ אַ בעקאַנטער שטײַן, אַ בוים בײַ'ן זײַט וועג. אפֿשר לײַכֿט זיך פֿאָרט פֿון ערגעץ. ס'איז גאָרנישט צו זעהן, אַ פֿינסטערער אָבגרונד . . .

עס מוז שוין אוראַי זײַן האַלבע נאַכֿט — בײַלה וועט דאָרט משוגע ווערען.

און עס קומען איהם אויפ'ן געדאַנק מעשיות — אומעטיגע בעל=עגלה'שע מעשיות: ווער ווײַס אויב דאָס איז נישט זײַן לעצטע יאַזדע... ער גיעט אין גאַנצען אַ ציטער פֿון געדאַנק. עס ווערט איהם מאָדנע באַנג און אַ מיטלײַד צו בײַלה'ן, ער וואָלט זי וועלען זעהן, חאָטש אײַן מינוט, צום לעצטען מאָל אַ קוק טהון אויף איהר, צו רײַדען מיט די קינדער, חאָטש אײַן וואָרט פֿאַר'ן טויט, ער וואָלט זײַ בעטען — זײַ זאָלען ערהרליך האַלטען דער מאַמען. בײַלה זאָל בלײַבען בײַ זיסלען, איהר האָט ער ליבער, דער אײַדעם איז נישט קײַן גראָבער יונג, פֿערשטעהט אַ ספֿר, זײַ וועלען איהר ערהרליך האַלטען —

אויפ'ן בוידעם אין אַ טריבֿע צווישען הײַ האָט ער אין

אײַן שמאַטע עֶטליכע רובל פֶערשטעקט, גראָשענווײַז האָט עֶר דאָס צוזאַמענגעקליבען, נישט געוואָלט שטאַרבען אין פרעמדע תּכריכים — זאָל מען פאַר איהם קויפען אַ שענעם אָרט — — —

דעם פערד און וואָגען און שטוב-זאַכען זאָל מען פערקויפען און אָבנעהמענדיג איהר כתובה, זאָל זי דאָס אַוועקגעבען אויף פראָצענט. נישט אַוועקגעבען קיין קינד פאַר'ן לעבען... פאַר די איבעריגע זאָל מען דינגען אַ קדיש און מ'זאָל לערנען משניות...

פלוצלונג — סטאָפּ! האָט זיך געשטעלט דער פערד, אײַנגעגראַזנעט, אַרײַן אין אַ טיעפען וויבוי — און ריהרט נישט פון אָרט. עֶר פּרובט זיך אַראָב פון וואָגען — עס געהט נישט, עֶר קאָן מיט קיין גליעד נישט ריהרען, ווי עס וואָלט איהם אַלעם אָבגענומען, דער קאָפּ הייבט איהם אָן שטאַרק צו דרעהען, און אַ שווינדעל פאַר די אויגען — עֶר ווייסט שוין באַלד גאָרנישט, עֶר פיהלט גאָרנישט, אַלעס איז אויסגעמישט מיט אַ געדיכטע פינסטערע פוסטקייט...

עֶר רעכענט, אַז דאָס איז שוין זײַן סוף, עֶר זאָגט ווידוי... עֶר דערמאָהנט זיך אַ קאַפּיטעל תהלים, זאָגט מיט הארץ. עס ווילט זיך איהם שטאַרבען ווי אַ איד, עס קרענקט איהם פאַר וואָס קיינער איז נישטאָ בײַ זײַן טויט. הלואי וואָלט דאָ געווען בּילה, דאָס גאַנצע לעבען... און ערשט... שטאַרבט עֶר עלענד, פערוואָרפען אונטער דער וועלט, אַליין, נעבען פערד — — —

* * *

אין דערפריה. בעלי-עגלות האָבען זיך אָנגעהויבען אין דער וועלט אַרויסלאָזען, האָבען זײ געפונען מרדכי'ן אַ פערחלש'טען, אײַנגעגראַזנעט אין דער בלאָטע מיט'ן פערד און וואָגען, האָבען זײ אַרויסגעשלעפּט, אײַנגעשפּאַנט אַנ'אַנדער פערד, און געבראַכט אין שטאָדט.

אין שטאָדט איז געוואָרען אַ גערודער, מרדכי דעם בעל-עגלה האָט מען געבראַכט קוים אַ לעבעדיגען. אַלע לויפען נאָך דער פוהר, ווײַבער קלויבען זיך אַרום שטוב. ברעכען די הענט און שפּאַרען זיך איהם אין פּנים אַרײַנקוקען...

האָט מען דעם פֿערד אין שטאַל געבראַכט, איהם—פֿון וואָגע אַראָבגענומען, אין שטוב אַרײַנגעטראָגען, אויסגעטהון, געלײַגט אין בעט, אײַנגעדעקט, דערוואַרעמט, געגעבען צו דערקוויקען.

בײַלה זיצט נעבען איהם אויפֿ'ן בעט, טוליעט איהם צו, דעקט איהר בעסער אײַן. אין די אויגען שטעהען פֿערקיהלטע טרעהרען און זענען רויט און אָנגעשוואָלען.

מרדכי פֿערקוקט זיך אויף איהר. עס טרעפֿען זיך זײַערע בליקען.

„— האַ, וואָס בײַלה? מרדכי האָט זיך אויסגעפֿאָהרען"...

בײַדע האָבען זיך צוּווײַנט...

פְרַייטָאג צוּ נַאכְטְס.

אַלֶע זעקס טעג פון דער וואָך ווערען געשפּייזט צוליעב דעם ליבען שבת קודש.

נאָר דער פרייטאָג איז אין גאַנצען משועבד צו'ם שבת, צוגעבונדען צו איהם. דאָס גאַנצע בעשאַפען ווערען זיינם איז — כדי עס זאָל באַלד נאָך איהם קומען דער ליבער שבת.

אָנגרייטען, שבת מאַכען, אָבוואַשען זיך, אויספוצען. אָנטהון זיך און זיין גרייט צו ערווארטען דעם שענעם גאַסט.

דאָס איז אַ מין פאָדער הויז, טהו־אוים די קאַלאָשען, דעם פאַלטאָ, מאַך זיך אין אָרדנונג, אַ קוק אין שפּיגעל און ערשט דאַן קומט מען אַריין.

דער פרייטאָג אַליין פאַר זיך איז אַ טפל, אַ גאָרניט. אַ ביס, אַ חאַפּ לויפענדיג אומגעוואַשען. פאַרנאַכט עסט מען שוין ניט, עס איז ניט כדאי: אויף דער נאַכט וואַרט די ערשטע שבת'דיגע סעודה.

דאָס גאַנצע גרויסקייט זיינס, איז נאָר — וואָס מען מאַכט אין איהם שבת, וואָס ער איז ער ב־שבת. עפּעס אויסגעמישט, האַלב שבת, האַלב וואָך, די וואָך רוקט זיך אָב ביסלעכווייז, מאַכט אַ וועג פאַר דעם שבת.

ווער ווייס, וואָס פאַר אַ פנים ער וואָלט האָבען ווען עס זאָל באַלד נאָך איהם ניט קומען דער שבת — — — — —

— — — — — — — — — — —

פֿאַרנאַכֿט פֿיהלט מען זיך כמעט ווי שבת'דיג, אַ דורכגעגאַנגענעם דעם פּרוזדור (פֿאָרערהויז) און מען איז שוין באַלד אין טרקלין (זאַל).

בת מלכהס, בני מלכים, שײַנענדיגע שבת'דיגע פּנימער, אָבגעוואַשען, שען פֿאַרקעמט, זויבער קלאָרע בלוזעס, אַ רײַן קראַגען. אָבגעפּוצט די שיך. עס שטעלט זיך ווער אין פֿענסטער, מען נעהט אַרויס פֿאַר דער טהיר, מען וואַרפֿט זיך איבער מיט אַ חזרט.

עס בענקט זיך צו דער שטילער נאַכֿט, צו די מיליאָנען רײַצענדע שטערנדלעך, צו דעם בלויען נאַכֿט-הימעל, נאָך דעם שײַן פֿון די בענש-ליכט וואָס צוגיסט זיך איבער דאָס גאַנצע שטעטעל און אין דער ווײַבער. קיהלער נאַכֿט אַרײַן.

די פֿרײַטאָג'דיגע זון הייבט זיך אָן אַראָבלאָזען אַראָב אין מערב-זײַט, און פֿון מזרח שווימט אַרויס אַ גרויסע שענע נײַ-געבוירענע לבנה מיט אַ רויטליך פּנים ווי אַ פֿריש געבוירען קינד. עס בעגעגענט זיך אויף די האַלב-שבת'דיגע, האַלב-וואָכעדיגע הימלען די שבת'דיגע לבנה מיט דער וואָכעדיגער זון.

די זון פֿערשעמט זיך, פֿאַלט איהר אײַן דאָס בלוט אין פּנים, ווערט זי רויט. פֿאַרוואָס זי איז נאָך אין וואָכענדיגען, זוכט אַ וועג, ווי זיך אַרויסצוּחאַפּען, געהט הינטער-פֿיסלעך. מאַכט אַ רעווערענס, גיבט זיך אַ נייג אַ מין ווילקאָמען, און אַדיע... וויל נאָך עפּעס זאָגען, שטאַמעלט מיט'ן צונג, און רוקט זיך אַרויס, בעהאַלט זיך הינטער די הויכע טאָפּאָליעס פֿון דער גרעבלע, חאַפּט אַ קוק דורך די צווײַגען, ווי זי וואָלט זיך שמעלען אויף די שפּיץ פֿינגער, וויל אַרײַנקוקען דורך דעם פֿענסטער... און איז שוין ניטאָ... צוגיסט זיך אין אַ טיפֿער פֿערדריסליכער בענקשאַפֿט „אַלעם. אַלעם האָב איך צוגעגרייט. די גאַנצע שמחה געמאַכט, געקאָכט, געבאַקען — און, אַז עס קומט צו דער סעודה. הייסט מען מיר אוועקגעהן"...

— — — — — — — — — — —

אַ קיהלע ווײַכע נעמרײַע נאַכֿט האָט זיך אין דער לופֿט אַרײַנגעגאָסען, איבער דאָס גאַנצע שטעטעל צושפּרײַט די

לִיעבּע שבּת מלכּתא אִיהרע ברײַטע װײַסע שענע פֿלִיגעל.

— — — — — — — — — — — —

אַ קלײַן אַלט פֿאַרהויקערט בּית-המדרש'ל, בּײַלױכטען מִיט יאָהר-צײַט-לִיכט, די פֿענסטער זענען אָפֿען צום שוהל-הויף. עס הערט זִיך אַן'אומעדִיג'ער דרײַ-וואָכעדִיג'ער לכה-דודי-נִיגונ'דעל, האַלבּ-שעמעוודִיג האַלבּ-דרײַסט, ווִי מען וואָלט זִיך געשעמט פֿאַר דער שענער שבּת-מלכּתא. אִין דעם נאָך-האַלבּ-וואָכעדִיגען פּנים פֿון דער וואָכעדִיגער מנחה...

דאָס נִיגונ'דִיל חאַפּט זִיך אַדורך דורכ'ן פֿענסטער, צוטראָגט זִיך אִיבּער דעם שטעדטִיל. װײַבּער דערהערען, געהען צו פֿאַר דעם פֿענסטער, רײַבּען-אִיבּער די הענד מִיט אַ בּיסעל זאַמד און זאָגען נאָך.

די בּײמלעך חאַפּען-אויף דעם לכה-דודי נִיגון. געבּען אִיבּער אײנער דעם צווײַטען שטִילערהײד, ווִי אַ סוד דעם דרִיטען, דעם פִֿירטען, בּיז דער גרעבּלע-צו. חזרען אִיהם אײַן, ווײסען אִיהם שוין בּאַלד אויף אויסענווענדִיג און זִינגען שטִיל מִיט. עס גִיבּט אַ בּלאָז אַ שטִיל ווִינטעל. זײַ צושאָקלען זִיך, ווִי זײַ וואָלטען דאַווענען מִיט כּונה. עס שלעשצען די בּלעטלעך, סוד'ען זִיך, קושען זִיך שטִיל, רוהִיג, שבּת'דִיג.

דאָס שטעדטעל אִיז מקבּל שבּת...

און אויף אַלץ שוועבּט אַרום אַ טִיעפֿער און אַ ווײַכער שבּת-סוד.

— — — — — — — — — — — —

עס הערט זִיך די קדושת-שבּת פֿון די הײַזער. זײַ מאַכען שבּת פֿאַר זִיך. יעדע שטוב אִיז אַלײַן בּעל-הבּית'טע, שוין אַראָב פֿון קעסט, מאַכט אַלײַן שבּת, מִישט זִיך נִיט מִיט קײנעם. האָט אַלץ אײגענס, צוגִיסט אִיהר שײַן דורך דעם פֿענסטער אִיבּער דער גאַנצער גאַס, ווִי זי וואָלט וועלען אַלעמען ווײַזען ווִי שען בּײַ אִיהר אִיז שבּת געמאַכט...

נאָטס גײַסט שוועבּט אַרום אומעדום, מלאָכים געהען נאָך.

בּעגלײַטען יעדען בּיז אִין שטוב אַרײַן:

דאָס שטִיבּעל אִיז שבּת'דִיג. אויף אַלעם אִיז אויסגעגאָסען אַ ווײַכע הײַלִיגקײַט, די שכינה רוהט דאָ אִין שטוב!...

עס זִינגט ווער אויס אַ נִיגונ'דעל. אַזוי לײַכט, ווײַך, ווִי

מען וואָלט זיך בעטען: נעהם מײַן קאָפּ אין שויס. קוש, גלעט זײַדען־ווייך און פֿאָרזיכטיג, ער צוטראָגט זיך איבער דער נאַס, אונטער'ן שטאָדט, אויף דער לאָנקע, דער גרעבלע, צווינגט די הויכֿע טאָפּאָליעס. חאַפּט זי אַרויף אויפֿ'ן וואַקלענדיגען קאָרן; צוהוידעט זיך אויף די ווייכֿע לײַכֿט פֿליסענדע זאַנגען־חוואַליעס. און וויגט זיך אַזוי לאַנג אַהין און צוריק, ביז ער שלאָפֿט אײַן...

— — — — — — — — — — —

עס צוגיעסט זיך איבער'ן שטעדטעל אַ מידע זיסקײַט, אַ געשמאַקער ווייכֿער דרעמעל, עס הויבען־אָן אויסצוגעהן די גראָשענע ליכֿטעלעך, עס געהט ווער אַרויס פֿאַר דער טהיר אָהן אַ קאַפּאָטע, אין ווײַסע אַרבעל פֿונ'ם פֿרישען העמד, וואָס ער האָט אָנגעטהון לכבוד שבת. עס לויפֿט אַדורך אַ ציטער פֿון דער פֿרישער זאַפֿטיגער אָווענד־לופֿט, ער גיט אַ געניץ, געהט אַרײַן אין שטוב און לעגט זיך שלאָפֿען. אַ מוטער האַלט דאָס ליבע קינד אויפֿ'ן שויס. גלעט עס מיט דער מאָגערער שאָרסקער האַנד איבער'ן קעפּעל די זײַדענע לאָקען, דאָס פּנימ'ל אַזוי ווייך און כשופֿ'דיג, דאָס קינד פֿערגאַפֿט זיך, עפֿענט אויף דאָס מײַלכֿעל, פֿערמאַכֿט מיעד די אויגעלעך, הערט זיך צו צו'ם גלעטען. זופֿט, שלינגט די קיהלקײַט פֿון דער אַלטער טרוקענער האַנד...

אַלע זענען געבליבען מיעד פֿערשכֿורט פֿון דער צויבערווייכֿער שבת־לופֿט. — — — —

שטיל איז אין גאַס. עס שווימט נאָר אַרום די שבת־דינע לבֿנה מיט אַליכֿטיגען מלכֿות'דיג פּנים; ווייך, לײַכֿט, בנעימות'דיג ווי אויפֿ'ן רוקען פֿון אַ שטיל־שטיל־וואַסערעל, חאַפּט זי זיך דורך אַ וואָלקענדעל, בעהאַלט זיך און איז ווידער דאָ, מעשה־קונדס, אין גאַנצען נאָר איין שטיף; פֿרײַטאָג־צו־נאַכֿטס נאָך דער סעודה גיעט זי אַרוף די שטערענדלעך: „קומט, חברה. זעהען, ווי דאָס שטעדטעל האָט איהר שבת געמאַכֿט". — — — —

די הײַזלעך זענען פֿאַרשלאָסען, נאָר זי אײַנע איז די נאַכֿט אויף, גיעט אַכֿטונג אויף דעם שבת'דיגען שטעדטעל.

— — — — — — — — — — — —

עס גנב'ט זיך אַרויס פֿון ערגעץ וואו אַ יונגעל פֿאָרזיכֿטיג, שטיל אויף די שפּיץ־פֿינגער, קומט צו צו אַ פֿענסטער, גיבט אַ קלאַפּ אין שויב, איינס, צוויי, לויט אַ צייכֿען, עס קומט באַלד

אַרוים אַ בלאַס מעדעל מיט אַ טוך אײַנגעוויקעלט. נעהמען זיך בײַ די הענד ווי קלײַנע קינדער, זעצען זיך שטיל ערגעץ אונטער אַ געדיכטען בוים, ווערען דערטרונקען אין דעם שאָטען. —

עס הערט זיך אַ שטילער לײַכטער שושקען.

אין דער לופט פונ'ם שטעדטעל קלינגט־אָב אַ ווידער קול פון אַ שבת'דיגען קוש ...

. . . .

דִי בָּאבֶּע און דֶער זֵײדֶע.

(גְעווידמעט דעם אַנדענקען פֿון מײַן זײדען אַברהם יעקב.)

ווען די אַלטע, משה שמואל און רבקה, וועלכע זענען אויף ים טוב צו חיים'ען אין פֿערמע געפֿאָהרען, זענען צום הויף צוגעקומען, האָט אָנגעהויבען שוין די נאַכט צופֿאַלען.

דרײַ גרויסע קודלאַטע הינד האָבען זיך פֿון הינטער דער „אָבאָרע“ געוויזען, איבער די אָבגעשניטענע פֿעלדער אַדורך, און מיט אַ פֿרעהליכען בילען זײַ אַנטקעגען געקומען; זיך אויסגעגלײַכט און פֿאָראויס פֿאַר די פֿערד צוריק אין הויף זיך געקעהרט.

די פֿערד האָבען זיך פֿון דעם בעקאַנטען בילען ווי פֿון עפּעס אויפֿגעהאַפּט, זיך אַ טרײַסעל געטהון. האָבען די קעפּ אויפֿגעהויבען, די אויערען אָנגעשטעלט, צווישען זיך איבערגעקוקט, האָבען אײנער דעם אַנדערן איבערגעגעבען, אַז די הײם איז שוין באַלד, און האָבען בײדע פֿרײַנדליך די געשמידטע בריטשקע אַ ציה געטהון, און מיט אַ לאַנגען טריט פֿון דעם ברײַטען וועג צו דער הויף-גרעבלע זיך פֿערנומען.

דער קוטשער האָט זיך אין דער סוויטע אַ טשורכע געטהון, האָט ברײַט דאָס מויל געעפֿענט, און אַ לאַנגען הויכען גענעץ אַרויסגעלאָזען, פֿון וועלכען די פֿערד האָבען זיך דערשראָקען, דערנאָך די לײַצעס אין דער האַנד צוזאַמענגעקליבען, מיט דער

בײַטש אַפּאָר מאָל די לופֿט צושניטען, ווי ער וואָלט מיט דעם סווישטש ווע֫לען דעם הויף בעגריסען און מאַרינאַ דער „דאיקע" אָנזאָגען: הע, מאַרישאַ, דײַן האַרצענס־בעשערטער פֿאָהרט און האָט דיר פֿון שטאָדט אַ „גאָסטינעץ" געבראַכט ...

די אַלטע, וואָס זענען די גאַנצע צײַט געזעסען, יעדער פֿאַר זיך געקלערט עפּעס, און געשוויגען, האָבען די אויגען אויפֿגעהויבען, מיט די בליקען זיך געטראָפֿען, פּונקט ווי זיי וואָלטען אײנער פֿון דעם צווײטען זיך נאָר־וואָס דערוואוסט; און דער קוק איז געוועזען: זעהסט, דו ביסט אויך דאָ, איך האָב גאָר ווי פֿערגעסען ...

די אַלטע האָט די פּאַטשײלע צורעכט געמאַכט, מיט׳ן פֿינגער איבער׳ן שטערן אַ דורכגעפֿיהרט, עטליכע גרויע האָר אונטערן ציפּיק פֿערשטעקט און זיך פֿאָראויס פֿערקוקט.

דער אַלטער האָט דעם ספֿר, דעם אַלטען ספֿר, וואָס איז נאָך פֿון טאַטען אַ ירושה געבליבען, און וועלכען ער האָט יעצט מיט זיך אין הויף אַריין מיטגענומען, פֿון איין האַנד אויף דער צווײטער איבערגעלעגט, איהם אין דעם פּרוכת מיט די גרויסע זילבערנע ווערטער, פֿון זײַן בר־מצוה געשאַנק, בעסער אײַנגעוויקעלט, פֿעסט צום האַרץ צוגעטוליעט און די בליקען אין דער וועלט געשיקט.

באַלד האָט זיך פֿון איבער׳ן וואַלד די לבנה אַרויסגעוויזען, ווי זי וואָלט האָבען צוזאַמען ערשט מיט אַלע פֿון די הינד׳ס ביילען זיך אויפֿגעוועקט. און האָט איבער׳ן זײַטיגען גראָבען אַ פּאָר פֿערד, אַ בריטשקע, דרײַ מענשען — אײנער אַ פֿריהער מיט אַ בײַטש אין דער האַנד, און הינטען אַ פּאָר אײַנגענורעטע קעפּ, — צוויי עץ־חיים׳לעך אויף דער ערד אָבגעשפּיגעלט און פֿון הינטער זיי די גרעבלע, דעם גראָבען מיט די קוסטען בײַ די זײַטען געלאָזט צוריקלויפֿען ...

פֿון הויף האָבען זיך פֿײַערלעך אין פֿענסטער געוויזען. אָט איז די אָבאָרע, די גרויסע אַלטע אָבאָרע מיט די געמויערטע סלופּעס, פֿון וועלכע עס קוקען אַרויס נאַקיטע גרויסע אַמאָליגע ציגעל.

הינטער דער אָבאָרע די אַלטע גרינע סאַזילקע מיט די לאָזינקעס אַרום איהר. ער געדענקט נאָך, ווי ער פֿלעגט קינד־

ווײַז זיך באָדען אין איהר; קלײַנע הינטלעך טאָפּיגען, שטײַנער אויף די העלזלעך אָנבינדען און אין וואַסער וואַרפֿען. דאָס וואַסער האָט זיך ערשט מיט אַ געלע בלעטער-דעק בעצויגען, אַ ווינטעל האָט זיך אויף דעם רוקען פֿון דער סאַזילקע אַרויפֿגעכאַפּט און האָט דעם געלען פֿעלץ צושאָקעלט, וואו-ניט-וואו זענען שפּאַלטען געוואָרען און האָבען געלאָזען די גרויסע פֿרישע האַלב-חדשדיגע לבנה זיך אַדורכבאָדען.

אָט זענען זיי דורך דעם טויער אין הויף אַרײַנגעפֿאָהרען. דער בעקאַנטער הויף, אין מיטען דער אַלטער טיעפֿער ברונען מיט די לאַנגע קאָריטעס צום פּאָיען. צוויי גוי'עס זענען פֿון אָבאָרע מיט אַ פֿול שוימיג טונדיל מילך זיי דעם וועג אַריבער. אַ גוי איז פֿון ערגעץ מיט אַ בינטעל היי צו די קעלבער געגאַנגען און האָט זיי „אַ גוטען אָבענד" געזאָגט. עס האָבען זיך אין די פֿענסטער קינדער-קעפּעלעך געוויזען. עס איז ווער פֿאַר דער טהיר אַרויס. עס האָט ערגעץ אין „סטאַינע" אַ פֿערבענקטער פֿערד דעם אַרײַנפֿאָהרען דערשפּירט און האָט זיך אין אַ לאַנגען הירזשען צוגאָסען — האָבען די אײַנגעשפּאַנטע צוריק געענטפֿערט: „מיר זענען שוין דאָ. אָט באַלד. באַלד מיר האָבען טײַערע געסט געבראַכט..."

באַלד איז שטיל געוואָרען. די אַלטע זענען אין שטוב אַרײַן. די פֿערד האָט מען אויסגעשפּאַנט, אין סטאַינע געבראַכט, און האָבער אָנגעשאָטען. בײַ די פּאַראָבקעס איז פֿינסטער געוואָרען. מאַרינע'ס האַרצענס-געליבטער איז נעבען איהר געזעסען, דעם גאָסטינעץ איבערגעגעבען און שטילערהייד מעשיות פֿון שטאָדט דערצעהלט. פֿון הינטער דער אָבאָרע האָבען זיך נאָך אײניגע אָבגעריסענע בילען געהערט.

און די נאַכט, אַ שטילע, לופֿטיגע, קיהלע נאַכט האָט זיך איבער'ן הויף צוגאָסען און די גאַנצע פֿערמע אין זיך אײַנגעטוליעט...

בײַ חיים דעם פֿערמער אין שטוב — איז ליכטיג, עס ברענט אַ גרויסער הענגלאָמפּ. אויפֿ'ן טיש דער סאַמאָוואַר. אַרום טיש זיצען אַלטע טאַטע-מאַמע — זוהן, שנור איז אײניקלעך. מען פֿרעגט זיך אויס, וואָס מען מאַכט, וואָס הערט זיך אין שטאָדט. מען ענטפֿערט: „גאַרניט, אָט ווי דו זעהסט, גאָט צו דאַנקען,

אַבִּי מען לעבּט״. חיים אִיז צופרִיעדען, וואָס זיי האָבּען אִיהם דעם כּבוד אָנגעטהון און אויף יום־טוב געקוּמען. „מאַמע, אִיז דעם יאָהר אויבּס אִין סאָד געווען, אַ שאָד, וואָס אִיהר זענט נִיט פרִיהער געקוּמען. האָט מען בּאַרען אָנגעטרִיקענט — אַז עס וועט אפשר אויף צוויי יאָהר זיין קאָמפּאָטען צוּ קאָכען...״ דער אַלטער דערמאָנט זיך עפּעס פּרעגען: „האָט מען שוין קאָרן געזעהט? וויפיעל מאָרגען האָסטו אִין אָפּאַר? האָט זיך היי־יאָהר גוּט דאָס היי אַראָבּגענוּמען, האָבּען די רעגענס נִיט געשאַדט? וויפיעל מעלקיגע בּהמות האָסטו? לעבּט נאָך דער אַלטער פּאַסטוּך פיליפּ... אַי־אַי וויפיעל יאָהר ער מוּז שוין האָבּען!״ — — —

ס'אִיז שטיל געוואָרען, ווי עס וואָלט ווער מִיט אַ מעסער איבּערגעשניטען, אָדער עס אִיז עפּעס אַדוּרכגעלאָפען. אַלע האָבּען זיך דאַרויף פערקוּקט און שטיל געבּליבּען. די קינדער קוּקען דערשראָקען אויף די אַלטע אוּנבּעקאַנטע, שעמען זיך, און ווען עס דרעהט ווער אוּם דעם קאָפּ צוּ זיי, בּעהאַלטען זיי די פּנימ'לעך אִין די הענטלעך, און האַלטען זיך בּיי צווייגען.

די אַלטע קוּקען אַרוּם די שטוּבּ. די זעלבּע אַלטע שטוּבּ. זייער שטוּבּ. זי אִיז געוואָרען שענער, איבּערגעבּויט, מִיט טאַפּעטען, גאַרדינען אויף די פענסטער, שען צוּם יום־טוב צוּגעקליבּען...

אָט דאָ אִיז ער געבּוירען, אויסגעוואַקסען. מִיט זיין אַלטען פיליפּ נאָך די קעלבּער געלאָפען, אַ בּעהעלפער פון שטאָדט צוּ איהם גענוּמען. פאַר טאָג מִיט'ן טאַטען אַ בּלאַט גמרא אַדוּרכגעלערנט. אַהער נאָך דער חתונה צוּם טאַטען אויף קעסט געקוּמען. דאָ האָט איהם רבקה מִיט חיים'ן געבּענשט. ער וויל זיך דערמאָנען, איהם דאַכט זיך, אַז ער האָט זיך געשעמט אִין שטאָדט ווייזען. נאָך אַזוי יוּנג...

אָט אַהער אִיז זי בּמעט אַ קינד מִיט אַ ווייס ציפּעקיל געקוּמען, צוּ דער שוויגער אִין די הענד אַריינגעפאַלען. דאָ צוּ'ם ערשטען מאָל דערפיהלט, אַז זי דאַרף אַ מוּטער ווערען. אָט דאָרט אִין אַלקער אִיז זי מִיט חיים'ן צוּ קינד געגאַנגען — שווער — דריי מעת לעת, אִין שטאָדט נאָך אַ דאָקטאָר געשיקט. ער האָט גאַנצע נעכט תהלים געזאָגט, מִיט אַ שענעם נגון געזאָגט און געוויינט...

ער האָט אָנגעהויבּען אִין דער וועלט אַרויספאָהרען. מִיט'ן

טאַטען נִיט ווײַט אַ בּרוֹיז אִין שותּפוּת גענוּמען. מִיט מענשען זִיך בּרעפֿען, צוּ פּריצים אַרײַנקומען; בּײַ'ן גראַף אַ גאַנצער בּן־בּית געוואָרען. דערנאָך אַלײן אָקסען אוֹיף בּרײַהע געשטעלט, נאָך וואַרשאָ מִיט זײ געגאַנגען. רבֿקה'ן פֿוּן דאָרט אַ שטערען־טִיכעל געבּראַכט. עד היום טראָגט זִי עס נאָך ...

אָט דאָ האָט זִי בּײַלקע'ן געבּאָרען. קוים דרײַ חדשים אַרוּרגעלעבּט. אַ לִיעבּ קִינד געווען, נאָר אַ שוואַכע ווִי אַ הִינדעלע; פֿוּן בּרוּסט האָט מען זִי בּײַ אִיהר אַוועקגעריסען. פֿוּן בּעט אִיז זִי אַראָבּגעלאָפֿען, האָט דִי פֿרעמדע יוּדען דִי אוֹיגען געוואָלט אוֹיסקראַטשען, פֿוּן זִיך דִי האָר געריסען ... וואָלט שוֹין ערשט פֿוּן אִיהר אַ נחת געהאַט. אַ טאָכטער, אַנ'עלטערע טאָכטער מִיט אוֹיסגעגעבּענע קִינדער ...

אָט דאָ אִיז געווען דִי עס־שטוּבּ. דאָרט אִין ווִינקעל אִיז געשטאַנען אַ שאַפֿע מִיט ספרים; אַ פּראָסטע ווײַסע שאַפֿע, וואָס דער אַלטער, אַנדרע דער בּאָנדאַר, האָט פֿאַר אַ האַלבּע בּײַט פֿלאַקס זִי געמאַכט. יעצט שטעהט זִי דאָרט אִין זאַל אַ געפּוּצטע מִיט שײַבּען. אָט דאָ אִין ווִינקעל אִיז אַנ'אײַוועלע געווען.

און ווִינטער פֿאַרטאָג. עס אִיז שטִיל. אַלע שלאָפֿען. אִין שטוּבּ אִיז וואַרעם, נאָך פֿוּן נעכטען אײַנגעהײצט. פֿענסטער אָנגעפֿרוירענע, ווײַסע פֿענסטער מִיט שטרוֹיענע לאָדענדלעך פֿוּן דרויסען; און אוֹיף יענער זײַט אִיז ווײַס. אַ ווײַסע וועלט, ווײַסע פֿעלדער, ווײַסע אָבּאָרעס בּעדעקט מִיט שנײ, ווײַסע סטויגען האַרוּם דעם הוֹיף, ווִי זײ וואָלטען לכתחילה געמײנט דעם הוֹיף פֿערשטעלען אִין דעם ווִינטער נִיט אַרײַנלאָזען. דערנאָך האָבּען זײ אַלײן פֿאַר גרוֹיס שרעק פֿאַר דעם ווִינטער, אִין ווִינטער זִיך אײַנגעטוליעט. דער גרוֹיסער בּרוּנען אִיז סכּנות אַרוּמגעפֿרוירען, און גאָר הוֹיך, אוֹיף דער שפּיץ פֿוּן דער קלִיטשקע, האָט זִיך אַ ווײַסע־שנײַענע הִיטעלע אַרוֹיפֿגעזעצט. עס הערט זִיך אַ „מהו כּהו" פֿוּן דער אָבּאָרע. עס ענטפֿערט אַ בּילען פֿוּן אַ הוּנד. דִי נאַכט אִיז אַזוֹי לאַנג און קאַלט. ערגעץ וואו זענען מענשען אִין דִי וועגען, אִין דִי וועלדער און פֿעלדער פֿערוואַלגערט ... און ער אִיז אִין דער הײם בּײַ זִיך אִין שטוּבּ. נעבּען זײַן ווײַבּ און קִינדער. זײ שלאָפֿען אַלע. ער הערט זײער עטהעמען. אָט האָט אַ קִינד אַ פֿיסעל פֿוּן אוּנטער דער דעק אַרוֹיסגעשטעקט. ער האָט עס צוּרִיק אַרוּנטער־

געבראַכט. איהם אײַנגעדעקט. ער האָט פֿון דער שאַפֿע אַ גמרא אַרויסגענומען, זיך בײַ'ם אויבען געזעצט, אַ שײנע סוגיא אױפֿגעמישט. עס איז אויף דער נשמה אַזוי גרינג און שטיל...

אָט האָט מען חיים'ן חתונה געמאַכט, פֿון ניט װײַט, אַ שײנעם שדוך געטהון. דער מחותן, אַ למדן, אַ ירא-שמים. דאָ זענען די שבע-ברכות געװען. גאַנצע אַכט טעג האָט מען געהוליעט, בראָנפֿען מיט גלעזער געטרונקען. די פּאַראָבקעס האָבען פֿון שכרות זיך אונטער די װעגען געװאַלגערט. טאַטע-מאַמע האָבען נאָך געלעבט, נחת דערװאַרט זיך. ער טהוט מיט נאָך אַ קינד אַ שדוך, פֿון דער הײם אַװעקגעגעבען. עס שטאַרבען אָב טאַטע-מאַמע. אַלטע, רוהיג, שױן געשטאָרבען... די קלענערע קינדער האָבען די באַהן דערשמעקט. פֿון דער הײם צולאָפֿען אין דער גאַנצער װעלט זיך צוזעעט, ער װײסט אַפֿילו ניט די נעמען פֿון די שטעדט אָנצורופֿען...

די שטוב, די זעלבע אַלטע שטוב, אָט װי נעכטען...

— — — — — — — — — — — —

זי געדענקט, אַ מחותן איז געקומען זלאַטקע'ן זעהען, אַ מויד װי אַ בוים. ער האָט איהר געטראָפֿען בײַ די בהמות מעלקען. עס זאָל בעסער געװען בײַ איהם אַ ראָד אַראָבפֿאַלען, װאָלט זי געװען מיט איהר ערגיץ פֿון דער נאָהנט אַ שדוך טהון, ניט פֿערטרײַבען אַ קינד אַזוי װײַט פֿון דער הײם. װער װײסט, צי זי װעט תאָטש אַמאָל אויף קבר-אָבות קומען...

איהם קומט אַרויף אויף דעם געדאַנק דאָס שטעדטיל, די גאַס, װאו זײ װאָהנען ערשט. אָט איז אַנטקעגען יוסל דעם שוסטער'ס שטוב. שוין אַ יאָהר, פּונקט אַ יאָהר, אַז ער איז געשטאָרבען. מחרת יום-כפור איז די לויה געװען. ער איז בײַ דער טהרה געשטאַנען. ער שטעהט איהם פֿאַר די אויגען. אַ געזונטער, אַ הױכער יוד, מיט אַ גראָהליך-שװאַרצער באָרד. אַן'אײגענע שטוב מיט אַ כאָר. ער געדענקט נאָך, װען ער האָט די בוימלעך געזעצט. אַן'ערליכער יוד געװען. פֿלעגט גאַנצע נעכט אַרורבֿיצען, — די יונגליעך זאָלען פֿון ערלה ניט רײַסען, ניט מחלל שבת זײַן. עס בלײַבען שוין ניט אַזעלכע יודען; ער האָט אין אַ ספר אַרײַנגעקוקט, אַ פּרק משניות פֿערשטאַנען, שבת אָהן אַן אורח צום טיש ניט געגאַנגען, פֿלעגט בײַ דעם װײַב אַ לעבי

בּרויט צוגנבֿ'נען און אונטער'ן פֿאַרטוך צו אַנ'אָרימאַן אין שטוב אַוועקטראָגען. אָט איז ער געשטאָרבּען. די שטוב, די שענע שטוב, מיט דעם גאַניקעל, מיט'ן גרויסען סאָד, איז בּײַ די קינדער געבּליבּען. עהרליכֿע קינדער, אָבּער ניט דאָס.

עס דאַכֿט זיך איהם, אַז אַלץ ווערט בּלאַסער, עהרליכֿע יודען ווערען ווייניגער. דאָס ליכֿט ווערט קלענער, טונקעלער — די שענקייט געהט אויס... ער איז צופֿרידען, וואָס די שטוב איז ניט פֿערפֿרעמדט געוואָרען, געבּליבּען אויף זײַן נאָמען. איהם דאַכֿט, אַז יוסף דער שוסטער לעבּט; די שטוב זײַנע הייסט יוסל דעם שוסטערס שטוב; אבֿרהם'ל דעם גלעזער רופֿט מען יוסל דעם שוסטערס זוהן. און ווען מ'האָט יוסל'ען די מאָזאָלעס פֿון די הענד געוואַשען, געוואָרפֿען, געדרעהט איהם אויף דעם טהרהברעט. האָט דער טויטער ווי געשמייכֿעלט, געשאָקעלט מיט דעם קאָפּ און מיט דער צוקאָלאָטשעטער באָרד... „מאַכֿט וואָס איהר ווילט, איך האָבּ אַ שטוב מיט אַ סאָד אָבּגעשטעלט. אַ זוהן וועט נאָך מיר אַ פּרק משניות לערנען..."

קוקען זײַ זיך איבּער. משה שמואל נעהמט צו זיך דעם קליינעם בּרוך'קע. אַ נאָמען נאָך זײַן טאַטען — אַ יונג מיט רויטע בּאַקען, אַ חומש מיט רש"י־יונגעל — פֿרעגט ער איהם, וואָס ער לערנט, צי ער קאָן מעבר זײַן די סדרה, קוקט איהם אין די שוואַרצע לעבּעדיגע אויגען · · „זעהסט · פּונקט דער טאַטע"...

פֿערווילט זיך איהר דאָס קליינע מיידעלע, דער דרײַ־יעהריגער שרה'קען, צו זיך צוטוליען, איבּער'ן קעפּיל אַ גלעט טהון — קוקט זי איהר אָן פֿרעמד, דערשראָקען, און אַנטלויפֿט - פֿאַלט איהר אײַן: „אַ מרשעת, דער מאַמעס אַ טאָכטער, איהר נאָמען.. וועט אין יענער בּאָבּען אַרײַן געראָטען"...

אין דער פֿריה איז משה שמואל זיך איבּער'ן הויף אַדורך, דעם הויף בּעטראַכֿטען. אָט איז ער צו דער אַלטער אָבּאָרע צוגעקומען. מען האָט געהאַלטען בּײַ'ם מעלקען די בּהמות. אַלע זענען זײַ אויף די פֿיס געשטאַנען; גרויסע לאַנגע בּהמות, אײַנגענע האָדוליעס, מיט „אַרקאַנען" אויף די העלזער. עס איז שטיל, ווי זײַ וואָלטען ניט געוואַנט זיך פֿון אָרט צו ריהרען. עס הערט

זיך נאָר אַ שטילער ס־ס־ס פֿון דעם מעלקען אין די שעפּעלעך אַרײַן, דאָס מעלה־גרה'ן פֿון די בהמות. די גאַנצע אָבאָרע האָט דערפֿיהלט, אַז אַן' אויג פֿון אַ בעל הבית — פֿון דעם אַלטען בעל הבית, איז דאָ אַדורך ...

עס זענען פֿון די דערפֿער פּויערען צו דער אַרבײַט אין „מאַלאָטילקע“ געקומען. אַלטע גוים דערקאָנען איהם און בעגריסען. עס פֿאַלט װער צו דער האַנד אַ קוש טהון. אָט האָט זיך דער אַלטער פֿיליפּ פֿון שטיבעלע אַרויסגעװיזען. קוים װאָס ער געהט שוין. צוזאַמענגעקאָרטשעט, מיט אַ גרויסען שטעקען אין האַנד; ער איז נאָך דער טשערעדע אַװעק. דער זעלבער אײַנגעבויגענער פֿיליפּ, װי פֿאַר צעהן־צװאַנציג יאָהר. עס דאַכט זיך איהם, אַז װען ער האָט נאָך קינדװײַז מיט איהם די קעלבער געפּאַשעט, האָט ער אויך אַזוי אויסגעזעהען; נאָר מיט דער צײַט איז ער טויב געװאָרען, נאָך אײַנגעבויגענער, די פּלײצע שטאַרצעט איבער'ן קאָפּ אַריבער; ער געדענקט גאָרניט, ער דערקענט קײנעם ניט... אָט איז ער פֿאַרבײַ און מיט דער טשערעדע פֿון הויף אַרויס.

שוין יאָהרען, צעהנדליגער יאָהרען, טאָג אויף טאָג, װי עס גיעט זיך נאָר דער טאָג אַ װײַז, שטעהט ער אויף צוזאַמען מיט די פּאַסטוכער. געהט מיט זײ נאָך דער טשערעדע אין פֿעלד אַרויס, ליגט ערגיץ אָב דעם טאָג — און פֿאַרנאַכט קומט ער צוריק... ער איז אַ לעבעדיגער און שטומער עדות פֿון דעם געװעזענעם, פּונקט װי די אָבאָרע, די אַלטע געמויערטע סלופּעס מיט די אַמאָליגע גרויסע ציגעל, די גרינע סאַזילקע, דער ברײטער און שרעקליך טיעפֿער ברונען — זײ אַלע האָבען יד אַחת געמאַכט צו שװײַגען... „אַלץ װײסען מיר, אַלץ איז פֿאַר אונזערע אויגען אַדורך — נאָר איהר װעט פֿון אונז אַ װאָרט ניט הערען. אויסער מיר אַלײן איז אַלץ אין אַ ים, אין אַ טיעפֿען ים פֿון פֿערגעסענהײַט פֿערשװאונדען“...

דער אַלטער װיל אַלץ זעהן. אַלץ אינטערעסירט איהם. היים געהט מיט און װײַזט איהם. אָט איז אַ נײַע סטאַיניע — די האָט שוין חיים אַלײן געסטראָעט. ער האָט ניט װײַט אַ שטיקעל װאַלד געהאַקט. אַ הויכע ברײַטע סטאַינע, אין די זײַטען אָבגעצוימט, יעדעם פֿערד בעזונדער, אין מיטען אַ דורכגאַנג. אין

סטאַינע איז ערשט לעדיג. די פערד זענען אויף דער אַרבייַט. ער דערשפירט אַ בעקאַנטען אַנגענעהמען מיסט גערוך. ער דערשמעקט, אַז אויבען אויף דעם בוידעם מוז גראַנדאָווע הײַ ליגען. אַרויף אין אַ קלייַן אָבגעצוימט שטעלכעל שטעהט אַ קלייַן גני־אַדער לאָשאַקיל; חיים האָט עס פון שטאַל אַרויסגעפיהרט. „טאַטע, דו גע ענסקט די בולאַנע שקאַפע... דאָס איז איהרם אַנ׳אייַניקעל — זי האָט אויך אַ שענע טאָכטער געלאָזען, אין פעלד איז זי יעצט". עס דערמאָנט זיך איהם אין דער בולאַנער שקאַפע זייַן האָדוליע. ער האָט זי אַ ברעקילם, באַלד פון דער ברוסט, פון אַלטען גראַף אַ מתנה געקריגען. דאָס איז געווען אַ בליץ, אַ לייַנגע, ווי אַ שיף. מיט אַ ווייַטען טראָט; זי פלעגט די וועגען צוטרייסלען, אויף דעם וועג רעדער פערלירען; אין בעל־הבית׳שע הענד געווען, האָבער אַ האַלבער רובל אַ שאַנאָק... ער בעטראַכט איהם. אַ שענער, אַ לעבעדיגער, אַ לאַנגער לאָשאַק; ווערט אין איהר אַרייַנגעראָטען. עס טהוט איהם הנאה, פאַרוואָס עס איז פון איהר אַ דור געבליבען, אַ שענער דור. אַ גוטער פערד דאַרף ניט פערלאָרען געהן...

אָט זענען זיי ביי׳ם שייַער וואו מ׳דרעשט. אַ בעקאַנטער טומעל פון די מאַשינעם טור־ר־ר... פיער גוטע פערד זענען מיט שלעהעם אין די דישלעם אייַנגעשפאַנט. ברוך׳קע האָט זיך מיט אַ בייַטש אין האַנד אויף אַ דישעל אַרויפגעזעצט און טרייַבט־אָן. אין שייַער געהט די אַרבייַט. גוים, גוי׳עס מיט ווילקעס אין די הענד, חיים׳ס עלטערער בחור האָט זיך אויף דעם שפיץ פון ס׳טויג תבואה אַרויפגעהאַכט, און וואַרפט אַ סנאָפ נאָך אַ סנאָפ; אונטען האַפט מען דאָס אויף, מ׳דערלאַנגט אייַנער דעם אַנדערען ביז׳ן מאַשין; דאָס אויסגעדראָשענע ווערט אין אַ באַרג צוזאַמענגעשאַרט. און אויפ׳ן גאַס פאַר דעם שייַער וואַקסט אַ הויכער סטויג שטרוי. ביי אַלעמען זענען רויטע פערשוויצטע פנים׳ער. אַ שטראָם פון לעבען שלאָגט דאָ אין שייַער. עס זעהט אויס, ווי אַ סך מענשען, פערד, עטהעמען מיט איין אָטעם — אַ ברייַטען, פרייַען, געזונטען און פרישען אָטעם...

חיים האָט זיך אויך צו דער אַרבייַט געשטעלט און האָט אָנגעהויבען צו דער מאַשין דערלאַנגען. דער אַלטער קוקט זיך צו. אין גאַנצען ער, אַ שפיגעל פון איהם; אָט די זעלבע ברייַטע און

שטאַרקע פלײצעס, די גרױסע שװאַרצע באָרד װערט שױן גראָהליך; איז אַ גוטער בעל־הבית, איז אַרײַנגעטהון אין געשעפט, האָט איהם ליעב; איז ניט פױל, קאָן האַלטען אַ קאָסע אין דער האַנד, שפּאַנט־אײַן אַ פּאָר אָקסען און אַקערט־דורך אַ מאָרג פעלד אונטער קאָרן, קאָן אַדורכקומען מיט די גױים — זײ זענען פון איהם צופריעדען, פאָלגען איהם, קריכען אין פײַער—ער, אין גאַנצען ער...

חיים איז שױן אױך ניט קײן יונגערמאַן, האָט שױן אַ פּאָר קינדער אין דער פרעמד אױסגעגעבען; איז שױן שואַכער געװאָרען. ער האָט איהם געהערט בײַנאַכט הוסטענדיג.

און אָט שטעלט זיך איהם פאָר, אז שפּעטער, אין אַ צעהן־פונפצען יאָהר אַרום, ער װעט שױן ניט זײַן... װעט ער, חיים, שױן האָבען אַזאַ װײַסע באָרד און ברעמען; װעט זײַן אײַנגעבױגען, מיט אַ שטעקען אין האַנד, װעט האָבען אַלע קינדער חתונה געמאַכט, די געשעפטען זײ איבערגעבען, ברוך׳קען אין פערמע אָבשטעלען; ער װעט טױגען, אַ גוטער בעל הבית זײַן — און אַלײן װעט ער זיך אין שטאָדט אַרײַנקלױבען, מיט יודען צוזאַמען זײַן, תכריכים אין קאַסטען צוגרײטען, נאָהנט אַ בית־מדרש צו האָבען; נאָכ׳ן דאַװנען אױף אַ שעה לענגער בלײַבען, און בײַטאָג נעהמען דעם שטעקען אין האַנד, זיך דורכגעהען, אַ פּאָר קינדער אױף תלמוד־תורה מאַכען; זיך זיצען אױף דער פריזבע אין מאַרק, מיט די „מיעשטשאַניעס" שמועסען, זײ מעשׂות פון אַמאָל דערצעהלען... אין גאַנצען ער.

און ער שטעלט זיך װידער פאָר, אַז גאָר שפּעטער, אין אַ סך יאָהרען אַרום — ער װעט שױן ניט זײַן — װעט עמיץ פון דער פרעמד אין שטעדטיל קומען און װעט איהם אין מאַרק טרעפען. „ר׳ משה שמואל, װאָס מאַכט איהר? אַ װעלט מיט יאָהרען, און אַלץ דער זעלבער"...

װעט ער שמײכלען, דאָס הײסט, ער װעט שױן ניט זײַן... דאָס װעט אָט דער קלײנער ברוך׳קע שמײכלען, װאָס זיצט אױף דעם דישעל און טרײַבט די פערד, װאָס חאַפּט זיך שױן אַלײן אַרױף אױף אַ פערד און פאָהרט גוט רײַטענדיג — ער װעט שמײכלען! אַ שענער משל „משה שמואל", איהר האָט אַ טעות, פעטער! דאָס איז מײַן זײדע געװען; דער נאָמען נאָך איהם האָט שױן לאַנג חתונה געהאַט, קינדער אױסגעגעבען. צרות אױפ׳ן פּוד... אַ שע־

גער משל, איהר האָט געוואָלט, אַז דער זיידע זאָל נאָך לעבען״ ———

שמייכעלט ער. עס ווערט איהם עפּעס אַזוי גוט, וואַרים, היימליך. בעקומט ער אַזוי ליעב אָט דעם שייגעץ, וואָס זיצט אויף דעם דישעל מיט דער בייטש אין האַנד; אַזוי ליעב... ער וואָלט איהם ערשט שטייף צום האַרץ געטוליעט, אין קעפּיל געקושט; דאָס איז ער, אַ שטיק פֿון זיך, אָט דאָס קינד איז אַ גרויסער, אַנ'אַלטער, אַ גראָהער, אַנ'איינגעבויגענער—דאָס איז ער...

רבקה איז אין שטוב געבליבען. זי קוקט זיך צו, ווי מ'מאַכט דעם יום טוב. עס זעהט איהר אויס עפּעס יוסט, ברייט, עס גיסט, עס לויפֿט, אַלץ פֿון דער פֿולער האַנד. פֿרעמדע גוטס, זי האָט איהר'ס איבערגענומען און מאַכט, וואָס זי וויל – פֿון איהר היים פֿון דער קבצנ'טע האָט זי אַזאַ ברייטקייט געבראַכט... עס פֿערדריסט איהר, פֿאַר וואָס איהר שטוב איז פֿערפֿרעמדט געוואָרען, פֿאַר וואָס אַ טאָכטער איז אויף איהר אָרט ניט געבליבען.

די שנור, דאַכט איהר, האָט זי פֿון שטענדיג פֿיינד; דאָס איז ניט איהר גוסט. זי איז איהר עפּעס פֿרעמד, פֿון אַ פֿרעמדען לייב אַרויס. איהרע קינדער זענען איהר עפּעס קאַלט, פֿרעמד; פֿרעמדע נעמען, ניט איהרע...

חיים, דאַכט איהר, איז ערשט אויך ניט מעהר איהרער. ער האָט זיך צום ווייב פֿערקויפֿט, דאָס איז ניט דער קליינער, דער ווייכער, דער וואַרימער, דער ליעבער חיים'ל — ער איז אַ גרויסער, אַנ'אַלטער, מיט אַ גרויסער באָרד און ברעמען; ער איז אַ מאַן, אַ טאַטע—האָט אַליין גרויסע קינדער, איז פֿערטהון, האָט געשעפֿטען, איז אַ ייד, אַ מאַנסביל, ער דאַרף קיין מאַמע, און ווען ער רופֿט איהר „מאַמע״ קלינגט עפּעס אַזוי מאָדנע — אַנ'אַלטען ייד'ס אַמאַמע...

עס בענקט זיך איהר. זי וואָלט וועלען די קלענערע קינדער זעהען, אַלע האָבען אַרום זיך; וואָלט אַ טאָכטער נעבען איהר געווען. וואָלט זי נעבען איהר אין שול געזעסען, איהר אין מחזור אויפֿגעמישט; וואָלט מען זי צו אַ קינד־האָבען גערופֿען, וואָלט זי נעבען איהר די וואַך־נאַכט אַדורכגעזעסען, די קינדער געניאַנטשעט. אַלץ ער... עס האָט זיך איהם געגלוסט מיט איהר פֿון דער פֿרעמד אַ שידוך טהון, פֿערטריבען אַ קינד, אין דער

פֿרעֶמד בײַ אַ שוויִנגעֶר, עֶלעֶנד, האָט ניִט קײן מאַמעֶ, פֿאַר וועֶמעֶן אַ סוֹד אויסדעֶרצעֶהלעֶן, אַנ'עֵצה זיִך האַלטעֶן און זיִך פֿוּן האַרצעֶן אָבוויינעֶן.

פֿאַלט אויף איִהר אַ בעֶנקשאַפֿט אָן. אַ מאַמעֶ האָט אַזוֹי פֿיִעל קיִנדעֶר געֶהאַט, אַזוֹי פֿיִעל בלוּט פֿעֶרגאָסעֶן, און עֶס וויִעֶט קײן מאָכטעֶר ניִט זײַן, וואָס זאָל בײַ'ם בעֶט זיִצעֶן, די תּכריִכים צוּ־קאָפּעֶנס לעֶגעֶן און העֶרצליִך אַ מאַמעֶ בעֶוויינעֶן...

עֶס איִז יום־טוֹב. בײַ חיים'ן איִן שטוּב איִז ליִכטיִג, יום־טוֹב'דיִג. דעֶר טיִש איִז מיִט געֶשטעֶלט. פֿאַר דעֶם ספר אַ שוּפֿלאָד פֿוּן דעֶר קאָמאָדעֶ אויסגעֶרוימט. עֶס איִז אַ שטיִקעֶל מקום קדוש געֶוואָרעֶן. עֶס זעֶנעֶן די שכנים פֿוּן די דעֶרפֿעֶר צוּזאַמעֶנגעֶקוּמעֶן — האָבעֶן משה שמוּאֵלן אַ ברייטעֶן שלום עליכם געֶגעֶבעֶן. האָבעֶן דעֶם געֶבראַכטעֶן אתרוֹג, דעֶם לוּלב בעֶטראַכט. עֶס האָט ווער אַ שאלה וועֶגעֶן סוּכּה געֶפֿרעֶגט. ווע‌ֶלוויִל דעֶר שמיִד האָט מיִט זיִך דעֶם לוּלב מיִטגעֶבראַכט, מ'זאָל איִהם אויסלעֶרנעֶן אײַנבינדעֶן. עֶס האָט ווער אַ מסכת סוּכּה אויפֿגעֶזוּכט. איִן איִהר אַרײַנגעֶקוּקט, טיִעף זיִך פֿעֶרקלעֶרט און אַ נגוּנ'דיִל אויסגעֶזוּנגעֶן. חיים זאָגט אַ גוּט וואָרט, אַ פּשט'יִל, אַ וויִץ, וואָס עֶר האָט עֶרגעֶץ אַמאָל געֶזעֶהעֶן.

רבקה איִז פֿוּן דעֶר ווײַטעֶנס איִן צווייטעֶן ציִמעֶר מיִט די קיִנדעֶר. עֶס איִז טוּנקעֶל. עֶס ברעֶנט אַ פּאָר בעֶנש־ליִכט. זי זיִצט אַנטקעֶגעֶן טהיִר און קוּקט זיִך צוּ. זי איִז ווײַט פֿוּן זיי, זי פֿעֶרשטעֶהט אַ וואָרט ניִט. זי קעֶן אַהיִן ניִט קוּמעֶן. דאָרט איִז הייליִג, ליִכטיִג, אַ ספר... אַלץ האָבעֶן זיי זיִך געֶנוּמעֶן; אַלעֶ מצוֹת זיי; בײַ זיי איִז איִנאַײנעֶם, לעֶבעֶדיִג, וואַרעֶם, הייליִג, אַלץ האָבעֶן זיי...

אָט זעֶנעֶן זיי איִן דעֶר סוּכּה. די אַלטעֶ סוּכּה, די זעֶלבעֶ ווי געֶוועֶן. דעֶר אַלקעֶר מיִט די צוויי פֿליִגעֶל געֶעֶפֿעֶנט, נאָר שעֶנעֶר ליִכטיִגעֶר, מיִט טאַפּעֶטעֶן אויף די וועֶנד; ביִלדעֶר פֿוּן גרויסעֶ מעֶנשעֶן. און ליִכטיִג, שטאַרק ליִכטיִג. אַ גרויסעֶר העֶנג

לאָמפּ. אַ שנֵי-געֶדעֶקטעֶר טיִש. אויבעֶן גריִנגעֶפאַרבטעֶ לעֶקעָכעָר, מיִט פריִשעֶ גריִנעֶ לאָזשיִנעֶ פּאָלופּעֶשקעֶס, און דיִ לעֶקעָכעָר זעֶנעֶן מיִט פעֶרעֶמלעֶך, רויטעֶ עֶפּעֶלעֶך איַינגעֶבונדעֶן, בלומעֶלעֶך אַלעֶ קאָליאָרעֶן.

חיים האָט דיִ קיִנדעֶר צום אַלטעֶן צוגעֶשיִקט. עֶר זאָל זיֵי בעֶנשעֶן. דיִ פיֵינגעֶלעֶך טולעֶן זיִך צום אַלטעֶן. יעֶדעֶר וויִל, אויף זיַין קעֶפּעֶל זאָל דעֶר זיֵידעֶ מיִט דעֶר האַנד אַ גלעֶט טהון.

חיים האָט איִהם דעֶם אויבעֶן-אָן אָבגעֶטרעֶטעֶן, מיִט דעַם יום-טוב-קדוש מכבד געֶוועֶן. איִן דעֶר סוכה איִז שטיִל געֶוואָרעֶן. דעֶר אַלטעֶר העֶרט זיִך צו זיַין איֵיגעֶן שטיִמעֶ צו. איִהם דאַכט זיִך, אַז עֶר איִז שוין לאַנג ניִטאָ; נאָר אָט איִז זיַין שאָטעֶן געֶקומעֶן, דיִ עֶרשטעֶ נאַכט יום-טוב דיִ סוכה בעֶזוכעֶן, דיִ אושפּיִזיִן זאָגעֶן און זיִך צום שלאָפעֶן אויסבעֶטעֶן, און שטעֶנדיִג וועֶט זיַין שאָטעֶן דאָ אַרומשוועֶבעֶן, און זיַין שטיִם וועֶט זיִך דאָ העֶרעֶן. נאָך איִהם וועֶט חיים דאָ איִן סוכה נעֶכטיִגעֶן און מיִט אַ שעֶנעֶרעֶן נגון דעֶם קדוש מאַכעֶן. נאָך איִהם — ברוך'קעֶ, נאָך שעֶנעֶר, קלאַנגיִגעֶר.

אַלעֶס בליֵיבט דאָס זעֶלבעֶ: דיִ סוכה, דיִ שטוב, עֶר אַליֵין; זיֵי געֶהעֶן איִבעֶר, זיֵי קעֶנעֶן ניִט שטאַרבעֶן...

רבקה העֶרט זיִך צו צום קדוש, שפּאַרט-אונטעֶר דעֶם קאָפּ. עֶס איִז איִהר קאַלט. זיִ האָט קיֵין טראָפּעֶן בלוט שוין איִן זיִך. זיִ האָט זיִך איִן אַ דיִקעֶ פאַטשיֵילעֶ איַינגעֶוויִקעֶלט. עֶס שמעֶקט מיִט חשון; עֶס דוכט איִהר, אַז אויף בייַנאַכט וועֶט זיַין אַ רעֶגעֶן; מ'דאַרף היֵיסעֶן ניִט פעֶרגעֶסעֶן דיִ פליִגעֶל צומאַכעֶן. דעֶם וויִנטעֶר וועֶט זיִ שטאַרבעֶן, זיִ וועֶט געֶוויִס שטאַרבעֶן. וואָלט חאָטש זלאַטעֶ נעֶבעֶן איִהר געֶוועֶן, וואָלט זיִ איִהר דיִ אויגעֶן צוגעמאַכט, דיִ חבריכים צו-קאָפּעֶנס געֶלעֶגט און צום לעֶצטעֶן מאָל פאַר אַ מאַמעֶ זיִך אויסגעֶוויֵינט.

קוקט זיִ פעֶרוואונדעֶרט אָן דיִ מאַנסביִלעֶן. וואָס איִז מיִט זיֵי? וואָס פרעֶהעֶן זיֵי זיִך? זעֶהעֶן זיֵי איִהר אויס עֶפּעֶס פרעֶמד; פרעֶמדעֶ יודעֶן, האָבעֶן זיֵיעֶרעֶ געֶשעֶפטעֶן, זיֵיעֶרעֶ מצות — קאָנעֶן אַפילו קיֵין טרעֶהר ניִט לאָזעֶן...

און אָט דער ... איִז אַמאָל אַ בּרעקעל געוועןֶ, בּײַ איִהר אונטער'ן האַרצען געלעגען; דרײַ מעת־לעת מיִט איִהם צו־קיִנד געגאַנגען; איִהם מיִט דער בּרוסט געשפּײַזט ... מיִט די קלײנע וואַרעמע הענטלעך איִהר בּײַ'ם האַרץ געגראַבּעלט ...

און ערשט איִז ער גרויס, פֿרעמד ... אַז ער וויִל ניִט פֿאַר איִהר, פֿאַר אַנ'אײגענע מאַמע עפּעס דערצעהלען ...

— — — — — — — — — — —

מִילְך.

געקומען איז ר׳ זיסעלע נאָך אַלס יונגיל, פון פרוזשענע נישט ווייט אַ שטעטעל, און האָט זיך געזעצט לערנען אין געמויערטען בית־המדרש.

אַ מאָדנע מאַניע, אַ מין יצר־הרע האָט ער געהאַט צו מילך. די רייכסטע „טעג״ פלעגט ער אָבזאָגען אָדער אויסבייטען מיט אַנ׳אַנדערן נאָר דערפאַר וואָס מען עסט דאָרט מערסטען פליייש און פלעגט זוכען אַ פראָסטען „טאָג״ וואו מ׳גיט אַ מילכיג באָרשטש, אַ שטיקעל קעז, אַ קרופניק מיט סמעטענע. די זאַכען פערדייען זיך לייכטער. די גבירישע מאכלים פלעגט ער נישט קאָנען איבערקאָכען ...

מילך האָט ער געדאַרפט טרינקען ווי לעבען. ער האָט געהאַט אַ שוואַך האַרץ (אַ ירושה פון טאַטען) פלעגט זייער אָפט הוסטען. די אָרעמע־לייט וואָס פלעגען בלייבען נעכטיגען אין בית המדרש און האָבען איהם געהערט הוסטען, האָבען פה אחד געזאָגט, אַז ער מוז טרינקען מילך. פון אָרימע לייט האַלט ער שטאַרק: זיי וויסען אַלץ, זיי זעהן אוים אַ וועלט. ער האָט שטענדיג ליעב צו שמועסען מיט זיי. וויסען וואָס עס טוהט זיך ביי לייטען, אָבנעהמען אַ גרוס פון דער היים ...

דער ענין וועגען טרינקען מילך איז איהם אַריין טיעף אין די געדאַנקען. ער האָט געזעהן בחוש, אַז אויף דעם הענגט־אָב דאָס לעבען, נאָר ווי נעהמט מען דאָס? ער וועט בעטען אויף׳ן „טאָג״ מ׳זאָל איהם געבען טרינקען מילך. וואָס איז ער אַ בן־יחיד. אַנ׳אייידעם אויף קעסט?

און אין האַרצען פֿלעגט ער האָפֿען: אַז ער וועט אַמאָל אויסגעלייזט ווערען פֿון דעם ברויט, אַז ער וועט חתונה האָבען, ווערען אַ מענש פֿאַר זיך; איז די ערשטע זאַך וועט זיין אַ בהמה. פֿאַר דעם פּריזיוו האָט ער נישט געזאָרגט. „אויף אַלע יודישע קינדער געזאָגט געוואָרען" פֿלעגט ער זיך באַרימען, ווען מ'פֿלעגט רעדען דערפֿון, אַ קראַנקער, אַ בן־יחיד, און אַ יתום פֿון טאַטען...

נישט לאַנג האָט געדויערט, האָט מען איהם אָנגעהויבען רעדען שדוכים. און גאָר גיך האָט ער טאַקע חתונה געהאַט מיט שרה פֿייגע'ס אַ טאָכטער אַ יתומה פֿון אַלטען בין. אַ בלייך מיידיל מיט אַן'איינגעצויגען האַרץ. — זי האָט אויך געמעגט טרינקען מילך... נאָר אַז עס איז געקומען וועגען אַ בהמה, האָבען זיי נישט געקאָנט איינשטימען. זי איז געווען דאַגעגען.

— מיר האָבען קיין מאָל נישט געהאַט קיין בהמה. איך ווייס נישט ווי געהט מען נעבען אַ בהמה, מ'מוז שוין האָבען אַן'אַנדער דירה מיט אַ שטאַל, מיט כלים אַלערליי. דאָס איז אַ גאַנצע אַרבייט. ווילסטו טרינקען מילך וועל איך דיר נעהמען יעדען טאָג ביי זאַוויל דעם שוסטער אַ האַלב קוואָרט מילך וועסטו טרינקען.

ער האָט זיך געלאָזען איינרעדען, נישט געוואָלט מאַכען קיין מחלוקת באַלד נאָך דער חתונה. אַרייַנפֿאַלען צו דער שוויגער אין מויל, דאָס געלט איז אויך נישט ביי איהם אין האַנד, איינגעלעגט אויף שלישית'ן — שווייגט ער...

ער האָט זיך איינגעאָרדענט אַ חדר — קינדער פֿון די שענסטע בעלי הבתים. די שוויגער רייסט איין, מ'האָט פֿאַר איהר מורא, ער האָט שוין ב"ה אייגענע עטליכע קינדער. נאָר קיין בהמה נאָך אַלץ נישט. פֿון מילך טרינקען האָט ער זיך אַביסעל אָבגעוואוינט — די קינדער זענען פֿריהער, פֿון געקויפֿטע קאָן מען גאָרנישט האָבען. אין געוואויגענע און געמאָסטענע איז קיין מזל ברכה נישטאָ.

ער האָט אָנגעהויבען לערנען עין־יעקב אין געמויערטען בית המדרש, מ'רופֿט איהם שוין לאַנג רבי. די געדאַנקען וועגען מילך האָבען איהם נישט פֿערלאָזען, האָבען זיך ביי איהם טיעף אין דער נשמה איינגעגעסען.

שבת נאָכמיטאָג פֿערגינט ער זיך אַ דורכגעהן מיט דער גרעבלע און אַוועק אונטער'ן שטאָדט. די גרעבלע איז בעזעצט

פֿון בײַדע זײַטען מיט אַלטע קרומע צװײפֿגעפֿלאָכטענע לאָזינקעס, מאַנכֿע זענען אָבגעבּרענט און אַדורכגעלעכערט פֿון די רונערן אין װעלכֿע אונשולדיגע פֿײגעלעך פֿלעכֿטען פֿאַר זיך נעסטען אױס.

די גרעבלע פֿיהרט אַרױס אױף אַ ברײטען לאַנגען פֿעלד. דערטרונקען אין אַ ים פֿון גרינקײט, חװאַלען זיך אַזױ װײט װײט, ביז ערד מיט הימעל גיסען זיך צוזאַמען. בײ׳ן זײט איז אַ יונגער האַינער װאַלד — גלײַכֿע שורות בײמלעך ציהען זיך לאַנג אַרױף— װערען אַלע מאָל געדיכטער, דאָס אױג שװינדעלט ביז עס װערט אָן די ליניע.

פֿון הינטען איז דאָס שטעדטיל געבליבען—קלײנע הײזלעך מיט אַלטע שטרױענע דעכֿלעך זענען אין די גערטנער צװישען די הױכֿע טיטצקאָװע באָב װי דערטרונקען, דרעמלען שטיל שבת׳דיג. עס װײזען זיך אַ פּאָר דינסט־מײדלעך, אין הולע ציצענע בלוזעס — מיט דער גרעבלע אַרױס — בעטראַכֿטען אײנע דער אַנדערער — שפּאַצירען פֿאַרבײַ ר׳ זיסלען, הײבען זײ אָן רײטלען. די הענד װערען איבעריג, אונשיקליך, האָבען זיך נישט װאו אַהין צו טהון. נאָך זײ גיעט זיך אַ װײַז אַ פּאָר געזעלען־יונגען מיט פּאַפּירענע קעלנער. פֿון שטאָדט מאַכֿען זײ שפּרײַז װי עפּעס אָבגערעדט... בעמערקענדיג ר׳ זיסלען. הײבען זײ אָן פֿערקלענערען, מאַכֿען שבת׳דיגע טריט. פּונקט װי זײ מײנען גאָרנישט. פֿאַרבײַ געהענדיג װאַרפֿען זײ איהם אַ „גוט־שבת“ אַרױס און װערען דערטרונקען אין װעלדיל.

ער זעצט זיך אַנידער און קוקט, איבער אַלץ איז פֿערשפּרײט פּוכיג װײכֿע הימלען, און אין זײ שװימט אַרום אַ געטרײַע מילדע און הערצליך װאַרעמע זון. דאָס אױג װערט נישט זאַט. אומעטום איז גאָטס גײַסט אױסגעגאָסען. דעם אױבערשטענס מעשים איז נישט אָבצושאַצען. אַלץ איז פֿון זײַן װאָרט געװאָרען בעשאַפֿען און דורך זײַן גענאָד װערען מיר געשפּײַזט — אַלץ איז אַזױ פֿריש, געזונד און זאַפֿטיג. עס אָטעמט זיך אַזױ ברײט און פֿרײַ...

עס קומט איהם אױף דעם געדאַנק אַ משנה: „כל המפסיק ממשנתו...

ער װיל אָבער דרינגען: פּקוח נפש...

ער דאַרף דאָס פֿרישע לופֿט װי לעבען. ער װאָלט װעלען

אַלץ אִין זִיךְ יעָצט אַרײַנאָטעָמעָן . וואָלט אִיהם דעָר הוסט אַ גאַנצעָ וואָךְ אַזוֹי נִישט געָשטִיקט.

דִי זון הוֹיבּט אָן זִיךְ אַראָבּלאָזעָן , אִין דעָר לוּפֿט האָט זִיךְ דעָר פֿאַרנאַכט צוּגאָסעָן , עָס בּלאָזט אַ ווײַך פֿאַרנאַכט ווִינטעָל ; צוּשאָקעָלט דִי פּאָלעָם פֿוּן זײַן קאַפּטעָן , ווִי זײַ וואָלטעָן זִיךְ מִיט אִיהם אִין אַ שפִּיל אַרײַנגעָלאָזעָן . נִישט ווײַט פֿלִיסט אַ שטִיל קלאָר וואַסעָר'ל , עָר געָהט־צוּ , וואַשט דִי העָנד און שטעָלט זִיךְ דאַוונעָן מנחה מִיט'ן פּנִים צוּ דעָר אױפֿגעָהעָנדעָר לבנה. עָר דעָרמאָנט זִיךְ עָפּעָס פֿוּן אשרי תמימי דרך , און זאָגט אױסעָנוויינִיג ;

אַהײַם געַהט עָר צוּזאַמעָן מִיט דעָר טשעָרעָדעָ. עָר געָהט בּײַן זײַט , בּעָטראַכט יעָדעָ קוּה בּעָזונדעָר , שטעָלט זִיךְ פֿאָר ווען אָט דִי פּרִיסטעָ וואָלט געָוועָן זײַנעָ — עָר וואָלט זִיךְ נִישט שעָמעָן יעָדעָן טאָג אִיהר געַהן אָבּוואַרטעָן , און געָהן מִיט אִיהר צוּזאַמעָן אַ הײַם. פּונקט ווִי אַ טאַטעָ געָהט אָבּנעָהמעָן דִי קִינדעָר ווען זײַ זִיצעָן ווִינטעָר אױף דעָר נאַכט ...

דִי בּהמות זעָנעָן זאַט אױסגעָגעָסעָן , רונד־קײַלעָכדִיג . ווִי שעָנעָ עָפּעָלעָךְ , געַהעָן זִיךְ רוּהִיג , זעָנעָן מעלה גרה. עָר בּעָמעָרקט פֿוּלעָ אָנגעָגאָסעָנעָ אײַטעָר'ס , אָט סטאַרצעָט פֿוּן זײַ דאָס מִילךְ אַרױס. עָר דרעַהט אָבּ דעָם קאָפּ , עָר האָט מורא עָר זאָל נִישט עוֹבר זײַן אױף אַ לאו. און אִין הארץ גנבֿ'ט זִיךְ אַרײַן אַ מִין תּרעוּמות פֿאַר וואָס כּבִיכוֹל פִֿיהרט אַזוֹי זײַן וועָלט: אײַנעָם אַסךְ , דעָם צווייטעָן גאָרנִישט · אײַנעָם קרִיכט פֿוּן מויל, עָר בּאָדט זִיךְ אִין מִילךְ, און דעָר וואָס דאַרף דאָס בִּיסעָל מִילךְ האָט זִי נִישט ...

און פֿאַרטִיעָפֿט אַזוֹי אִין זײַנעָ מחשבות , געָהט עָר מִיט דעָר סטאַדעָ בִּיז אִין גאַס אַרײַן. אִין שטעָדטִיל קוּמט עָר אַרײַן גלײַך מִיט דעָר נאַכט און פֿעָרנעָהמט זִיךְ גלײַך צוּם בּית המדרש דאַוונעָן מעָרִיב .

אִין בּית המדרש אִיז שוֹין שטאַרק דונקעָל, דעָר עוֹלם האַלט אִין זאָגעָן תהלִים , עָלטעָרעָ זאָגעָן פֿוּן אױסעָנוויינִיג, דִי יונגעָ האָבּעָן זִיךְ אַרום דעָם יאָהר־צײַט לאָמפּ, וועָלכעָר האַלט אָט אָט בּײַם אױסגעַהן ,— מִיט דִי לקוּטִים אִין דִי העָנד אַרוּמגעָשטעָלט .

מעָרִיב הײבּט מעָן אָן מִיט אַ וואָכעָדִיגעָן נגון , אױף אַלעָמעָן צוּגִיסט זִיךְ אַנ'אוּמעָט , ווִי קִינדעָר וואָס זעָנעָן פֿעָרטרִיבּעָן פֿוּן טאַטעָנס טִיש — ר' זִיסִיל דאַוועָנט אָבּ מעָרִיב און געָהט אַהײַם...

זײַנע בּאַנאַכֿטיגע תּלמידים פֿאַר װעלכֿע ער פֿלעגט זאָגען עין־יעקב, זענען כּמעט אַלע געװען מבֿינים אויף בּהמות: אַלע האָבען געהאַט בּהמות... אויסער משה נפֿתּלי — אַן׳עלטערער מענש אָהן אַ װײַב. די קינדער שיקען איהם פֿון אַמעריקאַ צום לעבען.

נאָכ׳ן לערנען פֿלעגט ער ליעב האָבען אַרײַנגעהן אין אַ שמועס װעגען בּהמות: װי דערקענט מען װעלכֿע איז בּעסער, װעלכֿע גיעט בּעסערע מילך.

די מײנונגען זענען פֿערשיעדען. למשל אבֿרהם דער קצבֿ פֿלעגט זאָגען, אַז אַ בּהמה זאָלסטו קויפֿען נאָר אַ גרויסע, זי מעג אַפֿילו זײַן אַלט. ערשטענס איז זי ספּאָקאָינער, און צװײטענס טאָמער הערט זי אויף זיך מעלקען נעהמט מען מ׳„פּאָפּראַװעט" איהר. מ׳גיעט איהר אַװעק אַ צװאַנציג דרײַסיג פּוד קאַרטאָפֿעל אָדער בּוראַקעס, מ׳פֿאַרקויפֿט זײ אויף שחיטה, און מ׳קריגט אַן אַנדערע.

די געװײנליכֿע בּעלי הבּתּים מײנען אַנדערש: למשל לײזער דער שוסטער זאָגט: „בּײַטען אַ בּהמה איז ערגער װי דער טויט. דאָס איז אַ גליק זאַך, װעמען גאָט העלפֿט און ער טרעפֿט צו אַ בּהמה קאָן ער איהר אָבּהאַלטען דעם גאַנצען לעבען. צום בּײַשפּיל: קויפֿסט אַמאָל אַ בּהמה אַ שענע, אַ בּרײטע, אַ געזעצטע, אַלע סימנים זענען גוט, האָט זי אָבער אַ נאַטור אַז זי קלאַפּט מיט׳ן פֿוס. נו װאָס טויג דאָס? האָסט אָנגעמאָלקען אַ דױניצע מילך נעהמט זי אין אײנמאָל און גיעסט אויס. אָדער אײנע װיל זיך נישט מעלקען אָהן „אונטער׳ן נאָז". און דרעה דיר אַ קאָפּ יעדען טאָג װאָס איהר צו געבען, קײן פּראָסטע זאַכען עסט זי נישט — אײנע האָט ליעב זיך פֿאַרלאָזען אַ האַלבּ יאָהר פֿאַר׳ן קעלבּען, און געה האָדאָװע אַנ׳אָקס... אײנע האָט אַ קאַלבּ אַ גרויסע, אַ שענע װעלכֿע בּאַצאָהלט פֿאַר דעם גאַנצען װינטערניש — און די צװײטע האָט אַ קאַלבּ איז זי קוים װערט צװײ גילדען, אַז עס איז אַ חרפּה צו רופֿען דעם קצבֿ. עס גיעבען פֿאַרשיעדען, אַ בּהמה איז אַ מזל זאַך.

אָט אַזוי פֿלעגט מען זיך דורך שמועסען.

נאָך אַזעלכֿע שמועסען פֿלעגט איהם װערען עפּעס שװער אויפֿ׳ן האַרצען, אָבּהענדיג, פֿערלאָרען דעם גאַנצען לוסט, ער נעהמט אָבער די זאַך צוריק. פֿונדעסטװעגען האָבען דאָך יודען בּהמות.

עלטער'ן זיך מיט זיי, פֿערקויפֿען און קויפֿען אַנדערע, עס איז נישט אַזוי שרעקליך...

ער האָט אָנגעהויבען אין דער היים אַ דורך שמועסען, אײַנטענה'ן מיט איהר, זי האָט אויך אָנגעהויבען מסכים זײַן. זי איז שוין קיין עין־הרע אַ בעלהבית־טע מיט קינדערלעך. מ'דאַרף האָבען און וואָס איז דער תּכלית פֿון קויפֿען אויף דעם גראָשען, עטליכע רובעל ליגען אויך גרייט, און עס איז געבליבען אַז אויף דעם יריד דאַרף מען שוין זעהן עפּעס קויפֿען.

דער יריד פֿאַלט אויס אין חודש אָב. — די פּרײַזען זענען שוין נישט אַזוי פֿײַערדיג, פֿאַר'ן ווינטער איז אויך נישטאָ וואָס קיין מוראָ צו האָבען. ביז'ן ווינטער וועט זײַן דערווײַל מילך אין שטוב. דער ווינטער אַליין איז אויך נישט אַזוי געפֿעהרליך, מען גרייט אָן פֿריהער היי, מעקענע קאָסט דאָס וועלוועלער, דערווײַל שטעהט זי אָן אַביסעל מיסט — אין שטוב מאַכט זיך אַ שאָלעכ'ן פֿון קאַרטאָפֿעל, אַ דאָס, אַ יענץ. דערווײַל איז דאָ אַביסעל מילך.

לייזער דער שוסטער מיינט, אַז גלײַכער איז אַ יאַלעווע, קיין סך גיעט זי נישט, אָבער דער גאַנצער ווינטער איז די שטוב נישט פּוסט.

אברהם דער קצב זאָגט, אַז גלײַכער איז אַ קעלביגע. אמת טאַקי זי וועט זיך פֿערלאָזען פֿאַר'ן קעלבען, איז ערשטענס זענען פֿאַרהאַן בהמות, וועלכע מעלקען זיך קורץ ביז דעם קעלבען, און אויב זי פֿערלאָזט זיך, איז דאָך דאָס ווינטער, מ'קוילעט דאַן אַ סך שעפּסען און פֿלייש איז וואָלוויל, דערפֿאַר אַז זי קעלבט זיך אָב איז דאָ אַ קאַלב, וואָס בעצאָהלט פֿאַר אַ האַלב ווינטערניש. און ווען גאָט העלפֿט אַ רעכטע בהמה איז דאָך אַ ברכה אין שטוב, אַז דרעהען זיך אַ קאָפּ זאָל חאָטש זײַן כדאי. אַזוי מיינט אַברהם דער קצב.

צום יריד זענען אַלע אין מאַרק אַרויס העלפֿען אײַנקויפֿען, דעם גאַנצען טאָג האָט מען זיך אַרומגעדרעהט, יערען געפֿעלט עפּעס אַנדערש. געגען פֿאַרנאַכט האָט מען ערשט געקויפֿט אַ בהמה: נישט קיין אַלטע און טאַקי אַ קעלביגע, מיט'ן פֿירטען קאַלב, זי וועט זײַן אַרום פֿאַר פּסח...

דאָס גאַנצע שטעדטיל האָט געוואוסט און איז צופֿריעדען געווען, וואָס ר' זיסיל האָט שוין אַ בהמה.

צו זײַן שמחה איז גאָר קיין גרענעץ נישט געוועזן : ער גֶעהט זי אַנטקעגען ווען זי קומט פֿון פֿעלד. גֶעהט בײַ'ן זײַט מיט איהר אַ היים. שטעהט מיט אַ גלאָז אין האַנד, קוקט ווי דאָס ווײַב מעלקט איהר. און טרינקט וואַרעמע פֿרישע און שוימיגע מילך. ער האָט נאָר מורא עס זאָל איהם נישט אָבגערעכענט ווערען פֿון זײַן חלק דאָרטען ... אין דער פֿריה טרײַבט ער איהר אַרוים צום פּאַסטוך, בעגלייט איהר ביז דעם וועלדיל וואָס הינטער'ן שטאָדט. קאָן זיך מיט איהר נישט צושיידען, שטעהט און קוקט נאָך ביז זי ווערט פֿערשוואונדען פֿון אויג.

נאָכ'ן לערנען קומט מען ווידער אַרויף אויף אַ שמועס וועגען דער בהמה. אברהם דער קצב איז צופֿריעדען פֿון זײַנע מבינות. ר' זיסעלע פֿרעגט אַרום ווי מ'געהט אַרום איהר. וואָס מ'דאַרף און וואָס מ'טאָהר איהר נישט געבען, איבערהויפּט, ווען זי בלײַבט שטעהן אויפֿ'ן שטאַל. און וואָס טהוט מען, טאָמער ווערט זי חלילה נישט געזונד, אין איבערהויפּט וואָס פֿאַר קראַנקהײַטען עס געבען בײַ בהמות. און אַזוי פֿלעגט מען זיך צונעהן.

* * *

דער סוכּות איז געווען אַ קאַלטער. מען האָט קוים דערלעבט די סוכּה בעגלייטען. נאָך יום-טוב האָט זיך אָנגעהויבען שלעכטע פּאָגאָדעס, רעגענס, און רעגענס. די בהמה פֿלעגט קומען אַהיים נאַס ווי אַ האָן. דערפֿרוירען, הונגעריג אַז מ'מוז איהר געבען עסען אויף באַנאַכט.

די מילך האָט אָנגעהויבען ווערען ווייניגער, אָבפֿאַלען, ווי מיט די הענד צוגענומען.

צו חצי חשון איז זי שוין געשטאַנען אין שטאַל, נישטאָ אין פֿעלד אַ גרעזיל אויף אַ רפֿואה, ביסלעכווײַס האָט אָנגעהויבען דערעסען דאָס שלעפּען די שעפֿלען צוויי מאָל אַ טאָג, קריכען אויף דעם בוידעם נאָך היי, פֿיהרען איהר אין דער בלאָטע צום ברובעם אָנפּאָיען, די מילך ווערט נאָך ווייניגער פֿון טאָג צו טאָג, קוים צו פֿערווײַסען דעם קרופּניק.

אַ טאָג אַכט אין כּסלו, פֿרײַטאָג אין דער פֿריה. נאָר וואָס די קינדער האָבען זיך געזעצט מעביר זײַן די סדרה, איז אַרײַן געקומען דאָס ווײַב און האָט געזאָגט: „די בהמה האָט זיך פֿערלאָזען“.

מע האָט זִי נִישט געקאָנט אויסרײַדען .

ר׳ זִיסעלע אִיז געבלִיבען אַ פּאָר מִינוט ווִי פֿערשטײַנערט , האָט זִיך נִישט גערִירט פֿון אָרט . און ווען ער אִיז צו זִיך געקומען , האָט ער פֿערמאַכט די חומשים און געהײַסען געהן אַהײַם ...

דִי ידִיעה האָט זִיך באַלד אִיבער׳ן שטאָדט צוטראָגען . אַז ר׳ זִיסעלע אִיז געקומען פּאַרנאַכט מקבל שבת זײַן אִיז ער אַרײַן אִין שול אומעטִיג , אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ , ווִי אַנ׳אבל . אַלע האָבען אויף אִיהם מִיט מִיטלײַד געקוקט . אָהן מזל , נאָר וואָס געקויפֿט , דאַרף האָבען דאָס בִּיסעל מִילך . עס האָט זִיך ערשט דער ווִינטער געשטעלט און שוין — פֿערלאָזען דִי בהמה ...

אַ בְּהֵמָה.

(פֿון לעבען אין ליטאָ).

דאָס גאַנצע האַלטען זיך אויף די פּיס פֿון וועלוועל אסתר=ביילה'ס (געווען אַ מאָל אַ יוסטער בעל=הבית) איז די בהמה, וואָרום ער זאָל זיך פֿערלאָזען אויף זיינע פֿערדיענסטען וואָלט ער שוין אויסגעזעהן. די קינדער וואָלטען פֿערגעסען אַפילו דעם טעם פֿון געקעכטס, נאָר אַז עס איז דאָ אַ בהמה אין שטוב, איז קיין סכנה ניט: מען קומט אַדורך! פֿון הונגער קאָן מען נישט שטאַרבען. עס איז דאָ אַ טראָפּען מילך אויף פֿערווייסען דעם קרופּניק, אַ לעק סמעטענע צו בעלעקען אַ שטיקעל ברויט, אַ מאָן פּוטער, אַ לעפֿעל זויערמילך. מ'פֿערשטאָפּט אַ קינד דאָס מויל. עס איז דאָ אַליין מיט וואָס דעם הונגער צו פֿערטרייבען, עס לעזט זיך אַ פּאָר גראָשען, די שטוב איז ניט פּוסט. עס איז אַ שטיקעל מזל ברכה אין שטוב.

מען איז ביי זיך עפּעס פֿעסטער, מוטיגער, ניט אַזוי דערשלאָגען. מען פֿיהלט אַז עס שטעהט אַ בהמה אין שטאַל. עס הערט זיך דאָס סאַפּען פֿון שטאַל, דאָס מעלה=גרה זיין — עס געהט אַדורך אַ וואַרימקייט איבער'ן לייב. עס ווערט עפּעס אַזוי ווייך אויפ'ן האַרצען. די שטאַל איז ניט לעדיג. עס איז דאָ אַ לעבעדיגע זאַך, פֿאַר וועלכע מ'מוז זאָרגען, אין זין האָבען צו געבען צו דער צייט דעם צעבער, אַ הויפֿען היי, אַ טרונק=וואַסער, — און וועלכע איז דאַנקבאַר, לאָזט זיך אין דער פֿריה און אויף דער נאַכט מעלקען, גיט גוטע געדיכטע מילך,

און וועט אויך אָנשטעהן איבער ווינטער אַ צעהן — פֿופֿצעהן רובל מיסט, וועלכֿע וועלען זײַן פֿאַר פּסח ווי געוואונשען ...

כֿמעט שטענדיג האָט ער די שענסטע בהמה אין גאַס, די גרעסטע מילך־געבערען אין שטאָדט. שכֿנות פֿערגינען ניט: ס'ראַ מזל! קויפֿט אַ פּגירה — בײַ איהם ווערט דאָס אַ לײַט! — אין שטאָדט זאָגט מען, אַז ער האָט עפּעס אַ מין שפּריכֿוואָרט אָדער אַ פּסוק צו די בהמות. ווען ער קויפֿט, זאָגט ער דאָס אָב, הויבען זיי אָן גיעסען מיט מילך. פֿערקויפֿט ער זיי, נעהמט ער דאָס צו, און עס ווערט אַ פּראָסטע בהמה, ווי געווען ...

אויף זײַן גאַנצען בענעהמונג ליגט אויסגעגאָסען אַ מין גאַוה, אַ שטאָלצע צופֿרידענהײַט: „איהר ווייסט? איך בין אַ בעל־הבית... אַנ'אײַגענע בהמה... די שענסטע אין שטאָדט"... עס פֿערדריסט איהם שטענדיג, פֿאַר וואָס די וועלט האָט אָנגענומען פֿאַר יחסנים די וואָס האָבען הײַזער. „וואָס האָט מען פֿון אַ שטוב? — טענה'ט ער שטענדיג: טאָמער לאָזט מען אַרײַן אַ שכֿן אין אַנ'אַלקער, דאַרף מען זײַן בײַ איהם אַ דינסט, הײַנט נאַלאָגען? פּלאַצאָווע? און נאָך זאַכֿען... עס קאָסט באַלד זיך אַליין דירה־געלד". פֿון אַ גאַרטען האַלט ער יאָ: דאָ האַנדעלט זיך מיט גאָט: אָט נעכֿטען אויסגעקליבען אַלע אורגעקעס, און אין דער פֿריה — ס'איז ווײַטער דאָ! מ'גרײַט־אָן אויף ווינטער, אַ ביסעל באָבעלעך, קאַרטאָפּעל, אַ בוראַק. דאָס אַלץ איז אָבער ניט וואָס אַ בהמה, אַ בהמה איז אַ לעבעדיגע געטרײַע זאַך, וואָס גיט יעדען טאָג פֿרישעס, און אַז זי וויל, שענקט זי פֿאַר פּורים אַ קאַלב, פֿאַר וועלכֿע שמחה דער קצבֿ וועט געבען עטליכֿע רובל. דער לונג־און־לעבער און די פֿיסלעך — אויף שבת.

און אין שטוב אַליין ווי איז מען אָן אַ בהמה, וואָס טהוט מען מיט שאָלעכֿטס פֿון אַ קאַרטאָפּעל, געהן פֿערקויפֿען? ער וואָלט די חרפּה ניט אויסהאַלטען! און וואָס טהוט מען אַליין אַ גאַנצען טאָג? אַז עס איז קיין בהמה נישטאָ; מ'קאָן דאָך משוגע ווערען!

אין די שטילע לאַנגע ווינטער־נעכֿט, מ'שטעהט אויף נאָך פֿאַר טאָג, מ'צינדט־אָן דאָס קליין פֿערריכֿערט לעמפּעל, עס נעהמט זיך אַרויס פֿון תּפֿילין־זאַק אַ ספֿר, — די האַנד אַליין נעהמט אַרויס,

קיינער הייסט איהר ניט, זי אַליין ווייסט. עס עפֿענט זיך אויף וואו עס איז, אַבי וואו. מ'הויבט אָן עפּעס צו זאָגען. טרעהרען שטעהען שוין גרייט, ווי זיי וואָלטען וויסען, אַז יעצט איז זייער צייט. עס ווערט אַזוי אומעטיג אויפ'ן האַרצען. דער בית־המקדש איז חרוב געוואָרען. מיר זענען אין גלות פֿערטריבען, צו שאַנד און שפּאָט, גאָטס תּורה ווערט פֿערגעסען ... עס פֿאַלט־אָן אַ שרעק, אַ שוידער געהט אַ דורך איבער'ן לייב. עס זעהט־אויס, אַז מ'בלאָנדזעט אַליין אין דער ברייטער וועלט. אין אַ פֿינסטערע — שטאָק פֿינסטערע נאַכט ... קיינער איז ניטאָ, אַלע זענען אויסגעשטאָרבען... עס הערשט אַ טויבשטומע שטילקייט, און דאָס לעמפּעל איז אַ יאָהר־צייט אויף דער גרויסער אָבגעשטאָרבענער וועלט ... עס פֿערדריסט פֿאַר וואָס מ'איז אַליין, פֿאַר וואָס אַלע שלאָפֿען. עס הויבט זיך אָן שרעקען פֿאַר דאָס פֿייערעל, וואָס צאַנקט, — פֿאַר די לאַנגע גרויסע שאָטענס וואָס טאַנצען אויף די ווענד ...

און אַז ס'דערהערט זיך פּלוצלונג אַ „מהו־מהו!" פֿון דער בהמה, ווערט מיט אַמאָל אַלעס צושלאָגען ווי זי וואָלט טרייסטען: „זאָרג ניט! עס הויבט באַלד אָן צו טאָגען! איך בין אַ יודישע בהמה! איך געה מיט אייך אין גלות, איך בין צו אַלעמען געוואוינט... נאַרישקייטען! עס ווערט נאַכט, און עס ווערט טאָג... נאָך פֿינסטער קומט ליכטיג... דער עולם וועט אויפשטעהן און וועסט נישט בלייבען אַליין" ...

און בעת־מעשה ווערט אַזוי גרינג אויפ'ן האַרצען. מען איז צופֿרידען, וואָס עס איז דאָ נאָך אַ נפש, וועלכע שלאָפֿט ניט, וועלכע הערט זיך איין אין דער טויבער שטילער נאַכט. מען איז ניט אַליין. זי העלפֿט אויך ליידען, אַריבערשטופען, — אַבי ווייטער, ווייטער... וואָס איז דאָס לעבען?

— — — — — — — — — — —

ער רינגעלט זי אַרום מיט אַזאַ ליעבע און טרײַשאַפֿט, ווי דאָס וואָלט ביי איהם געווען די טייערסטע בעשעפֿעניש אויף דער וועלט. אויפ'ן געזיכט ליגט שטענדיג אויסגעגאָסען אַנ'אומרוהיגקייט, אַ פֿערזאָרגטקייט, ווי ער וואָלט זיך בעטען: „האַלט מיך נישט! לאָז מיך געהן! איך האָב אַ בהמה אין דער היים!"

און ביז ער קומט אַהיים בעאונרוהיגט ער זיך, ווי אַ מאַמע,

וואָס האָט אָבגעלאָזען אַ קליין קינד אַליין: ווער ווייס, צי דאָס וויינט נישט? אפשר איז דאָס אַרויסגעפאַלען, גע׳הרג׳עט געוואָרען, חלילה, זי גיט אַ ציטער. שרעקט זיך פאַר׳ן געדאַנק, וויל דאָס פאַר׳ן מויל נישט ברענגען. ביז זי קומט אין שטוב. מיט אַ קלאַפּעדיגען האַרץ חאַפּט זי זיך דעם שוועל אַריבער... אַלעס איז אין אָרדנונג! עס צוגיסט זיך אַ שמייכעל אויף די ליפּען: „דאַנקען גאָט! געלויבט איז זיין נאָמען! איך האָב צו איהם קיין טענות נישט!...

עסען גיט ער איהר אַליין. אין אַ בעשטימטע צייט — ווי אַ חוב, וויל ניט פערשפּעטיגען. ער וואַשט זיך ניט צום עסען, ביז זי האָט געקריגען. ער פרעגט ניט ביי קיינעם, דאָס איז זיין זאַך, און ער מוז דאָס טהון. פּונקט ווי דאַוונען, להבדיל, לעגען טלית און תפילין יעדען טאָג. ער פערלאָזט זיך ניט אויף קיינעם. איהם זעהט אויס, אַז קיינער ווייסט ניט, ווי מ׳געהט נעבען אַ בהמה, ווי מ׳גיט איהר עסען... זיי קאָנען זי איבערפיהרען.. הרג׳נען, פערסאַמען...

עס טרעפט כמעט ניט, ער זאָל פון דער היים אָבפאָהרען. טאָמער דאַרף ער וואו פאָהרען, זאָגט ער זיך אָב: „איך בין אַ מענש אַ פערנומענער. איך האָב אַ בהמה, און איך מוז זיין אין דער היים. איך קאָן זיך אויף קיינעם ניט פערלאָזען. איך ווייס נישט: לייט קענען, איך קען נישט״...

שבת⸗צו⸗נאַכטס נאָך הבדלה, באַלד ווי דער ליבער שבת⸗קדש געהט⸗אַוועק. זאָרגט ער: מאָרגען איז אַ מאַרק טאָג; מ׳דאַרף אַ פּאָר גילדען צוגרייטען, אויפשטעהען פריה און זעהן עפּעס קויפען...

און זונטאָג שטעהט ער אויף נאָך פאַר טאָג, דאַוונט אָב כּעלות, און אַוועק הינטער די שטאָדט. פּאַקט אַ פויער מיט אַ גוטען בינדעל היי, אַ זעקעל האָבערנע פּלעווע (ז׳איז צובאַלעוועט, קיין אַנדערע עסט זי ניט), פיהרט איהם אַהיים (הינטער דער שטאָדט וויל דער פויער ניט פערקויפען), געהט נעבען איהם אַזוי פאָרזיכטיג, ווי ער וואָלט געוועזען פון גלאָז. דאָס האַרץ קלאַפּט איהם. ר׳וואַרפט אומרוהיגע בליקען, בעט זיך מיט׳ן קוק: טשעפּעט ניט! מאַכט ניט קאַליע! — איך דאַרף דאָס פאַר זיך! ביי מיר שטעהט אַ בהמה אין שטאַל?...

יעדער פיהלט אַ חוב: מ׳דאַרף ניט קאַליע מאַכען. מ׳נעהמט אַ נפש אויף׳ן געוויסען, — ביי יענעם שטעהט אַ בהמה אין שטאַל...

מ'געהט־צו, מ'וואַרפֿט אַרײַן אַ וואָרט פֿון זײַן טובה וועגן, — אַ וואָרט גלאַט אין דער וועלט אַרײַן: „טפֿו!... אַזאַ בינדעל קויפֿסטו? די בהמה וועט דאָך דאָס ניט פֿערזוכֿען!“ דער פּויער קראַצט זיך, קריכֿט־אַרײַן מיט בײַדע הענד אין פּאָטיליצע... אַהין־אַהער און דאָס בינדעל היי בלײַבט פֿאַר איהם. ער האָט זײַנס אײַנגענומען...

אַז עס קומט ווינטער־צײַט, מ'דאַרף אַ גאַנצע פֿוהר היי קויפֿען, עס קלויבען זיך אָן עטליכֿע רובל דערצו, גיט ער דעם גאַנצען טאָג אַוועק. ער בעקוקט, שמעקט, צעהלט די בלעטלעך, וואָס געפֿינען זיך אין דעם היי, צונעהמט אויף אײַנציגעם. פֿרעגט מבינים: וועלכֿע איז פֿילײַכֿט אומגעזונד? פּונקט ווי ער וואָלט אַ בעלן געווען די גאַנצע פֿוהר היי אַ דורכֿקלויבען און די וואָס טויגען נישט אַרויסוואַרפֿען. נעהמט פֿון יעדער פֿוהר אַ הײַפֿעל, טראָגט אַהײם, זי זאָל פֿערזוכֿען.

זי לעקט איהם די האַנד. ער גיט אַ קיצעל דער שאָרסקער צונג. עס בלײַבט אַ נאַסער צײַכֿען. איהם ווערט אַזוי גוט, פּונקט ווי ער וואָלט פֿון אַ ליעבעס קינד אַ קוש געקריגען... ער פֿערגעסט זיך און בלײַבט שטעהן. גלעט איהר דעם קאָפּ, די פּלײַצע, קראַצט איהר דעם שטערען. זי ציהט־אויס דעם האַלז, שטעלט־אָן די אויערען, הערט זיך אײַן צום גלעטען, גיט זיך ניט אַ ריהר. וויל איהם ניט איבערשלאָגען...

אַרויסגעהענדיג קוקט ער אויפֿ'ן סימן פֿון האַנד אַנ' אַנגענעהמע עראינערונג...

ערשט אויפֿ'ן גאַס דערמאָנט ער זיך. אָהן אָטהעם לויפֿט ער צוריק. איהם זעהט־אויס, אַז מ'האָט דאָס היי שוין אויסגעקויפֿט: לײַט לאָזען אַ שטײַגער עפּעס שטעהן? —

און אַז ער דערוויסט נאָך, ווערט איהם גרינגער אויפֿ'ן האַרצען. ער בעצאָהלט און הײסט פֿיהרען אַהײם. נאָר ניט לויפֿען. — עס זאָל זיך ניט פֿערטרושען... אויפֿ'ן וועג לאָזט ער זיך פֿון קײנעם נישט אָבשטעלען... שמײכֿעלט, ווי ער וואָלט זאָגען: „ווי געפֿעלט אײַך? אמת, אַ שענע פֿוהר היי האָט וועלוועל אסתר־בײלה'ס אײַנגעהאַנדעלט?“

... ביז פֿאַר נאַכֿט פּאָרעט ער זיך: לעגט בעסער אײַן,

קלויבט-צוזאַמען. איז צופֿרידען. אָבגעטהון אַ׳ן אַרבײַט!...

אַז עס ווערט שוין גוט טונקעל, געהט ער דאַווענען מנחה. אין גאַנצען איז ער רויט, פֿערשוויצט, פֿערפֿלאַמט, ווי מ׳וואָלט איהם מיט עפּעס דאָס פּנים אויסגעשמיסען. זעצט זיך צו פֿערמאַטערט אונטער דער בימה, ווי ער וואָלט זיך שעמען פֿאַר דעם מקום קדוש צו ווײַזען מיט אַזאַ גוייִש פּנים... אַלע לײַענען בײַ איהם אויפֿ׳ן געזיכט: „איך האָב הײַנט אַוועקגעלעגט אַ פֿוהר היי״...

עס פֿרעגט ווער אַ פּרײַז. — אײַנער זאָגט מבינות: ער האָט דורך דעם פֿענסטער געזעהן, אַ שענע פֿוהר היי, איהם דאַכט זיך, אַז דאָס איז סאָר-היי... חיים דער קרעמער זאָגט, אַז ער דערקענט אַפֿילו אין דעם היי, פֿון וואָסער קאַנט עס איז... עס בעמערקט זיך אַ קנאה: „אַ מזל, אַ יוד האָט אַ שענע בהמה - מאַכט זיך איהם פּונקט אַ נוטע פֿוהר היי צו קויפֿען!... אַז עס נעהט — געהט מיט אַלעמען״...

זומער פֿאַר-נאַכט, ווען זי דאַרף קומען פֿון פֿעלד, געהט ער איהר אַנטקעגען מקבל פּנים זײַן. קוקט זי אַרום פֿון אַלע זײַטען: צי זי האָט ניט געקריגען ערגעץ אַ קלאַפּ? ווי זי האָט זיך אויסגעגעסען? — גלעט זי, ביז זיי קומען-צו צום שטוב. פֿאַר דער טהיר טראָגט מען איהר אַרויס וואָס עס איז דאָ, וואָס גאָט האָט געגעבען: אַ שאָלעכטס פֿון קאַרטאָפֿעל, גראָז זיליע (דאָס רײַסט ער אַליין פֿאַר איהר; אַז דאָס ווײַב האָט צײַט — העלפֿט זי צו; — פֿרײַטאָג נאָך מיטאָג העלפֿען די חדר-יונגלעך: עס דאַרף זײַן אויף צוויי טעג), אַ מין ווילקאָם: נאַ! ווײַס, אַז דו ביסט בײַ אונז אַ טײַערער גאַסט!״... „זי״ פֿון איהר זײַט איז אַפֿילו ניט הונגעריג, נאָר זי וויל ווײַזען, אַז אויף אַזויפֿיעל האָט זי שוין אײַדעלקײַט, און זי געניסט... דאָס ווײַב איז אין כעס. זאָגט, אַז ער צובאַלעוועט איהר די בהמות. געוועהנט זיי אײַן אונטערען נאָז, טאָמער איז אַמאָל נישטאָ, וואָס צו געבען, לאָזען זיי זיך ניט מעלקען... ער שמײַכעלט. עס טהוט איהם הנאה. ווי מ׳וואָלט רעדען פֿון זײַנס אַ יונגעל: אַ קונדס, אַ שטיפֿער, אַ׳ן אײַזערנער קאָפּ, עסט-אויס דעם רבי׳ן די גאַל און ווײַס דעם שיעור בעסער פֿאַר אַלע...

— ס׳אַ דאגה. — זאָגט ער: — זאָל זי נאָר געזונד זײַן, בײַ מיר איז זי ניט איבעריג. איך וועל זי נאָך בעקאָרמענען!